چۆن زەکاتی سامانەکەت دەدەیت؟

نوسینی: پرۆفیسۆر.د. عەلی محیّدین قەرەداغی

وەرگیّرانی: لیژنەی وەرگیّرانی رابیتەی ئیسلامی کورد

چاپی دووەم
زیادکراو و پوختەکراو

2012

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ)

ناوی کتێب: چۆن زەکاتی سامانەکەت دەدەیت؟

نوسەر: پرۆفیسۆر.د. عەلی محیّدین قەرەداغی

وەرگێڕانی: لیژنەی وەرگێڕانی رابیتەی ئیسلامی کورد

پێداچونەوەی: عومەر عەلی محمد

بەرگ: فەرهاد فایەق

تایپ: نوسینگەی راگەیاندنی دکتۆر عەلی قەرەداغی

چاپ: چوارچرا

چاپی دووەم بەدەستکارییەوە: 2012

ژمارەی سپاردن (117) ساڵی 1998

پێڕستی بابەتەکان

بابەت	لاپەڕە
پێشەکی	5
پێشەکی نوسەر	7
زەکات لەقورئان و سوننەتدا	10
زەکات لەقورئاندا	10
زەکات لەسوننەتدا	14
مانای زەکات	29
حیکمەتی زەکات	29
پایەکانی زەکات پایەیی یەکەم: زەکات دەرو مەرجەکانی	32
پایەی دووەم: ماڵ و سامانە زەکات لێدراوەکە	33
مەرجە گشتیەکانی ئەو ماڵەی زەکاتی لێ دەدرێت	35
زەکاتی سامانی ئاژەڵ(ڕەشەوڵاخ، وشتر، مەڕو بزن، بەرزەوڵاخ و وێنەکانی)	38
زەکاتی سامانی کشتوکاڵ	45
زەکای زێڕو زیو – (زەکاتی خشڵ)	47
زەکاتی سامانی بازرگانی	49
ئەندازەی پێویستی زەکات لەسامانی بازرگانیدا	50
زەکاتی زەوی و زاری ئامادەکراو بۆ کڕین و فرۆشتن	51
زەکاتی ماڵی قازانج بەهاوبەش	52
زەکاتی کارگەکان و پڕۆژە پیشە سازییەکان	53
زەکاتی کانزاو زیوی شاراوەی کۆنی دۆزراوە	55

زەکاتی کۆمپانیاو قۆنتەراتەکان	56
کەرەستە نەگۆڕەکان	58
زەکاتی پشکەکان	67
چۆنیەتی ئەندازە دانانی زەکاتی کۆمپانیاو پشکەکان	68
زەکاتی کۆمپیالەو کاغەزی چەك و سەرمایەی بەرهەمهێنراو	70
زەکاتی سپاردەی بەرهەمهێنراو، صندوقی پاشەکەوت	71
زەکاتی شتە بەکرێگیراوەکان و کارگەو....	71
پرۆژەکانی قوتابخانەو باخچەی منداڵان و	74
زەکاتی موچەو کرێدەست	74
زەکاتی دەسەنەو بەخشیشی دراوی	77
زەکاتی پاداشتی کۆتای خزمەت	78
زەکاتی بەخششی ماڵ دامەزراندن	79
زەکاتی سامان و قازانج بەشەریکی	80
زەکاتی سامانی بەخشراو	82
زەکاتی ماڵەکەت/ بنەماکانی ژمێریاری	84
چەند بابەتێکی گرنگ سەبارەت بەزەکات	90
پایەی سێیەم: خەرجگاکانی زەکات(هەژاران، کەمدەستان، کارگێڕانی زەکات، نەومسوڵمانان، رزگارکردنی گەردنەکان، قەرزارەکان، لەرێگای خوادا، رێبواران...)	108
زەکاتی سەرفیترە	122

پێشەکی

چەمكی زەكات و كۆی بابەتەكانی بەخشین لەئیسلامدا رەهەندێكی یـەكجار مـرۆڤ دۆستانەیان هەیەو لای هەموو مرۆڤێكی ویـژدان زینـدوو بەچـاوی رێـزەوە سـەیری دەكرێت، ئەمە جگە لەوەی بابەتی زەكات و بەخشین بەیەكێك لەپایـە گرنگـەكانی دێتە هەژمار كردن و وەك رەهەندێكی عیبادەتی سەیر دەكرێت و مـل پـێ نـەدانی كەسـی مسـوڵمان دەخاتـە ژێـر پرسـیارەوەو روبـەرووی هەڕەشـەی سـەختی دینـی دەكاتەوە و ناو و نازناوی مەترسیداری لێ دەنێت.

بۆیە بابەتێكی گرنگی وەك زەكات پێویسـتی بـەوە هەیـە بـەئاگاهی و شـێوەیەكی زانستیانە مامەڵەی لەگەڵ بكرێت لەو روەوە كەوەك مافێكی خودا كەوتۆتـە سـەر مرۆڤی مسوڵمانی دەوڵەمەنـد بـەو شـێوەیەیی دیـاری كـراوە بـۆی بیداتـە لایـەنی پێویست لەهەژارو كەم دەرامەت و لایەنەكانی دیكەی وەرگری زەكات، ئەمـەو بـۆ هـەموو كارێـك مرۆڤـی مسـوڵمان پێویسـتی بەزانسـت و زانیـاری وردو ویسـت و ئیرادەی جێبەجێكردن هەیە تابتوانێـت مرۆڤێكـی نمونـەی بێـت لەگـەڵ بیروبـاوەڕی خۆیدا.

بەمانایەكی دیكە بەخشـین جگـە لەرەهەنـدە دینیەكـەی وەك عیبـادەت مامەڵـەی لەگەڵ دەكرێت لـەرووی دەرونیشـەوە دڵ ئـارامی و ئاسـودەیی دەداتـە خاوەنەكـەی زانستی دەرونی ئەمەی پشت راستكردوەتەوەو لەمێژە قورئانی پیرۆز ئـەم بابەتـەی خستوەتە روو وەك دەفەرموێت:{**إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ**} (277) **سـورة البقرة.**

خوێنەری ئازیز ئەم كتێبەی بەردەستت بەشێكی كەمـە لەهەوڵـەو كۆششـە گـەورەو بەردەوامەكانی جەنابی دكتۆر عەلی قەرەداغی كەبـەڕێزیان زۆر بـەوردی و پـوختی

قسەی لەسەر زۆربەی ئەو بابەتانە کردوە لەبابەتـەکانی زەکاتـدا، کەرۆژانـە دەبنـە پرسـیاری زۆرینـەی مسـوڵمانان، ئـەوەی گرنگـە بەبایەخـەوە سـەیری بکرێـت لـەم کتێبەدا ئەوەیە کەلەزۆر جێگـادا بـەزمانی دەسـتەجەمعی قسـە دەکرێـت و سـوود وەرگیراوە لەکۆڕو کۆنگرە تایبەتکراوەکان بەبابەتەکانی زەکاتی هاوچەرخ، لەمـەش گـرنگتر ئەوەیـە کەهەمیشـە رای بـەهێزو پەسـەند خراوەتـە روو بەسـوود وەرگـرتن لەکۆی بابەتەکانی شەریعەت بەتێکڕای مەزهەب و قوتابخانە فیقهیەکانەوە.

بێ گومان ئەمەش بۆ زیاتر لەگەورە زانایەکی وەك جەنابی دکتۆر عەلی قەرەداغی شـتێکی چـاوەڕوانکراوە کەبـەڕێزیان زیـاتر لەچـوار دەیەیـە سـەرقاڵی بابەتـەکانی ئابوریی ئیسلامی و فیقهی موعامەلاتن و هەڵکەوتەیەکی دەگمەن و کەم وێنـەی ئەو بوارەیە.

گرنگـی و بـەپێزی بابەتەکـە هۆکـار بـوو بۆئـەوەی لیژنـەی وەرگێـڕان لەرابیتـەی ئیسـلامی کـورد هەسـتێت بـەکارێکی لـەم شـێوەیە بـەو ئومێـدەی خزمـەت بەکتێبخانەی کوردی و تۆی خوێنەری ئازیزیش لێی سودمەند ببیت.

ابوبکر پێنجوێنی

2011-12-20

پێشەکی نووسەر

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان، سوپاسی هەمیشەیی و بەردەوام بۆ خوای گەورەو خاوەنی هەموو جیهانیان، برژێ بارانی بەزەیی و درودو سلاْوات و سەلامی بێ پایان بۆسەر گیانی پاکی ڕەوانەکراوی یەزدان بەرەحمەت بۆ هەموو جیهانیان، بۆسەر گیانی پاکی کەس و کارو هاوڕێ و هاوەلاْن و شوێن کەوتوانی بەگشتی بێ وەستان تاکۆتایی کات و زەمان.

دوای ئەمانە مسولْمانانی ئازیز:

لەبەرئەوە زەکات سێیەمین پایەی ئەم ئایینە پیرۆزەیەو هۆکاری پەیوەستی نێوان سامان و کۆمەلاْیەتیەکی وایە کەئاینی ئیسلام زۆر گرنگی و بایەخی پێداوە، بۆیە لەزۆر ئایەتی قورئانی پیرۆزدا ناوی زەکات لەگەلْ ناوی نوێژدا پێکەوە یەکخراوە، سەدان جار لەقورئانی پیرۆزو سوننەتی پێغەمبەر(ﷺ) باسی زەکات هاتوە، هەرکەس نکۆلی لێ بکات و بەواجبی نەزانێ کافر دەبێ و هەمیشە لەئاگری دۆزەخدا ئەمێنێتەوە، تەنها هەر نەدانی زەکات دەبێە هۆی پێویستی جەنگ و کوشتار لەگەلْ زەکات نەدەردا، چونکە باوەڕی راستەقینەو برایەتی ئایینی بێ زەکات دان تەواو نابێت، هەروەك دەرنەکردنی زەکات دەبێتە نیشانەی نکولی و بێ بڕوایی، ئەوەتە خوای گەورە دەفەموێت: {**فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ** } **التوبة**11.

سەبارەت بەوەی پیاو چاکانی پێشوو ئەم گرنگیەیی بەجوانی تێگەیشتون، بۆیە یەکەم جێنشینی پێغەمبەر(ﷺ) حەزرەتی ئەبوبکری صدیق (رەزای خوای لێ بێت) بڕیاری جەنگیدا لەدژی ئەوکەسانەی لەئایین هەلْگەڕانەوەو زەکاتیان نەداو پاش جەنگێکی سامناك لەگەلْیاندا، هاتنەوە سەر راستە رێبازی ئاینی ئیسلام،

هـەر بۆیـە یەكـەم دەوڵـەت كەلـەپێناوی ئـاین و بەرژەوەنـدی و مـافی هەژارانـدا جەنگیوە دەوڵەتی ئیسلامە، لەم گۆشە نیگایـەوە دەوڵـەتی ئیسـلام چـاودێری ئـەم پایە بەهێزو گرنگەی ئەكردو لەبارەی وەرگرتن و بەخشـین و خـەرج و دابەشـكردنی بەسەر هاولاتیاندا یاسای رێك و پێكی دانابوو، بەلاّم كاتێ ئیستعماری سـتەمكار زۆربەی ولاّت و نیشـتمانی ئیسـلامیان داگیر كـردو یاسـا دەسـتكردەكانی خۆیـان خستە شوێنی رێبازی ئیسلامی پیرۆز لەزۆرینەی ولاّتـانی ئیسـلامیدا شـەریعەت ون كراو گۆشەگیر بوو، بۆیە لەوكاتەوە ئەم یاسا ماڵیە ئیسلامیە خرایـە ئـەو لاوەو میری پرسیاری لێ نەكرد، ئیتر مایەوە هەركەس خۆی و بیروباوەڕەكەی و چـاودێری خوای گەورە بەسەریەوە.

لەوەیش سامناك و ترسناك تر بلاّوبونەوەی نەزانی و نەشارەزایی و چـۆنیەتی دانـی زەكات، بەڕادەیەك كەزۆربەی خەڵك لەكاروباری زەكات بێ ئاگا بـوون، بەتایبـەتی زەكاتی ئەو شمەكانەی پەیوەندیان بەبابەتە هاوچەرخەكانی سەردەمەوە هەیە، وەك: زەكاتی موچەو پشك دانـراوە بەرهـەم هێنـەرەكان و كۆشـك و تـەلارە گـەورەكان و ...هتد. ئینجا لەكاتێكدا كەبەڕێوەبەرایەتی بانكی قەتەری دەولی ئیسلامی داوای دانانی كورتە كتێبێكیان لێ كردم لەبارەی زەكاتـەوە بەگشـتی و لـەبارەی زەكـاتی بابەتە هاوچەرخەكانی ئەم سـەردەمەی زەكاتـەوە، ئـەوەبوو لەوەلاّمـدا زۆر دوو دڵ بووم، چونكە لام وابوو كتێبی (فیقه الزكات) دانراوی مامۆستای گەورەو پایە بەرز (دكتۆر یوسف قەرزاوی) بەجۆرێ هەمـوو كەلێنەكانی پڕكردۆتەوەو لـەرووی رێـك و پێكیو پڕو چڕی زانستە بنەڕەتی و بەڵگەو بیروبۆچـونەكانیەوە ئەوەنـدە گشـتگیرو هەمەلایەنەیـە هـیچ مـەودای نەهێشـتۆتەوە وەلاّمـی ئـەو پرسـیارانە نەداتـەوە، تەنانەت خۆشم ماوەی چەند ساڵێك بەقوتابیانی زانكۆی قەتـەرم بەوانـە وتۆتـەوەو سودێكی زۆرم لێ وەرگرتوە لەو بوارەدا.

بەلاّم لەبەرئەوەی ئەم دانراوە بەنرخەی جەنابی دکتۆر قەرزاوی ئەوەندە هەمەلایەن و چڕوپڕەو پێویستی بەپسپۆڕییە لەلایەك و زۆربەی خەڵكیش حەز بەنامیلکەیەکی کورتی دوور لەفرە راو بۆچون ئەکەن و پێویستیان بەیەك ڕای بەهێزو متمانە پێکراو هەیە بۆ وەلاّمی پرسیارە شەرعیەکان لەلایەکی ترەوە.

سەرە ڕای ئەمانەش مامۆستای بەڕێز ئەو کتێبەی لە ساڵی (1389ك) داناوە، کەدوای ئەوە چەند کۆڕو کۆنگرە لەبارەی زەکاتەوە گیراوەو چەند بڕیاری بەکۆمەڵی وادراوە کەبۆتە هۆی بنەبڕکردنی زۆربەی ڕاو بۆچوونە جیاجیاکانی بابەتی زەکات بەتەواوی، یان نزیك لەبنەبڕبوون، ئینجا بۆیە منیش ئەو ئەرکەم خستە سەرشانم و وەلاّمی داواکەی بەڕێوەبەرایەتی بانکی قەتەرم دایەوەو ئەم نامیلکەیەم دانا، ئەوەی شایەنی باسە ئێمە لێرەدا سوود لەو بڕیارە تازانە وەردەگرین و دەقەکانیان باس دەکەین لەگەڵ گەلێ سەرچاوەی بڕوا پێکراوی تریش، هەتا سودو کەڵکی تەواو بگەیەنن، بەلاّم کتێبی (فقە الزکاة)ی دکتۆر یوسف قەرزاوی گرنگترین سەرچاوەیەو لەپێش هەموانەوە دائەنرێت.

لەکۆتایدا لەخوای بێ هاوتا داواکارم کاروکردەوەکانمان پاك و بێ خەوش بێ و لێمان وەربگرێتو بیانکاتە هۆی رەزامەندی خۆی، هیوادارم لەهەموو هەڵەو خوارو خراپیەکی بیرو باوەڕو وتارو کردار بمانپارێزێت(ئامین)

هەرخوای گەورە باشترین و پشت و پەنامانە

دکتۆر عەلی قەرەداغی

دۆحە

سەرەتای شەعبانی 1415ك

زەكات لەقورئان و سوننەتدا

زەكات لەقورئانی پیرۆزدا

وشەی زەكات (الزكاة) وشە لێ تاشراوەكانی دەیان جار لەقورئانی پیرۆزدا هـاتون و باسیان لێ كراوە، ئەوەتە لـەبارەی زەكاتـەوە ژمارەیـەكی زۆر ئایـەت هـاتوە، وەك خـوای گـەورە دەفـەرمویت:{**وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ**} **البقرة**43. واتـە: بـەرێك و پێكـی نوێـژ بكـەنو زەكـات بـدەنو ملـی بەندایەتی لەنوێژی بەكۆمەڵدا (جەماعەت) لەگەڵ خەڵكانی تردا بـۆ خـوای گـەورە كەچ بكەن.

لەهەندێ ئایەتدا زەكات بەسیفەت و رەوشـتی بـڕواداران بـاس كـراوە، وەك ئـەوەی كەخوای گەورە دەفەرمویت: {**وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ** } **المؤمنون**4. واتە: ئەو بڕوادارانەی كەزەكاتی سامانەكەیان بەچاكی ئەدەن، بێ گومان گەیشتون بـەئاواتی خۆیـانو دەچـنە فیردەوسـەوە، هـەروەها دەفـەرمویت:{..**وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَـئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْراً عَظِيماً**} **النساء**162. واتە: ئـەو بڕوادارانـەی كەبـەجوانی نوێـژ دەكـەنو زەكـات بەپێ شیاوان ئەدەنو باوەڕیان بەتاكو تەنهایی خوای گەورەو رۆژی قیامەت هەیە، ئەوانە ئێمە پاداشتی چاكەیان ئەدەینـەوە، وەدەفـەرمویت:{....**وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ** } **البقرة**277. واتە: ئەو بڕواداری كردەوە چاكو نوێژكەرو زەكات دەرانە بێگومان پاداشتیان هەیە لای پەروەردگاریان.

لەهەنـدێ ئایەتـدا زەكـات كـراوە بەمـەرج بـۆ بـاوەڕو چـونە بەهەشـتو برایـەتی بڕواداریو وەرگرتنی تۆبـەو لابردنـی گوناهـەكان، وەك خـوای گـەورە ئەفـەرمویت:

{.....**لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاَةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنتُم بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ** .... }**المائدة12**. واتە: سوێند بەگەورەیی و بیٚ هاوتایی خۆم، ئەگەر ئێوە بەرێكو پێكی نوێژتان كردو زەكاتتان داو بڕواتان بەپێغەمبەرانی من كردو یارمەتیتان دانو هەروەك قەرز بەخوای گەورە بدەن بەبیٚ منەتو روشكاندن دەستگیرۆیی خەڵكتان كرد، منیش لەپاداشتی ئەوەدا چاوپۆشی لەخراپەكانتان دەكەمو رۆژی دوایی ئەتانبەمە ئەو بەهەشتو باخانەی كەرووباری ئاوی پاكو رونیان پێدا دەڕوا.

هەروەها لەئایەتێكی تردا دەفەرموێت:{**فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ**}**التوبة11**. واتە: ئەگەر كافران تۆبەیان كردو وازیان لەكوفرو پەیمان شكاندن هێناو نوێژیان كردو زەكاتیان دەركرد، ئیتر دەبنە برای ئاینی ئێوەو لەهەموو مافو ئەركێكدا وەك یەك نەبن.

خوای گەورە لەهەندیٚ ئایەتدا رونی كردۆتەوە كەماڵو سامان بەهۆی زەكات لێدانەوە كەم ناكات، بەڵكو پیتو بەرەكەتی تێدەكەوێت. خوای گەورە دەفەرموێت:{..... **وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ** }**الروم39**. واتە: ئەو ماڵەی ئێوە ئەیدەن بەزەكات تەنها لەبەر رەزای خوای گەورە، بیٚ گومان ئەو كەسانەی زەكاتەكە ئەدەن خاوەنی چەندجارە پاداشتو پیتو بەرەكەتیش ئەكەوێتە سامانەكەیانەوە.

لەلایەكی تریشەوە خوای گەورە باسی كافرو بت پەرستەكانی كردووەو هەڕەشەی لیٚ كردون بەوەی كەزەكات نادەن، دەفەرموێت:{......**وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ، الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ** }**فصلت6-7**. واتە: سزای سەختی

دوارۆژ بۆ بت پەرستان، ئەوانەی زەکاتی سامانەکەیان نادەنو بڕوای تەواویان بەزیندوبونەوەی دوای مردن نیەو هیچ سۆزو دڵنەرمیەکیان بۆ هەژاران نیە.

گشتگیری وشەی (الزكاة) بۆ سامانو دەرون:

قورئانی پیرۆز وشەی زەکاتی بەکارهێناوە لەپاککردنەوەی ماڵو ساماندا بەتایبەتی چەمکی (**الزكـاة**) وەك لەو ئایەتەی کەرابوردن، ئەمەیش لەکاتێکدا کەوشەکارییەکانی (فعلە)کانی لەخاوێن کردنەوەی دڵو دەرونا بەکارهێناوە لەچەند ئایەتی تردا، لەوانە خوای گەورە دەفەرموێت: {**قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا** }**الشمس**9.

واتە: بەراستی کەسانێ سەرکەوتنو بەهرەمەند بون کەدەروونی خۆیان پاكو گەشەدار کردو لەخەوشو خراپە رزگاریان کرد، وەزیانو رۆچونیش بۆ ئەوانەی بەهەوەسو ئارەزوکاری خۆیان خستە پلەی ئاژەڵو دەروون پاکیو ژیرییەکەی خۆیان لەدەستدا. وەئەفەرموێت: {**خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ** }**التوبة**103. واتە: ئەی پێغەمبەر لەماڵو سامانی مسوڵمانەکان وەربگرەو بیبەخشە بەهەژاران، بۆ خاوێن کردنیان لەخراپەو گەشەپێدانی دەرونیان و دوعای خێرو چاکەیان بۆ بکە.

هەروەها دەفەرموێت: {**كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ** }**البقرة**151. واتە: وەك ئەوەی نازو نیعمەتی تەواوم پێدان هەروەها پێغەمبەرم لەخۆتان بۆ ناردن هەتا ئایەتەکانی ئێمەتان بەسەرا بخوێنێتو بەرەو چاکەو دڵ پاکی بتانگۆڕێ.

هەروەها دەفەرموێت: {**هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ**

مُّبِينٍ} الجمعة2.واتـه:ئـەو خوايـەی لـەناو نەخوێندەوارەکانـدا پێغەمبـەرێکی نەخوێندەواری لەخۆیان بۆ رەوانە کردونو ئایەتەکانی خوایان بەسەردا ئـەخوێنێتو دڵو دەرونیـان خـاوێن ئـەکاتو قورئـانو زانسـتی بەسـودیان فێـر دەکـات، خـۆ گومانیش لەوەدا نیە کەئەوان پێش ئیسـلام بەتـەواوی لـەرێگای راسـت و دروسـت سەرگەردان بوون.

خـوای گـەورە رونـی کردۆتـەوە ئـەو کەسـانە سـەرکەوتون کـەدڵو دەرونـی خۆیـان لەهـەمـوو خـەوشو رەوشـتێکی نـاڕەوا خـاوێن کردۆتـەوەو زەکـاتی سـامانەکەیان بەچاکی ئەدەن کەئەفەرمویێت: {**قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّى** } **الأعلى**14. وەپاکو خـاوێن کردنی سامانو دڵو دەروونی یەکخستوەو لەگۆشە نیگایەکـەوە سـەیریان دەکـات. کەدەفەرموێت:{**وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى، الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى** } **الليل**17-18. واتە: ئەو کەسە لەدۆزەخەوە دوور ئـەبێت کەبەچـاکی خواپەرسـتی ئـەکاتو مـاڵو سامان لەخێرو چاکەدا خەرج دەکاتو لەهەمان کاتدا دڵو دەرونی لەخەوشو خووە گەندەکان خاوێن دەکات.

دیـارە کۆکردنـەوەی ئـەم دوو جـۆرە پاکسـازییە لەگشـتگیری ئیسـلامی پـیرۆزەوە سەرچاوەی گرتوەو لەبەخۆ گرتنی پەروەردەکەیەوە بۆ هەمـوو لایـەنێکی مرۆڤو ژیان هەڵدەقولێت، بەو نیازەی کەمرۆڤ بژی بەژیانێکی لەخوا نزیکو دوور لەو کەسـیەتە دووبەشو دوڕیەیە کەئێستا ئەم چەرخەی ئێمەی تیا ئەژی.

کەواتـە مرۆڤـی بـاوەڕدار وەك ئـەبێ سـامانەکەی خـاوێن بکـات بـەزەکات لـێ دەرکـردن، دەبـێ باشـتر دڵو دەرونـی خـۆی پـاكو خـاوێن بکـات لەنەخۆشـیە دەرونیەکانو کردەوەو رەوشتە ناپەسـەندەکانی وەك: رق و حەسـودی و خۆبەگـەورە زانینو لەخۆ بایی بوون و پێشێل کردنـی مـافی خـەڵکیو فڕوفێـڵ کـردنو هـەمـوو خوارو خێچیەك، لەراستیدا بڕوای تـەواوی راسـتەقینە کـاتێ بـەدی دێـت کـەمرۆڤ

پەیوەندی بەخوای گەورەوە توندو بەهێز بێتو دڵو دەرونی بەڕەزای خواوە بەسترا بێتو گیانو ماڵو سامانی بۆ خوای گەورە تەرخان کردبێتو خۆی لەهەوەس کاریو ئارەزوو بازی خاوێن بکات، بەڵکو دەبێ هەموو ئارەزوەکانی بەپێی ئیسلامو بەرنامە پیرۆزەکەی خوای گەورە بێت.

وشەی (**الصدقة**) وداتاشراوەکانی زیاتر لە (150) سەدوپەنجا جار لەقورئانی پیرۆزدا دوبارە بۆتەوەو ئەمیش وەك وشەی **(الزكاة)** وشەیەکی پڕ واتاو ناوازەیە، چونکە ئەم لایەنانە ئەگرێتە خۆ: راستو دروستی کارو کردەوە، کەئەویش بەزەکات دەرکردنو خێرو چاکە کردن دەردەکەوێت، هەروەك راستو دروستی وتەو بیرو باوەڕ ئەگرێتە خۆ، ئەمەیش بەڵگەیە لەسەر جەخت کردنی ئاینی ئیسلام لەسەر پەروەردەی هەمە لایەنەی راستو دروست کردنی تاکی رێكو پێکی تەواو لەکۆمەڵدا.

زەکات لەسوننەتدا:

قورئانی پیرۆز چۆنیەتی زەکات دانو ئەو جۆرە شتانەی کەدەبێ زەکاتیان لێ بدرێتو مەرجەکانو پایەکانی زەکاتی بەدرێژی باس نەکردووە، بەڵکو ئەوانەی هەموو هێشتۆتەوە بۆ ڕێو رەسمێ کەپێغەمبەری خۆشەیست(درودی خوای لەسەر) بەجوانی رونی کردۆتەوەو لەشاری مەدینەی پیرۆز بەکاری هێناوەو زەکاتی کردووە بەشادەماری ئابوریی یەکەم دەوڵەتی ئیسلام، بۆیە لەم بارەیەوە ژمارەیەکی زۆر فەرمووده هەیە، بەلاّم لێرەدا هەندێ لەو فەرمودانە باس دەکەین کەمامۆستا (دکتۆر یوسف قەرزاوی) لەکتێبی (**النتقى**) دا بەراگواستن لەکتێبی (**الترغيب والترهيب**) دانراوی (**الحافظ المنذري**) یەوە وەری گرتوون و گەلێ پەراوێزی بەنرخی لەسەر نوسیون، وەك: (**عن ابي هريرة وابى سعد الخدرى (رضي الله**

عنهما) قالا : خطبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم (يوما)، فقال : والذي نفسي بيده (ثلاث مرات) ثم اكب، فاكب كل رجل منا يبكي لايدري على ماذا حلف؟ ثم رفع رأسه وفي وجهه البشرى، فكانت احب الينا من حمر النعم. ثم قال : ومامن عبد يصلي الصلوات الخمس ويصوم رمضان ويخرج الزكاة، ويجتنب الكبائر السبع الا فتحت له ابواب الجنة، وقيل له : أدخل بسلام) راوه النسائي واللفظ له، وابن ماجه، وابن خزيمة، وابن حبان في صحيحهما، والحاكم وقال : صحيح الاسناد. ووافقه الذهبي (200/1) وفي اخره : ثم تلا : {إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيماً }النساء31

واتە: ئەبوهريرەو ئەبو سەعیدی (خدری) رەزای خوایان لێ بێت، وتیان: رۆژێکیان پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾وتارێکی پێشکەش کردین و سێ جار فەرمووی: سوێند بەوکەسەی گیانی منی بەدەستە، ئیتر وەستاو سەری دانەواند، ئینجا هەریەکە لەئێمەش سەری خۆی نەوی کردو دەستی کرد بەگریان، نەماندەزانی لەسەر چی سوێندی خوارد. پاشان سەری هەڵبڕی و بەجۆرێ موژدەو خۆشی لەرووی پیرۆزی دەبینرا ئەگەر هەریەکەمان گەلە حوشترێکی سوری (کەباشترینماڵی عەرەبە) دەس بکەوتایە ئەوەندە خۆشحاڵ نەدەبوو، ئینجا فەرمووی: هەرکەس لەبەندەکانی خوا پێنج نوێژە فەرزەکە بکاتو، رۆژووی مانگی رەمەزان بگرێتو، زەکاتی سامانەکەی بداتو، لەحەوت گوناهە گەورەکان دووربکەوێتەوە، بێ گومان هەموو دەرگاکانی بەهەشتی بۆ دەکرێتەوەو پێی دەڵێن: فەرموو لەکام دەرگاوە پێت خۆشە بچۆرە ژورەوە. ئەم فەرمودەیە نەسائی بەم بێژەیە گێڕاویەتیەوە. وەئیبن ماجەو ابن خوزەیمەو ئیبن حەببانیش گێڕاویانەتەوە، حاکمیش گێڕاویەتیەوەو فەرمویەتی: رشتەکەی ڕاستە(زەهەبیش پەسەندی کردوەو، هاوڕای حاکمی کردوە) (200/1)

لەکۆتایی فەرمودەکەدا هاتوە، پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە:{**إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيماً**} **النساء**31.

وعن انس بن مالك رضي الله عنه قال: أتى رجل من تميم رسول(صلى الله عليه وسلم) فقال: يارسول الله! انى ذو مال كثيرو ذو اهل ومال، وحاضرة، فأخبرني كيف أصنع، وكيف أنفق؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (تخرج الزكاة من مالك فانها طهرة تطهرك، وتصل أقرباءك، تعرف حق المسكين، والجار، والسائل....) الحديث رواه احمد، ورجاله رجال الصحيح. [1]

واته: ئەنەسی کوڕی مالك ڕەزای خوای لیٚ بیٚت وتی: پیاویٚك لەهۆزی تەمیم هاتە خزمەتی پیٚغەمبەر(ﷺ) وتی: ئەی پیٚغەمبەری خوا! من خاوەنی مالیٚکی زۆرو خزمو کەسو کارو خانوبەرەمو نیشتەجیٚم، پیٚم بلیٚ چۆنو چی بکەم و چۆن لەمالەکەم ببەخشم؟ پیٚغەبەر(ﷺ) فەرمووی: زەکاتی مالەکەت ئەدەیت، چونکە ئەوە پاکت ئەکاتەوە لەخراپە، وەهاتووچۆو دەسگیرۆیی خزمەکانت ئەکەیتو ئاگات لەمافی هەژارو دراوسیٚو سوالکەر ئەبیٚت ... تاکۆتایی فەرمودەکە. ئەم فەرموودەیە ئەحمەد گیٚڕاویەتیەوەو پیاوانی رشتەکەشی پیاوانی بیٚژە دروستن. [2]

(وعن عائيشة رضي الله عنهما. ان رسول الله صلى الله عليه وسلم. قال: ثلاث أحلف عليهن: لا يجعل الله من له في الاسلام كمن لاسهم له، وأسهم الاسلام ثلاثة: الصلاة، والصوم، والزكاة، ولايتولى الله عبدا في الدنيا فيوليه غيره يوم القيامة... الحديث) رواه احمد باسناد جيد. ونسبه في

---

[1] - ونسبه في مجمع الزوائد الى الطبراني أيضا، وقال: رجاله رجال الصحيح. (63/3)

[2]– خاوەنی کتیٚبی (مجمع الزوائد) لە(تەبەرانی)یەوە گیٚڕاویەتەوە کە وتوشیەتی رشتەکەی راستو ڕەوا بیٚژن.

الجامع الصغير الى النسائي والحاكم، والبيهقي في الشعب أيضا من حديث عائيشة، وذكر شارحه المناوي: أن في اسناده مقالا، والى عبد الرزاق عن ابن مسعود، والى الطبراني عن ابي امامة، ونقل المناوى عن الهيثمي ان رجاله ثقاة) (**الفيض** 298/3).

واتە: دایکی بڕواداران حەزرەتی عائیشە رەزای خوای لێ بێت وتی: پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾ فەرمووی: مـن لەسـەر سـێ شـت سـوێند ئـەخۆم: کەسـێ کەبەشـی لەئیسلامدا هەبێتو کەسێ بەشی تەنیا نەبێت خوای گەورە لەیەك پلەوپایەدا دایان نانێتو بەشەکانی ئیسلامیش سیانن، نوێژە فەرزەکان و رۆژوی مانگی رەمەزانو زەکات دەرکردن) ئەوکەسەی خوای گەورە لەدونیادا خۆی چاودێری بکات هەرگیز لەقیامەتدا بەرەو رووی یەکێکی تری ناکاتو دەسبەرداری نابێت.... تاکۆتای فەرمودەکە. ئەم فەرمودەیە ئەحمەد بەرشتەیەکی چاکەوە گێڕاویەتیەوە. لەکتێبی (الجامع الصغير) دا گێڕانەوەی ئەم فەرمودەیە لەنەسائیو حاکمەوە باس کراوە. وەلەبەیهەقیەوە لەشوعەبدا هەروەها لەعائیشەوە. مەناوی راڤەکەری فە رمودەکە دەڵێ: رشتەکەی قسەی لەسەرە. وەئەم فەرموودەیە عبدالرزاق لەئیبن مەسعودەوە گێڕاویەتیەوە وە طەبەرانیش لەئەبو نوماوە. مەناوی لەهەیسەمیەوە راگوێزی کردوە کەپیاوانی فەرمودەکە متمانە پێکراون. (**الفيض** 298/3).

لەبارەی هەڕەشە لەزەکات نەدەران ئەم فەرموودانە باس دەکەین کەلەدواوە دێن:-

(**عن ابي هريرة – رضي الله عنه- قال: قال النبي﴿ﷺ﴾: مامن صاحب ذهب ولا فضة لايؤدي منها حقها الا اذا كان يوم القيامة صفت له صفائيح من نار فاحمي عليها في نار جهنم، فيكوى بها جنبه وجبينه وظهره، كلما بردت اعيدت له في يوم كان مقداره خمسين**

الف سنة حتى يقضى بين العباد، فيرى سبيله اما الى الجنة واما الى النار. قيل يارسول الله: فالابل؟ قال ولا صاحب ابل لايؤدي منها حقها – ومن حقها حلبها يوم وردها – الا اذا كان يوم القيامة بطح لها بقاع قرقر، أوفر ماكانت لايفقد منها فصيلا واحدا تطؤه بأخفافيها، وتعضه بأفواها، كلما مر عليه اولاها رد عليه اخراها، وفي يوم كان مقداره خمسين الف سنة حتى يقضي بين العباد، فيرى سبيله اما الى الجنة واما الى النار، قيل يارسول الله، فالبقروالغنم؟ قال: ولاصاحب بقر ولا غنم لايؤدي منها حقها الا اذا كان يوم القيامة بطح لها بقاع قرقر أوفر ماكانت لايفقد منها شيئا ليس منها عقصاء ولاجلحاء ولا غضباء، تنطحه بقرونها وتطؤه باضلافيها كلما مر عليه أولاها رد عليه اخراها، في يوم كان مقداره خمسين الف السنة، حتى يقضى بين العباد فيرى سبيله اما الى الجنة واما الى النار، قيل: يارسول الله، فالخيل؟ قال: الخيل ثلاثة: هي لرجل وزر، وهي لرجل ستر، وهي لرجل اجر، فأما التى هي له وزر. فرجل ربطاها رياء وفخرا ونواء لاهل الاسلام، فهي له وزر، اما التي له ستر، فرجل ربطها في سبيل الله، لم ينس حق الله في ضهورها ولا رقابها، فهي له ستر، وأما التي هي له أجر، فرجل ربطها في سبيل الله لاهل الاسلام في مرج أو روضة، فما أكلت من ذلك المرج أو الروضة من شيء الا كتب له عدد ما اكلت حسنات، وكتب له عدد أرواثها وأبوالها حسنات، ولا تقطع طولها فاستنت شرف أو شرفين الا كتب له عدد أثارها وأرواثها حسنات ولا مربها صاحبها على نهر فشربت منه، ولايريد أن يسقيها، الا كتب الله له عدد ماشربت حسنات قيل يارسول الله، فالحمر؟ قال: مأنزل على في الحمر الا هذه الاية الفاذة الجامعة: {**فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ، وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ**} **الزلزلة**7-8. رواه البخاري ومسلم، واللفظ له، والنسائي مختصرا).

واته: ئەبوهورەیرە وتی: پێغەمبەر(ﷺ) ئەفەرموێت، هەرکەسێك خاوەنی زێڕو زیوی پلە زەکات بیۆ زەکاتەکەی نەدا، رۆژی زیندوو بونەوە لەدۆزەخدا

زێڕوزیوەکەی لەسەر پارچەی ئاگر سور دەکرێتەوەو تەنیشتو تەوێڵو پشتی پێ داخ دەکرێت، هەرکەساردیش بوەوە هەمیسان بۆی سور دەکرێتەوە، ئیتر بەو شێوەیە دەمێنێتەوە لەرۆژێکدا کەماوەکەی پەنجا هەزار ساڵە، هەتا کۆتایی دادگای کردنی نێوان بەندەکانی خوا، ئینجا یان بەرەو بەهەشت یان بەرەو دۆزەخ ئەکەوێتە رێ. عەرزی پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾ کرا، ئەی لەبارەی وشترەوە چی دەفەرموی؟ فەرموی: هەرکەسێکی خاوەن وشتر مافی هەژارانی لێ نەدا، تەنانەت لەو شیرەش کەلەرۆژی ئاوەدانیدا لێی ئەدۆشێ، ئەوە لەرۆژی قیامەتا لەدەشتێکی رووتەنو سافدا ئەو خاوەنەی بەلەپەو رووا ئەخرێت وشترەکانی بێ کەمو کورتی تەنانەت بەچکەیەکیشیان لێ کەم نابێتو هەموو لەوپەڕی بەهێزی و قەڵەویدا بەسەریا دەڕۆنو بەسمەکانیان پانی دەکەنەوەو بەدەمیش گازی لێ دەگرن، هەموو بەسەریدا دەڕۆنو بەسەریدا دەگەڕێنەوەو پانی دەکەنەوە لەرۆژێکا کەماوەکەی پەنجا هەزار ساڵە، هەتا لەنێوان بەندەکانا دادگایی تەواو دەبێ، ئەوسا یان بەرەو بەهەشت یان بەرەو دۆزەخ دەیخەنە رێ. وترا: ئەی پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾ ئەی لەبارەی رەشە ولاخو مەڕوبزنەوە چی؟ فەرمووی: ئەو کەسەی خاوەنی ئاژەڵ (مەڕو بزنو رەشە ولاخ) بێتو مافی هەژارانی لێ نەدا، لەرۆژی قیامەتدا لەدەشتێکی رووتەندا لەسەردەم دەخرێتو هەموو ئاژەڵەکان بێ یەك دانە کەم، هەموو لەجۆشی قوەتو هێزو قەڵەویداو نەشاخ چەمیوێك **(عقباء)** و نەکۆڵێكو **(جلحاء)** نەشاخ شکاوێکیان**(عضباء)** تیا نابێت هەموو بەردەوام بەسەریدا دەچنو دەگەڕێنەوەو پانی دەکەنەوەو شۆقی لێ ئەدەن بەدرێژای رۆژێك کەماوەکەی پەنجا هەزار ساڵ دەبێت، هەتا لەنێوان بەندەکانا بەتەواوی دادگەری دەکرێت، ئەوسا یان بۆ بەهەشت یان بۆ دۆزەخ دەکەوێتە رێ. وترا ئەی پێغەمبەری خوا ئەی لەبارەی رەوەی ولاخی بەرزەوە چی؟ فەرمووی: بەرزە ولاخ سێ جۆرە، هەیانە دەبێتە مایەیی تاوان و

خراپە بۆ خاوەنەکەی، یان داپۆشەری خراپەو گوناهیەتی، یان بۆی دەبێتە هۆی پاداشتی چاکە، واتە: ئەگەر کابرا ولاَخە بەرزەکەی بۆ رووپامایی و خۆنواندنو شانازی پێکردنو دوژمنایەتی (**نواء**) پێکردنی مسوڵمانان راگرتبێ، ئەوە باری گوناهە بۆ خاوەنەکەی، ئەگەر خاوەنەکەی بۆ رێی خوا رای گرتبێو مافی خوا لەپشتو گەردنیا لەبیر خۆی نەباتەوەو لەبەر رەزای خوا یارمەتی خەڵکی پێ بدات، ئەوە بۆی دەبێتە پۆشینی گوناه و خراپەکانی، وەئەو کەسەی بەرزە رابگرێت لەپێناوی ئیسلام و تێکۆشان لەرێی خواداو بەخێوی بکات لەمێرگ یان باخو بێستانێکدا، ئەوە بەقەد ئەوەندەی لەو مێرگە یان لەو باخە بخوات چاکە بۆ خاوەنەکەی دەنوسرێت، تەنانەت بەقەد میزو تەرسەکەشی چاکەی بۆ دەنوسرێت، وەهەرکات مەڕبەندەکەی، یان پەتی بەستنەوەکەی، یان رەشمەکەی (**طول**) پچڕاندو خێرا ماوەی میلێك یان دوومیل دووركەوتەوەو بەغاردان یاری كرد، ئەوە بەقەد شوێن پێکان، تەرسەکان، چاکە بۆ خاوەنەکەی دەنوسرێت، وەهەرکات خاوەنەکەی رۆیشتو بردی بەسەر رووبارێکداو ولاَخەکەی ئاوی لێ خواردەوە، بابەنیازی ئاودانیشی نەڕۆیشتبێ، ئەوە هەرچەندێ ئاو بخواتەوە ئەوەندە چاکە بۆ خواوەنەکەی دەنوسرێ. وترا ئەی لەبارەی گوێ درێژەوە چی دەفەرموی؟ پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾ فەرمووی: من لەبارەی زەکاتی گوێ درێژەوە هیچ نیگایەکم بۆ نەهاتووە، ئەم ئایەتە پڕ ماناو گشتگیرە نەبێت: {**فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ، وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ** }**الزلزلة**7-8. واتە: هەرکەسێ بەقەد گەردیلەیەك کردەوەی چاکە بکات پاداشتی خۆی ئەبینێتەوە، وەهەر کەسێك بەقەد گەردیلەیەك خراپە بکات سزاکەی دەبینێتەوە. ئەم فەرموودەیە بوخاریو موسلیم گێڕاویانەتەوە. ئەمە بێژەی موسلیمە نەسائیش بەکورتی گێڕاویەتیەوە.

عن علي رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﴿ﷺ﴾ : ان الله فرض على أغنياء المسلمين في اموالهم بقدر الذي يسع فقرائهم ولن يجهد الفقراء اذا جاعوا وعروا الا بما يصنع اغنيائهم، الا وان الله يحاسبهم حسابا شديدا ويعذبهم عذابا اليما (**رواه البطراني في الاوسط والصغير، وقال: تفرد به ثابت بن محمد الزاهيد، قال الحافظ المنذري: وثابت ثقة صدوق، روى عنه البخاري وغيره، وبقية رواته لابأس بهم وروى موقوفا على علي رضي الله عنه وهو أشبه.**)

واته: عەلی (رەزای خوای لێ بێت) وتی پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾دەفەرموێت: خوای گەورە لەسەر مسوڵمانە خاوەن ماڵو سامانەکانی پێویست کردووە ئەوەندەی کەبەشی ژیانی هەژارەکانیان بکات، وەکەهەژارە مسوڵمانەکان بێ هێزوو ماندوو ئەبن کاتی برسێتی و رووتەڵیان هەربەهۆی کردەوەی خراپو رژدی دەوڵەمەندەکانەوەیە ، دەبا دەوڵەمەندە چروکەکان باش بزانن کەخوای گەورە رۆژی قیامەت بەتوندی پرسیاریان لێ دەکاتو سزای زۆر سەختو بەئازاریان ئەدات. ئەم فەرمودەیە طەبەرانی لەهەردووکتێبی (الاوسط) و(الصغير)ی دا گێڕاویەتیەوەو دەفەرموێت (تەنها سابتی کوڕی محمد الزاهد) گێڕاویەتیەوە. (حافظ المنذري) دەڵێ: ثابت پیاوێکی راستو متمانە پێکراوەو بوخاریو خەڵکی تریش فەرموودەیان لێ گێڕاوەتەوە، گێڕەرەوەکانی تریش رەخنە لێ گیراو نین، ئەم فەرمودەیە بە (مەوقوفی) لەحەزرەتی عەلیەوە گێڕدراوەتەوە، واش نزیکترە لەقەبول.

وعن عبدالله بن مسعود رضي الله عنه قال: أمرنا باقام الصلاة وايتاء الزكاة، ومن لم يزك فلا صلاة له. رواه الطبراني في الكبير موقوف هكذا

بأسانيد احدهما صحيح والاصبهاني وكذالك قال الهيثمي في مجمع الزوائد (62/3)[3]

واته: عەبدولاّی کوڕی مەسعود (ڕەزای خوای لیّ بیّت) وتی: فەرمانمان پیّکراوە کەبەجوانی نویّژ بکەین‌و زەکات بدەین وەئەوکەسەی زەکات نەدا نویّژەکەشی بیّ سودە. (ئەم فەرمودەیە) طەبەرانی لەکتیّبی (الکبیر) دا ئاوا بەمەوقوفی بەچەند رشتە گیّڕاویەتیەوە، وەیەکیّکیان (صحیح) ە راستەو، وەئەصبەهانیش گیّڕاویەتیەوە.

وعن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي ﴿ﷺ﴾ قال: من اتاه الله مالا فلم يؤد زكاته، مثل له يوم القيامة شجاعا أقرع له زبيبتان يطوفه يوم القيامة ثم ياخذ بلهزمتيه، يعني شدقيه، ثم يقول: أنا مالك أنا كنزك. ثم تلا هذه الاية {وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْراً لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ }آل عمران180)

واته: لەئەبوو هورەیرەوە ڕەزای خوای لیّ بیّت پیّغەمبەر ﴿ﷺ﴾دەفەرمویّت: ئەوکەسەی خوا مالّی بداتیّ‌و زەکاتەکەی نەدا، ڕۆژی قیامەت مالّەکەی دەبیّتە نیّرە ماریّکی کەچەلّی تەمەن دریّژی زۆر پیس‌و دەم پڕ لەژار، کەدوو خالّی ڕەش بەسەر چاوەکانیەوەیەو لەکابرا دەئالّیّ‌و ئینجا هەردوو لغاوەی دەگریّ‌و دەی گەزیّ‌و پیّی دەلّیّ: من مالّەکەتم، من گەنجینەو خەزنەکەتم، پاشان پیّغەمبەر ﴿ﷺ﴾، ئەم ئایەتەی خویّندەوە **{وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْراً لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ }آل عمران180)**

---

[3]– وەهەیسەمیش وای فەرموە لەکتیّبی (مجمع الزوائد) 62/3

واتـــه: خـــاوەن مـــاڵو چـــروكو رژدەكـــان واگومـــان نەبـــەن كـــە .....هتـــد. ئـــەم فەرمودەیە بوخاری موسلیمو نەسانی گێڕاویانەتەوە.

وعن بريدة رضي الله عنه قـال: قـال رسول الله صلي الله عليـه وسـل: (مـامنع قـوم الـزكـاة الا ابـتلاهم الله بـالسنين) رواه الطبراني. في الاوسط ورواته ثقات والحاكم والبيهقي في حديث الا انهما قـالا: ولا منع قـوم الـزكـاة الا حـبس الله عنهم القطر. وقـال الحاكم: صحيح على شرط مسلم[4]

واتە: بورەیدا رەزای خـوای لـێ بێـت وتـی: پێغەمبـەر(ﷺ) دەفـەرموێت: هـەر كۆمەڵێك زەكات نەدەن، بێ گومان خوای گەورە توشی رەشـە سـاڵو قـاتو قڕیـان دەكات، ئەم فەرمودەیە طەبەرانی لـەكتێبی (الاوسـط) ی گێڕاویەتیـەوە ئەوانـەی گێڕاویانەتەوە بڕوا پێكراون، وەحـاكم بەهـەیقیش لەفەرمودەیەكدا گێڕاویانەتـەوە، بـەلاّم بـەم شـێوەیە: (ولا منـع قـوم الزكـاة الا حـبس الله عـنهم القطـر) واتـە: هەركۆمەڵێك زەكات نەدەن خوای گەورە بارانیان لـێ ئەگرێتـەوەو، تووشـی قـاتو قڕیان دەكات. حاكم دەفەرموێت: ئەم فەرمودەیە راستە، بەپێی مەرجی مسلم.

ورواه ابن ماجه[5] والبراز والبيهقى من حديث ابن العمـر[6] ، ولفـظ البيهقـي ان رسول الله (ﷺ) قـال: يامعشر المهـاجرين، خصـال خمـس ان أبتليـتم بهـن ونزلن بكم اعوذ بـالله ان تـدركوهن: لم تظهـر الفـاحشـة في قـوم قـط حتـى يعلنوا كبهـا الا فشا فـيهم الاوجـاع الـتي لم تكـن في اسلافهم ، ولم ينقصـوا الميكال والميزان الا أخذوا بـالسنين وشدة المؤنـة: وجـور السـلطان ولم يمنعـوا زكاة اموالهم الا منعوا القطر من السماء، ولولا البهـائم لم يمطروا ولا نقضوا

4– ووافقه الذهبي (162/2) هەیسەمیش وای وتووە.

5– وهو الحديث 4091 من طريق ابن ابي مالك عن ابيه، وفي الزوائد: هذدا حديث صالح للعمل به، وقد اختلفوا في ابن أبي مالك وابيه

6– رواه ابن حاكم ايضا وصحح اسناده ووافقه الذهبي 540/4- 541.

عهد الله وعهد رسول الا سلط عليهم عدوا من غيرهم فيأخذ بعض مافي أيديهم مالم تحكم أئمتهم بكتاب الله الا جعل بأسهم بينهم[7]

واتە: ئیبن ماجەو بەررازو بەیهەقی لەفەرمودەیەكدا كەلەئیبن عومەرەوە، وەبێژەكەی بەیهەقیش بەم شێوەیە دەڵێ كە: پێغەمبەر(ﷺ)، دەفەرموێت: ئەی كۆمەڵی كۆچ كەران بێدار بن، پێنچ رەوشتی گەلێ بەدو خراپ هەن، پەنا بەخوای گەورە ئەگرم كە ئێوە بیانگرنە خۆ، ئەگەر لەكاتی ژیانی ئێوەدا روویانداو ئێقەیان پێ گرتن، قەت نەبوە كەلەهیچ گەلو كۆمەڵێكدا داوێن پیسی دەركەوێت، بەرادەیەك كەخۆیان ئاشكرای بكەنو رای بگەیەنن بێ گومان جۆرە دەردو ئازارێكیان تووش هاتوە كەلەپێشینەكاندا رووی نەداوە، كەلەپێوانو كێشاندا دزیان كردبێت، ئەوا توشی سالأنی سەختو گرانیو زۆرو ستەمی كاربەدەست بوون، وەكەلەدەركردنی زەكاتی سامانەكەیان نكۆڵیان كردبێو نەیانداب ێ ئەوا تووشی قاتو قڕیو وشكە سالی بون، ئەگەر ئاژەڵی بێ زمان نەبوایە بارانیان بۆ نەدەباری، وەكاتێ بەڵێنو پەیمانی خواو پێغەمبەری خوایان شكاندبێ ئەوسا دوژمنێكی بیانی بەسەریاندا زاڵ بوەو ئەو شتەكەمەی كەلەدەستیانا بووبێ ئەویش لێی زەوت كردوون، وەهەركات پێشەواكانیان بەرنامەی خوای گەورەیان پێ كارو پیادە نەكردبێ ئەوا تووشی خۆخۆریو براكوژی ناوخۆی بوون.

وعن الاحنف بن قيس رضي الله عنه قال: جلست الى ملا من قريش، فجاء رجل خشن الشعر والثياب والهيئة حتى قام عليهم فسلم، ثم قال: بشر الكانزين برضف يحمي عليه في نار جهنم، ثم يوضع على حلمة ثدي احدهم حتى يخرج من نفض كتفه، ويوضع على نفض كتيفية حتى يخرد من حملة

[7] – ئەم فەرمودەی ژمارە 4091 كەلەرێگەی (ابن ابی مالك) لەباوكیەوە گێڕاویەتیەوە، وەلەزەوائیدا دەڵێ: ئەم فەرمودەیە شیاوی كار پێكردنە، بەلأم ڕاوبۆچونی جیاوازە لە (ابن ابی مالك) و باوكیدا . (4) حاكمیش گێڕاویەتیەوە. رشتەكەشی بەلاوە راستە، زەهەبیش پەسەندی كردوەو هاوڕایەتی (4/540-541)

الثدية، فيتزلـزل، ثـم ولى فجلـس الى سـارية، وتبعتـه وجلسـت اليـه، وانـا لاأدري من هو، فقلت له : لا ارى القوم الا قد كرهـوا الـذي قلـت، قـال: انهـم لايعقلون شيئا، قـال: خليلي، قلت من خليلك؟ قـال: الـنبي﴿ﷺ﴾ قـال يـا ابا ذر: أتبصر أحدا؟ قال: فنظرت الى الشمس مابقي من النهار. وانـا أرى أن رسول الله ﴿ﷺ﴾يرسلني في حاجة له قلت: نعم، قل: مـا أحب أن لـي مثـل أحد ذهبا أنفقـه كلـه الا ثـلاث دنـانير. وان هـؤلاء لايعقلـون، انمـا يجمعـون الدنيـا. لا والله أسألهم دنيا، ولا أستفتيهم عن دين حتـى ألقـي الله عزوجـل. رواه بخاري ومسلم.

واتـه: لەئەحنـەفی کـوڕی قەیسـەوە(ڕەزای خـوای لـێ بێـت) ئەگێڕنـەوە کـەوتی: جارێکیان لەگەڵ کۆمەڵێك لەگەڵ پیاو مـاقولانی قـوڕەیش دانیشـتبووم، پیـاوێکی موو گرژی دیمەنو بەرگ زبر هاتو بەدیاریانەوە وەستاو سەلامی کردو ئینجا وتی: موژدە لەخاوەن غـەزنەو دەولەمەندەکان(ئەوانەی کەمافی شـەرعی زەکـات نـادەن) بەبەردێ (نصف) کەلەئاگری دۆزەخ گەرم ئەکرێتو سور ئەبێتەوە، ئینجا ئەخرێتـە سەر گۆی مـەمکی هەریـەکێکیان وای ئەسـوتێنێ هـەتا لەقرتێنـەی (نفـض) دەفـەی شانیەوە دەئەچێت، وەلەسەر قرتێنـەی دەفـەی شـانی دائـەنرێتو وای ئەسـوتێنێو دائەچێ هەتا لەگۆی مـەمکیـەوە دەردەچێت. ئـێتر کـابرا هەڵدەچۆقێو لەپـەلوپۆ دەکەوێت، دوای ئەو قسەیە پیاوەکـە ڕۆیشـتو لـەبن کۆڵەکەیەکـدا — ئەسـتون — دانیشت، منیش دوای کەوتم دانیشتم، نەشـم دەزانـی کـە کـێ یـەو نـەم دەناسـی، ئینجا پێم وت : وابزانم ئەو خەڵکە وتەکەتیان پێ ناخۆش بوو : ووتی : ئەوانە هیچ تێ ناگەن، کاکە من خۆشەویستەکەم جارێکیـان پێـی ووتم: خۆشەویسـتەکەت کـێ یە، ووتی: پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾فەرمووی : ئەرێ ئەبوزەر تۆ کێوی ئوحد ئـەبینی ؟ پیاوەکە ووتی : منیش تەماشای خۆرم کرد هیچی وا ڕۆژی نەمابوو، وام زانـی کـە پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾بـۆ ئیشـێکم ئـەنێرێت، وتم : بـەڵێ قوربـان فـەرموو، حـەزرەت

﴿ﷺ﴾ فـەرمووی : مـن حـەز ناکـەم ئەوەنـدەی چیای ئوحـود زێـڕم هـەبێت و هەمووشی بکەم بەخێر، بێجگە لـە سـێ دینـار (واتـە حـەز لـە کەڵەکـەی سـامان ناکەم، مەبەستی ئەمەیە : مـن ئـەوەم پێخۆشـە ئەگـەر بەقـەد چیای ئوحد زێـڕم هەبێت هەمووی لەڕێی خوا خەرج بکەم، بێجگە لەسێ دینار بۆ خـۆم) .بۆیـە مـن دەڵـێم : ئەوانـە تـێ ناگـەن، چـونکە هـەر خـەریکن سـامانی دونیـا کۆدەکەنـەوە، نەبەخوا، من دونیـام لێیـان ناوێت وە لـەبارەی ئاینیشـەوە داوای روون کردنـەوەی هیچیان لێ ناکەم هەتا ئەمرمو ئەچمەوە دیوانی خوای گەورە [8] .

ئەم فەرمودەیە بوخاری موسلیم گێڕاویانەتەوە .

وفي روايـة لمسـلم: أنـه قـال: بشـر الكـانزين بكـى في ظهـورهم يخـرج مـن جنوبهم، وبكى من قبل أقفائهم (حتى) يخرج من جباههم، قال : ثم تنحنى فقعد، قال : قلت من هذا، قـالوا : هـذا أبـوذر، فقمت اليـه فقلـت : ماشـيء سمعتك تقول قبيل ؟ ماقلت ألأشياء قد سمعته من نبيهم (ص) قـال : قلـت : ماتقول في هذا العطاء ؟ قال خذه، فأن فيـه اليـوم معونـة، فـأذا كـان ثمنـا لدينك فدعه .

واتــە: لەگێڕانەوەیـەکی موسـلیمدا ئـەم فەرموودەیـە بـەم شـێوەیە هـاتووە : موژدەبێت لە ساماندارانی زەکات نەدەر بەوەی کە رۆژی زیندوو بوونەوە بە جـۆرێ لە پشتیانەوە داخ ئەکرێن کە لە خوارووی جەسـتەیانەوە دەر ئەچێت، وە لەپشـتی ملیانەوە وەها داخ ئەکرێن کـە لەتەوێڵیانـەوە دەرئەچێت، ئەحنـەف ووتـی : دوای ئەوە پیاوەکە رۆیشتو کەلا کەوتو دانیشت، منیش پرسیم ئـەرێ ئـەوە کـێ یـە؟ ووتیان : ئەوە ئەبوو زەڕە، ئەحنەف ووتی : ئیتر چووم بۆلای پێم ووت : ئـەرێ ئـەو شتە چی بوو تۆ کەمێ لەمەو پێش وتت بەو خەڵکە ؟ ووتی : مـن بێجگـە لـەوەی

---

[8] تێبینی / بۆ راڤە کردنو وەرگێڕانی ئەم فەرمودەیە سود لە (فتح الباری ج 11 ص 271) وەرگیراوە .

که لەپێغەمبەر﴿ﷺ﴾ بیستووە هیچم نەوتوە. ئەحنەف ئەڵێ : پێم وت : باشە تۆ ڕات چیە لە بارەی ئەو خەڵاتەوە کەئەی بەخشن بەخەڵك ؟ ووتی : وەری بگرە، ئەوە ئەمڕۆ یارمەتیەکە، بەڵام ئەگەر بوو بە نرخی کڕینی ئایینەکەت ئەوسا وەری مەگرەو نەتەوێ .

چەند فەرمودەیەك لەبارەی خشڵەوە:

عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم قالت: دخل رسول الله صلى الله عليه وسلم فرأى في يدي فتخات من ورق فقال: (ما هذا يا عائشة ؟ (فقلت: صنعتهن أتزين لك. قال) : أتؤدين زكاتهن ؟ (قلت : لا، أو ما شاء الله، قال : (هي حسبك من النار) . رواه أبو داود والدارقطني، وفي إسنادهما يحيى بن أيوب الغافقي، وقد احتج به الشيخان وغيرهما ، ولا اعتبار بما ذكره الدارقطني من أن محمد بن عطاء مجهول، فإنه محمد بن عمر بن عطاء، نسب إلى جده، وهو ثقة ثبت، روى له أصحاب السنن، واحتج به الشيخان في صحيحهما

واتە: لەدایکی بڕواداران عائیشە خێزانی پێغەمبەرەوە ﴿ﷺ﴾ووتی : جارێکیان پێغەمبەر﴿ﷺ﴾هاتە ماڵەکەم کەوەختێ دی چەند بازنەیەکی زیوم لە دەستایە فەرمووی عائیشە ئەوە چی یە؟ ووتم: قوربان دروستم کردوون لەبەر خاتری تۆ خۆمی پێ ئارایشت ئەدەم ئەی پێغەمبەری خوا، فەرموی ئایا زەکاتیان ئەدەیت، وتم نەخێر، فەرمووی: تۆ ئەوەندەت لە سزای ئاگر بەسە، ئەم فەرموودەیە ئەبوو داود داره قوتنی گێڕاویانەتەوە، یحی ی کوڕی ئەیوبی غافقی لە ڕشتەی گێڕانەوەکەیاندا، کە شێخان (بوخاریو موسلیم) و کەسانی تریش کردوویانەتە بەڵگەو بڕوا پێ کراوە، وە ئەویش کە دارە قوتنی ئەڵێ : گوایە محمد کوڕی **عطاء** ناسراو نی یە، ناتەواوە چونکە ئەو محمدی کوڕی عمری کوڕی **عطا**نە و لێرەدا بە

باپیرەیەوە ناوبراوە، وە پیاوێکی متمانە پێکراوی ئاگادارو فەرموودە ڕەوانە خاوەن سوونەنەکان لـە (أصـحاب السـنن) لێیـان گێڕاوەتـەوە، بوخـاریو موسـلیمیش کردویانەتە بەڵگە لە (صەحیحەیندا).

وعن أسماء بنت يزيد رضي الله عنه قلت : دخلت أنا وخالتي على النبي ﷺ وعلينا أسورة من ذهب، فقال لنا : اتعطيان زكاته؟ قالت: فقلنا لا. فقال: أما تخافان أن يسوركما الله أسورة من نار، أديا زكاته. رواه أحمد بإسناد حسن.

واتە: لەئەسمائی کچی یەزیدەوە (ڕەزای خوای لێ بێت) وتی: جارێکیان لەگەڵ پورم چوینە خزمـەت پێغەمبـەر ﷺ چـەند بـازنێکی زێڕمـان لـە دەسـتابوو، حـەزرەت درودی خوای لەسەر بێت فەرمووی: ئـەرێ ئێـوە زەکاتەکـەی ئـەدەن؟ ئـەسما وتـی: وتمان نەخێر، فەرمووی: ئەی ناترسن خوای گـەورە چـەند بـازنێکی ئاگرتـان بکاتـە دەست لە ڕۆژی قیامەتدا. زەکاتەکەی بدەن.

ئەم فەرموودەیە ئیمام احمد بە ڕشتەیەکی جوان گێڕاویەتیەوە.

ماناى زەكات

زەكات لەزمانى عەرەبیدا، بەماناى گەشەو پاك كردنەوەو زۆربوونە، ئەمانەیش هەموویان لە زاراوەو ماناكەیدا مەبەستەو رەچاو دەكرێ، چونكە زاراوەی زەكات بریتییە لە مافێكى پێویست لەسەر هەموو سامانێ بەپێی چەند مەرجو بنەمایەك (ضوابط) ئیمام (أبو الحسن الواحدي) دەفەرموێت: زەكات پاك سازیو چاك سازى ماڵو سامانەو گەشەدەرو پاكو خاوێن كەرەوەیشە، رونتریش ئەوەیە كە لە بنەڕەتدا لە زۆربوونەوە هاتبێت، وەهەروەها بۆتە زاراوەی شەرعیش، ئیمامی نەوەوی ئەفەرموێت: وەك خاوەنی كتێبی (الحاوی)و كەسانی تریش دەڵێن: زەكات لە شەرعدا ناوە بۆ وەرگرتنی شتێكی تایبەت لە ماڵێكی تایبەت بە رێوشوێنێكی تایبەت، ئەدرێت بەچەند دەستەو تاقمێكی تایبەت. (بڕوانە - فقە الزكاة ی دكتۆر یوسف قەرزاوی).

(وآتوا الزكاة) حیكمەتی زەكات چیە؟ .

مسوڵمانان زەكات دەدەن بۆ ئەوەی لەم رێگەیەوە لە خوای گەورە نزیك ببنەوە و رەزامەندی ئەو بەدەست بهێنن و شایەنی چونە بەهەشت و بەدەست هێنانی نیعمەتەكانی بن و لە سزاكانی دوا رۆژیش بەدوربن، مسوڵمانان لەبەرامبەردا ئەو ئایەتەیخوای گەورە دەڵێنەوە كە دەفەرموێت: { **وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ**} (285) **سورة البقرة** ، زەكات دان سوپاسگوزاری ئەو سامانەیە كەخوای گەورە پێی بەخشیون، لەگەڵ ئەمەشدا لە زەكاتدانىدا حیكمەتێكی گەورە هەیە وەك خوای گەورە لەم ئایەتەدا باسی دەكات ، (**خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا** .)

ئیمامی (كاسانی) لەم بارەیەوە دەڵێت :حیكمەت لە دانانی زەكات دەگەرێتەوە بۆ:

یەکەم: دانی زەکـات یەکێکـە لـەبوارەکانی هاوکـاری کەسـانی لاوازو هـەژارو بـێ نەوایان و بەهێز کردنیانە بۆ ئەوەی بتوانن بەباشـی ئەرکـەکانیان بەرامبـەر بـەخوا بەجێ بهێنن لەیەکتاپەرستی و عیبادات و ئـەو هۆکارانـەی کەفـەرزەکانی بەباشـی بەجێ دەهێنن.

دووەم: زەکــات دان هۆیەکــە بــۆ پاککردنــەوەی دەروون لەپیســیەکان و تــاوان و خۆرازاندنەوە بـە ئـەخلاقی بـەرزو جـوان و بەخشـندەیی و وازهێنـان لـە رەزیلـی و چروکی و خۆشەویستی سامان .

بەشیوەیەکی سروشتی مرۆڤ مالّی لاخۆشەویستەو پابەندە پێوەی، بەلاّم زەکات رای دەهێنێـت لەسـەر سـنگ فراوانـی و بەخشـندەیی ، هـەروەها فێـری ئـەوە دەبێـت ئەمانــەت بگەڕێنێتــەوە و مافــەکانی خــەڵك بداتــەوە بەخاوەنــەکانیان، ئەمــەش هەمووی لەم ئایەتەدا هەیە کە دەفەرموێت (**خُـذ مِـنْ امْـوالِهِمْ صـدَقَةَ تُطهـرُهُمْ وتُزَكيهِم بِهَا**.)

سێیەم: خوای گەورە رێزی لە دەولّەمەنـدەکان نـاوە بـەوەی کـە مـالّ و سـامانێکی پێداون کە لە پێویستی خۆیان زیاترە، بەم هۆیەشـەوە بـە ژیـانێکی خـۆش دەژیـن، لەبەر ئەوە سوپاس گوزاری ئەم دەولّەمەندانە بۆ خوای گەورە فەرزە لە روی عـەقلّ و شەرعـەوە .

پێدانی زەکات بەهەژاران لەبابی سوپاسگوزاریە و فەرزێکەو دەبێت ئەنجام بـدرێت، زەکات هۆکارێکە بۆ پاك کردنەوەی خاوەنەکەی لەرەزیلی و چروکی و بەخیلی و رق و کینە و خۆپەرستی و پاککردنـەوەی مالّـە، لـە لایـەکی تریشـەوە هۆکارێکـە بـۆ گەشەو زۆربوونی سامان، لەم بارەیەوە خـوای گـەورە لـە وەسـفی سـەدەقە و خێـرو خێراتدا دەفەرموێت (**یَمْحَقُ اللَهُ الربَا ویُربِي الصدَقَاتِ**)

لەهەمانکاتـدا زەکـات هۆکارێکـە بـۆ پـاك کردنـەوەی دەروونـی هـەژارانیش.لـەم ڕێگەیەوە بەشێك لەجیاوازی چینایەتی چارەسەر دەبێت و رق و قـین لەدەروونیانـدا ناهێڵێت و دەبێتە مایەی گەشەکردنی خۆشەویستی و هێمنی و ئارامی.

لێرەوە دەتوانین بڵـێین زەکـات پاککردنـەوەی کۆمـەڵگایـە بەهەردوولایـەنی هـەژارو دەوڵەمەندەوە لەنەخۆشیە دەرونیەکانی وەك رق، چارەسەرە بۆ نەخۆشـیەکانی دڵ و هۆکـاری هێنـانی خۆشەویسـتی و یـەکڕیزی و تـەبایی و سـۆزە، لـە هەمانکاتـدا بەرجەسـتەکردنی برایـەتی ئیسـلامی و مافەکانیـەتی. ئەمـەش بـۆ ئەوەیـە کەمسوڵمانان وەك جەستەیەك دەربکـەون، ئەگـەر ئەنـدامێکیان هەسـت بـە ئـازار بکات ئەوا هەموو ئەندامەکانی تر هەستی پێ دەکەن، لەلایەکی تریشـەوە زەکـات مـافێکی داراییـە کەپێویسـتە لەسـەر دەوڵەمەنـدەکان ئـەنجامی بـدەن بـۆ ئـەوەی تەکافولی کۆمەڵایەتی و هاوکاریەکی برایانە لە کۆمەڵگەدا بەرجەستە ببێت .

(وَفِي أمْوالِهِمْ حَقٌ لِلسائِلِ والْمحْرُومِ) (والَذِينَ فِي امْوالِهِمْ حَـقٌ معْلُـومٌ للسـائِلِ والْمحْرُومِ)

هەروەها زەکات چارەسـەرێکە بـۆ هـەژاری، کەئیسـلام هـەر لەسـەرەتاوە دژایـەتی کردووەو پێغەمبەری خواش پەنای گرتووە کەتوشی نەبێت.

کەواتە زەکات فەرزو پێویستە. (بڕوانە: بدائع الصنائع 811/2).

پایەکانی زەکات

واتە: ئەو پایەو بناغانەی دەبنە هۆی پێویستی زەکاتدان، هەرکات یەکێکیان نەبوو زەکات پێویست نابێت، پایەکانی زەکات سیانن:

1- زەکات دەر، خاوەن ماڵ.

2- ئەو ماڵەی گەیشتبێتە رادەی زەکات.

3- ئەو کەسانە، یان ئەو لایەنانەی زەکاتیان پێ ئەشێت.

وە ئەمانەیش هەریەکەیان چەند مەرجو بنەمای (ضوابط)ی خۆی هەیە، کە ئێمە باسیان دەکەین لەگەڵ باسکردنی هەر یەکێکیاندا.

پایەی یەکەم

زەکاتدەر (خاوەن ماڵ)و مەرجەکانی

زەکاتدەر ئەو کەسەیە کە زەکاتی لەسەر پێویستە، زەکات لەسەر ئەو موسڵمانە پێویستە کە ماڵەکەی بگاتە رادەی دیاری کراوی پێویست (النصاب) بۆیە لەم روانگەیەوە زەکات لەسەر کافر پێویست نییە هەرچەند (ذمي)ی بێتو لە وڵاتی ئیسلامو موسڵماناندا بژی، بەڵام شەرع رێ لەوە ناگرێ کە سەرانەو ماڵانەی گونجاو بسەنرێت لەو (ذمییانە)ی کە لە وڵاتی موسڵماناندا ئەژین، هەتا هاوبەشی بکەن لە ئەرکی دابینکردنی ئاساییشو دامەزراوی وڵاتەکەدا، ئیتر بابەهەر ناوێکیانەوە بێت. زەکات لە ماڵی منداڵو شێتیش پێویستەو دەبێ سەرپەرشتیارەکەیان ئەو زەکاتە بدات، هەروەك دەبێ ماڵەکەشیان بخاتە ئیشەوەو بازرگانی پێوە بکات، ئەمیش چونکە ئەو دەقە شەرعییانەی لەبارەی زەکاتەوە هەیە بۆ هەموو ماڵو سامانی موسڵمانەکانە بەگشتی، سەرەڕای هاتنی هەندێ فەرموودە کە بە

راشکاوی دەبێتە بەڵگە، وەك ئەوەی کە (طبرانی) لە کتێبی (الأوسط)دا لە ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خوای لێبێت) گێڕاویەتییەوە، ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: (إتجروا في أموال اليتامى لاتأكلها الزكاة). واتە : ئێوە بازرگانی بە ماڵی هەتیوانەوە بکەن، نەکا بەهۆی زەکاتەوە هیچی نەمێنێت.

هەیسەمی دەڵی: مامۆستای گەورەو پایە بەرزم پێی وتم : رشتەی ئەم فەرموودەیە ساغو تەواوە. مامۆستاکەی (الحافظ زين الذين العراقي)یە (مجمع الزوائد 67/2).

پایەی دووەم

ماڵو سامانە زەکات لێدراوەکە

لێرەدا مەبەست لە ماڵ هەموو شتێکە کە نرخو سودی هەبێتو بشێ کە خاوەنەکەی دەستی بگاتێو بیخاتە ژێر رکێفی خۆیەوە. زاناکانی (فقە) هەموو یەك ران لەسەرئەوەی کە زەکات پێویستە لە زۆربەی ئەو ماڵو سامانەی لە کاتو سەردەمی خۆیاندا هەبوو، وەك حوشترو رەشەوڵاخو مەڕو بزنو زێرو زیو (کرابن بە نەقدو دراو یان هەر پارچەو داڕێژراو بن) وە لە هەندێ جۆری بەروبوومی کشتوکاڵی وەك : (گەنم و جۆ و خورما و مێوژ)، وە لە سامانی بازرگانیدا. بەڵام رایان جیاوازە لە هەندێ جۆری ترا، وەك هەنگوینو بەرزە وڵاخێ کە بۆ (غەزا) ئامادە نەکرابێ وە وێنەی ئەمانە. ئەوەی کە بە ڕوونی دەقەکانی قورئانی پیرۆز و سوننەتو ژیری پشتگیری دەکەنو لایان پەسەندە ئەوەیە کە زەکات پێویستە لە هەموو ئەو ماڵو سامانەی کە بگاتە پلەو راددەی پێویستو هەموو ئەو مەرجو کۆگرانەی کە شەرع بۆی داناوە تیایدا کۆبێتەوە. لەو دەقانە: خوای گەورە دەفەرموێت: **{خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ}** التوبة/103. **هەروەها ئەفەرموێت:**

{**وَالَّـذِينَ فِـي أَمْـوَالِهِمْ حَـقٌّ مَّعْلُـومٌ * لِّلسَّـائِلِ وَالْمَحْـرُومِ** }**المعـارج**/24 . وه ئەفەرمويێت: {**وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْـرُومِ** }**الـذاريات**/19 . مانـای ئـەم ئایەتانـەمان لـە پێشـەوە روونکردۆتـەوە. ئـەوەتا وشـەی (**الأمـوال**) رەهایـەو نەبەسراوە بە جۆری مـاڵ یـا جۆرێکی تـرو هـیچ تایبـەت نـەکراوە، وە ئەمـەیش دیاردەیە لەسەرئەوەی کە ئەم مافە ئاشکرایە (زەکات)ە لە هەموو ماڵێکدا هەیەو چەسپاوە. هەروەها سونەتی پیرۆزیش بەڵگەیە لەسەر پێویستی زەکـات لـە مـاڵی دەوڵەمەنـدەکانو وەرگـرتنو دابەشـکردنی بەسـەر هەژارەکانـدا — وەك لەپێشـەوە باسمان کرد.

ژیریش ئەوە پەسەند ئەکات کە جیاوازی نەکرێت لە نێوان ئەم یا ئـەو ماڵـدا، هـەر کات پلەو رادەی زەکاتیان هەبێت، چونکە هەرکات ئامانج بێتەدیو نـرخو سـودی ماڵ دیار بێ ئیتر جیاوازی لەبەر چی؟ خۆ یاسـاو رێسـاکانی (**قواعـد**) شـەرعیش یـەك بڕیـار داوا ئـەکات بـۆ هـەموو شـتە هـاو رووەکـانی وەك یـەكو دەشـیەوێت یەکسانی بکرێت لە نێوان کەسێکی خاوەن جۆری ماڵی پلە زەکاتو کەسێکی تری خاوەن جۆرێکی تری ماڵی پلە زەکاتدا، لەلایەکی تریشـەوە عـورفو نـەریت رۆڵـی خۆی هەیە لەم بوارەدا، واتە ئەشێت هەندێ شمەك لە چەرخو سەردەمێکدا خـاوەنی نـرخو بەهایـەك بێـت، بـەڵام ئـەو نرخـەی نـەمێنێت لـەکاتێکی تـردا. خـۆ مـاڵو سامانیش بەنرخو سود بایەخی دەبێت، وەزۆر شتی وا هەیە کـە لەمەوبـەر نـەبووە یان ئەگەر بووبێتیش وەك پێویسـت کـەڵکی لێ نـەبینراوە. وە بـەهۆی دەمـاو دەم کەوتنەوە زانراوە کەشەریعەتی ئیسلام لەسەر دادگـەریو یەکسـانی کـردن هاتۆتـە گۆڕێو پەیدا بووە خۆ روونو ئاشکرایە کە دادگـەریی یەکسـانی لـە نێـوان خـاوەن سامانەکاندا بڕیار ئەدا لەو کاتەدا کە یەکسـانی لـە نـرخو بـەهای مـاڵو سـاماندا هەبێت، وەبەم وتەو بۆچوونە هەندێ لە زانایان کاریان کردووەو بڕیاریان داوە، وەك:

عومەری کوڕی عەبدالعزیزو مجاهیدو حمادو ئیمام ئەبوو حەنیفەو داودو نەخەعی (ڕەزای خوایان لێ بێت) بەتایبەتی لەبارەی بەرهەمی زەویو کشتوکاڵەوە. وە ئێمە بەیارمەتی خوای گەورە لەسەر ئەم بڕیارو ڕێبازە باسی چۆنیەتی زەکاتی بەم جۆرە سامانانە دەکەین، وەك: سامانی ئاژەڵ، هەنگوین، بەرهەمەکانی ئاژەڵ، بەروبوومی کشتوکاڵ، کانزا، گەنجینە، زێڕو زیو، خشڵ، قاپو قاچاغی عەنتیکەی لەزێڕو زیو دروستکراو، ئەو شتەی لەدەریا دەربهێنرێت، ماڵی بازرگانی، دەستکەوتەکانی کارگەو کۆشکە گەورەکان، موچەو کرێ، بەخشیش، بەشو سەنەدو کۆمپیالە وە لەبەشێکی سەربەخۆشدا زەکاتی (قەرز) هەتبێت یان لەسەرت بێت.

وە گواستنەوەی زەکاتو نرخو قیمەتی کە لەجیاتی زەکاتو سەرفیترە ئەدرێت باس ئەکەین، هەروەها باسی زەکاتی ماڵی حەرامو بە وەقف کراوو سامانو ماڵی دەوڵەت ئەکەین، لەسەرەتاشەوە مەرجە گشتیەکانی ئەو ماڵو سامانەی زەکاتی لێ ئەدرێت دەس پێ دەکەین.

مەرجە گشتییەکانی ئەو ماڵەی زەکاتی لێ ئەدرێت :

1- کاتێ زەکاتی ماڵو سامان پێویست ئەبێ کە ئەم مەرجانەی خوارەوەی تێدابێت:

1- <u>دەبێ ماڵەکە بە تەواوی ماڵی کەسی زەکاتدەر بێت</u>، واتە دەبێ خاوەنی شتەکە خۆیو سودەکانیشی بێت، یان وەك زاناکان (**فقهاء**) ئەڵێن: (**ملكية الرقبة والمنفعة**) خاوەنێتی شتەکە خۆیو سودەکانی بە تەواوی بۆ زەکات دەربێت، لەبەرئەوەیە کە سێ ماڵی خوازراو بەکاربێنێت، یان کرێ گرتەی خانووبەرەو زەویو زار بێت، لەسەری نییە زەکاتەکەیان بدات. بەڵکو لەسەر خاوەنەکەیان پێویستە، هەروەها زەکات لە ماڵی حەرامو وەقف کراویشدا واجب نییە، وە زەکات لەماڵی

(**الضمار**) واتە ئەوەی خاوەنەکەی نەتوانێ کەڵکی لێ وەربگرێت پێویست نییە، وەك ئەو ماڵەی داگیرکرابێتو خاوەنەکەی بۆی نەسەنرێتەوە.

2- دەبێ ماڵەکە بگاتە (نصاب) واتە لا ی خوارووی رادەی پێویستی زەکات، چونکە ئایینی ئیسلامی پیرۆز چاوپۆشی لە هەندێ ئەندازەی هەموو ماڵێك کردووەو زەکاتی تیا پێویست نەکردووە، ئینجا چونکە رادە (نصاب)ی زەکاتی مەڕو بزن چل سەرەو هی رەشە وڵاخ سی سەرەو هی حوشتر پێنج سەرە. وە رادەی زەکاتی زێر بیست مسقاڵە، وە هەروەها.. ، وەك لەمەودا ئەمانە باسو راڤە دەکەین، لەم روانگەیەوە زەکات لە ماڵی کەمتر لە نیصابدا نییە.

3- دەبێ ماڵەکە شیاوی گەشەو زۆربوون بێت، وەك ئاژەڵو ماڵی بازرگانیو شتی تریش، یان لەتوانایدا کە گەشەو نەشە بکات، وەك دراو، کە تێبینی زۆربوونی لێ دەکرێت با نەشخرابێتە کڕینو فرۆشتنەوە، چونکە لەخۆیدا ئەکرێت خاوەنەکەی یان کەسێکی تر بازرگانی پێوە بکاتو زۆر بێت. ئینجا ئەگەر بەکارنەهێنرا بەهۆی کەمتەرخەمی خاوەنەکەیەوە دەبێ هەر هۆی ئاکامەکەی هەڵگرێت، بۆ نموونە ئەگەر کەسێ چل هەزار ریاڵی لەقاسەی ماڵەوەیدا هەبێت، یان لای کەسێکی تر داینابێت، ئیتر بەمەبەستی بەکارهێنانی ئەو کەسە بۆخۆی یان بۆ ژن پێ هێنان، یان خوێندنو وێنەی ئەمانە، ئەوە پێویستە خاوەن پارەکە لە 2.5٪ زەکاتی لێ بدت هەرکات ساڵی بەسەرا هاتەوە.

کاسانی لەم بارەیەوە دەڵێت: "**مەبەستمان لەگەشەو نەشەی ماڵ ئەوە نییە کەلەباری راستەقینەی گەشەکردندا بێت، چونکە ئەوە پێویست نییە، بەڵکو مەبەست ئەوەیە کە ئەو ماڵە ئامادەی گەشەو زۆربوون بێت، بەهۆی بازرگانییەوە، یان بەهۆی لەوەڕاندنەوە، چونکە لەوەڕاندنی ئاژەڵ دەبێتە هۆی پەیدابوونی بەروبوومی وەك زاوزێو شیرو رۆن، وە بازرگانیش دەبێتە هۆی قازانج کردن،**

کەواتە هۆکاری شت لەشوێنی شتەکەدا دائەنرێت‌و بڕیاری تیا بەرجەستە ئەکرێت، وەك رێبواری (السفر) لەگەڵ ناخۆشی‌و ماندووبوونا (المشقە)" (بدائع الصنائع 828/2).

4- دەبێ ئەو ماڵە لە پێویستیە بنەڕەتیە سەرەکییەکانی خاوەن ماڵ زیاتر بێت، چونکە بەوە دەوڵەمەندی‌و مانای نازونیعمەت پەیدا ئەبێت‌و بەدڵ پاکی‌و خۆشحاڵیەوە زەکات ئەدرێت، چونکە ئەگەر کەسێ هەر ئەوەندەی ماڵ هەبێت کە پێویستیە سەرەکی‌و بنەڕەتیەکانی ژیانی خۆی‌و منداڵەکانی دەربێنێت ئەوە دەوڵەمەندو خاوەنی نازونیعمەت نییە، چونکە ئەوەی کە هەیەتی هەربەشی پێویستی مان‌و زیندەگی‌و لەش ساغی ئەکات، بۆیە وەك نیعمەتی لەش ساغی سوپاسی خوای گەورەی لەسەر ئەکرێت، وە بە دڵێکی پاك‌و خۆشەوە زەکاتی لێ نادرێت، وەلەبەرئەوەی راستەقینەی پێویستی بنەڕەتی‌و سەرەکی بۆ ژیان شتێکی نادیارو شاراوەیە بۆیە بەڵگەی زیاتری لە پێویست لە شوێنەکەیدا دانراوە، کە ئەویش بریتییە لە ئامادەکردنی ئاژەڵ بۆ لەوەڕو بازرگانی کردن بە شمەك، ئەمەش فەرمایشی زۆربەی زاناکانە، بەڵام پێشەوا مالیك (رەزای خوای لێ بێت) دەفەرموێت: ئەم زیاتر بوونە مەرجی پێویست بوونی زەکات نییە. (بڕوانە بدائع الصنائع 228/2، 299)و (فقە الزکاة 162/1). ئینجا سەبارەت بەوەی کە زەکات پێویست نییە لە خانوی نیشتەجێ‌و وڵاخی سواری، یان بەگوێرەی سەردەمی ئێمە ئوتومبیلی سواری‌و بەرگ پۆشین‌و چەکی بەرگری لەخۆکردن‌و لە کتێبی زانست‌و ئامێرەکانی پیشەو کارپێکردن‌و وێنەی ئەمانە. بەڵام دەبێ زەکات بدرێ لەو دراوەی کە خاوەنەکەی پێویستی خۆی پێیەتی کەچی خەرجی ناکات هەتاساڵی بەسەرا دێتەوە چونکە بایەخ بە هەبوونەکەیە.

5- بەسەراهاتنەوەی ساڵ، زانایان هەموو یەك راو تەبان لەم مەرجەدا بۆ سامانی ئاژەڵو بازرگانیو دراوو شتی تری وەك ئەمانە، وە یەك ران لەوەشدا کە لەبەرهەمە کشتوکاڵییەکاندا بەسەراهاتنەوەی ساڵ مەرج نییە، بەڵام راو بۆچوونیان جیاوازە لە دەستکەوتی مووچەو کرێدا (المال المستفاد) وەك لەمەودوا باسی دێت.

زەکاتی سامانی ئاژەڵ

زانایانی شەرع (الفقهاء) کۆڕاو تەبان لەسەر پێویستی زەکات لە حوشترو رەشە وڵاخو مەڕوبزن (الأنعام) بەڵام لەگیانلەبەرانی تری بێجگە لەمانە راو بۆچوونیان جیاوازە، وەمەرجەکانی پێویست بوونی زەکاتی ئاژەڵ ئەوەیە کە دەبێ ساڵی بەسەرا بێتەوەو لەوەڕ خۆری دەشت بێت، واتە دەبێت زۆربەی ماوەی ساڵ بەلەوەڕی لەدەشتدا بژیو بەسی بێت، بەڵام ئەگەر زۆرینەی ماوەی ساڵ پێویستی بە ئالفی ماڵەوە بوو ئەوە زەکاتی تیا پێویست نییە، ئەمەو هەندێ لە زانایانی شەرع (الفقهاء) کە ئیمامی مالیك (رەزای خوای لێ بێت) یەکێکە لەوان، دەڵێن: ئاژەڵ هەر چۆن بژی پێویستە زەکاتی لێ بدرێت، واتە مەرج نییە کە بەلەوەڕی دەشت بژی.

هەروەها مەرجە کە نابێ ئاژەڵ بەکاربێت لە کێڵانو ئاوکێشانو بارکێشاندا. واتە: ئاژەڵی کارگوزار زەکاتی لێ نادرێت بەلای جەماوەری زانایانی شەرعەوە، بەڵام ئیمامی مالیك ئەم مەرجەی رەچاو نەکردووەو بەلایەوە زەکاتی ئاژەڵ با کارگوزاریش بێت هەر پێویستە بدرێت لە (القوانین الفقهیة) دا 107 هاتووە: زەکات لە ئاژەڵدا پێویستە هەرچۆن بژی، با کارگوزاریش بێت، ئەمەیش

پێچەوانەی رای جەماوەری زانایانی شەرعە، بڕوانە (**المغني لإبن قدامـة** 577/2 **و الروضة** 190/2 **و بداية المجتهد** 252/1 **وفتح القدير** 171/2).

1. زەکاتی رەشە وڵاخ:

زەکات لە رەشەوڵاخدا بە سـوننەتو ئیجمـاع پێویسـت کـراوە، هـەرکات گەیشـتە (نیصاب) واتە: کە ژمارەیان بگاتە سی سەر، دەبـێ یەکسـاڵەیەکی نێـر (تبیـع)ێ بدرێت بە زەکات، وە کە گەیشتە چل سەر دوو ساڵەیەکی مـێ (مسـنة) ئـەدرێت. پاشتر لە شەست سەر دوو یەك ساڵەی نێر (تبیعان)و لە حەفتا سەر دوو ساڵەیەکی مێو یەکساڵەیەکی نێر (مسنة وتبیع)و لە هەشتا سەر دوو ساڵەی مێ (مسنتان) زەکاتیان لێ ئەدرێت. ئیتر بەو شێوەیە، لە هەموو سی سـەرێ یەکسـاڵەیەکی نێـر (تبیع)و لە هەموو چل سەرێك دوو ساڵەیەکی مێ (مسنة) ئەدرێ.

2. زەكاتی حوشتر :

موسڵمانان هەموویان‌و فەرموودە راست‌و دروستەكانی كەلە پێغەمبەرەوە ﷺ هاتوون‌و لە هەردوو هاوڕێی بەڕێز (ئەبوبەكرو عومەر)ەوە گەیشتوون (رەزای خوایان لێ بێت) هەموو یەكن لەسەر ئەوەی كە رادەو (نیصاب) چەنیەتی (مقدار) زەكاتی حوشتر لە پێنج سەرەوە هەتا ئەگاتە (120) سەدو بیست سەر بەپێی ئەم نەخشەیەی خوارەوە ئەبێت:

رادەی نیصاب زەكاتەكەی (القدر الواجب فیه)		
لە	بۆ	تێبینی
5	9	یەك سەر مەڕ یان بزن = كاوڕێكی یەك ساڵ یا چتیرێكی دوو ساڵ
10	14	دوو سەر
15	19	سێ سەر
20	24	چوار سەر
25	35	حوشترێكی یەك ساڵەی مێ (بنت مخاص)
36	45	حوشترێكی پێ لەسێ ساڵی مێ (بنت لبون)
46	60	حوشترێكی پێ لەچوار ساڵی مێ (حقة) بەركەڵ.
61	70	حوشترێكی پێ لە پێنج ساڵی مێ (جذعة)
76	90	دوو حوشتری پێ لە سێ ساڵی مێ (بنتا لبون)
91	120	دوو حوشتری پێ لە چوار ساڵی مێ (حقتان)

بەڵام زاناکان رایان جیاوازە لەزەکاتی حوشترگەلی دوای (120) سەدو بیست سەرو، زۆربەیان رایان وەك ئەم نەخشەی خوارەوەیە :

لە	بۆ	زەکاتەکە (القدر الواجب فيه)
121	129	سێ حوشتری پی لەسێ ساڵی مێ (بنتا لبون)
130	139	یەك حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ لەگەڵ دوانی پێ لەسێ ساڵی مێ
140	149	دوو حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ لەگەڵ یەکێکی پێ لە سێ ساڵی مێ
150	159	سێ حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ
160	169	چوار حوشتری پێ لەسێ ساڵی مێ
170	179	سێ حوشتری پێ لە سێ ساڵی مێو یەکێکی پێ لەچوار ساڵی مێ
180	189	دوو حوشتری پێ لە سێ ساڵی مێو یەکێکی پێ لەچوار ساڵی مێ
190	199	سێ حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ لەگەڵ یەکێکی پێ لە سێ ساڵی مێ
200	209	چوار حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ، یان پێنج حوشتری پێ لە سێ ساڵی مێ.

3. زەکاتی مەڕو بزن :

قورئانی پیرۆز بەشێوەیەکی هەمەگیر (عموم الكتاب)و سوننەتی پێغەمبەر ﷺ بەشێوەی تایبەتو ئیجماعی زانایان زەکاتی گۆتاڵیان چەسپاندووەو پێویستیان کردوە. وە هیچ جیاوازییەك نییە لە نێوان فەقیهەکاندا (الفقهاء) کە رادەی (نصاب)ی زەکاتی گۆتاڵ (مەڕوبزن) چل سەرەوە دەبێ مەڕێك یان بزنێك بدرێ بەزەکات هەتا ژمارەیان ئەگاتە (120) سەدو بیست سەر، وە لە (121) سەدو بیست و یەك سەر هەتا (200) دووسەد سەر ئەدرێت، پاشتر لە دووسەدو بیستو یەك سەر هەتا ئەگاتە سێ سەدو نەوەدونۆ سەر دەبێ سێ سەر زەکات بدرێت، دواتر لە هەموو سەد سەرێك دەبێ یەك سەر بدرێت بەزەکات.

بێچووی ئاژەڵ (حوشترو رەشەولاخو مەڕو بزن) واتە (الفصلان، العجاجيل، الحملان) ئەمانە ئەخرێنە پاڵ دایکیان لە کۆتایی ساڵدا، ئەگەر ئەو دایکانەیان زەکاتیان لێ بکەوێت، واتە بەسەراهاتنەوەی ساڵیان تیا پێویست نییە. ئەمەش سەنگینترین فەرمایشی زاناکانی شەرعە، ئیمامی ئەبو حەنیفەو ئیمامی شافعی (رەزای خوایان لێ بێت) رایان وایە..

ئەوەی پێویستە رەچاو بکرێت لە زەکاتی ئاژەڵدا :

1- دەبێ حەیوانی زەکات عەیبی نەبێت، واتە: نابێ نەخۆش یان پیر بێت، بەڵکو دەبێ حەیوانێکی مام ناوەندی بێت.

2- حەیوانی زەکاتیو حوشتر دەبێ مێینە بێت، بێجگە لەوەی فەرموودە پەسەندی کردووە کە ئەشێ دوو ساڵەی نێر لە جیاتی یەك ساڵەی مێ بدرێت، چونکە جیاوازی ساڵ لە جیاتی مێنگینە دائەنرێت، بەڵام رەشەولاخو گۆتاڵ ئەوە ئەشێ نێرینەیان لێ بدرێت بەزەکات بەڕای سەنگینی زانایان.

3- دەبێ ئەو تەمەنو سالانەی کە دەقی فەرموودەی پیرۆز دیاری کردوون ڕەچاو بکرێن، وەك یەك ساڵەی مێ (بنت المخاض).

کاریگەریی تێکەڵی لەزەکاتی ئاژەڵدا :

هەرکات زیاتر لە کەسێ بەجۆرێ ئاژەڵیان تێکەل کرد، کەیەك پەچەو یەك لەوەڕگەو یەك ئاودانییان هەبوو، ئەوسا یەك زەکاتیشیان ئەبێت، واتە یەك سەرژمێریان بۆ ئەکرێت، پێغەمبەر ﷺ ئەفەرموێت (**لا يجمع بين متفرق، ولا يفرق بين مجتمع خشية الصدقة، وماكان من خليطين فإنهما يتراجعان بينهما بالسوية**) واتە : حەیوانی جیا یەك ناخرێتو حەیوانی تێکەلاویش جیا ناکرێتەوە لە ترسی زەکات لێدان، ئەو زەکاتەش کە لە تێکەلاوەکە ئەدرێت دوای ئەوە هەردوولا وەك یەك لە نێوان خۆیاندا پیادەگەڕێنەوەو نرخەکەی بەش ئەکەن. (ئەم فەرموودەیە ئیمامی بوخاریو خەلکی تریش گێڕاویانەتەوە) بڕوانە بوخاری لەگەڵ (فتح القدير 215/3).

زەکاتی بەرزە ولاخو وێنەکانی :

ئەگەر بەرزە ولاخ بۆ جیهاد و تێکۆشان لەڕێی خوادا یان بۆ سواری یان بۆ بارکێشان ڕاگیرابوو، ئەوە بە ئیجماع زەکاتی لێ نادرێت، وەلێ ئەگەر ماڵی بازرگانی بوو، ئەوە پێویستە زەکاتی لێ بدرێتو هەروەك شمەکی تری بازرگانی نرخی بۆ دائەنرێت، وە هەروەها بەرزە ولاخی ئالیك خۆری زۆرینەی ساڵ زەکاتی تیا نییە ئەگەر ماڵی بازرگانی نەبوو. بەلام رای فەقیهەکان (الفقهاء) لە زەکاتی بەرزەی لەوەڕ خۆری دەشتا، کە بۆ زاوزێ ڕاگیرابێت جیاوازە، وە بەبۆچوونی جەماوەریان زەکاتی لێ ناکەوێت، لەکاتێکدا ئیمام ئەبو حەنیفە وای بۆ دەچێ کە

زەکاتیـان تیـا پێویسـتە، بەڵگـە بەهەنـدێ فـەرموودەی ڕاسـتو دروسـت وە بـە ئاسەواری چەسپاوی هاوڕێکانی ئەم ڕایەش سەنگین ترە.

وە لەبارەی ڕادەی (نیصاب) زەکاتو چەندو چۆنیەتیەوە بـەرزە وڵاخ وەك حوشـتر ڕەچاو ئەکرێت، کەواتە بۆ پێنج بەرزە وڵاخ دەبێ مەڕێك یا بزنێك بدرێ بە زەکات، وە هەروەها.. یان دەبێ وەك کەلوپەلی بازرگانی بینرخێنن، یـان بـۆ هەربەرزەیـەك دەبێ دینارێك بدرێت بەزەکات. واتە: بۆ هەرسـەرێك دەبـێ (چـوار غـرامو چـارەکە غرامێك زێڕ) بدرێت یان نرخی ئەوەندە زێڕ بەدوای سەردەمو ڕۆژ بدرێت بە زەکات. هەروەها لـەبارەی گیانـدارەکانی تـری وەك فیلـیش هـەروەها بەوێنـەی ڕەشـە وڵاخ بڕیاری تیا ئەدرێتو زەکاتی لێ ئـەدرێت، بـەڵام گیانلەبـەری جەسـتە بچـوکی وەك ئاسكو شتی تر، ئەوە بۆ زەکاتەکەی بە مەڕو بزن ڕەچاو ئەکرێت.

زەکاتی هەنگوینو بەروبوومی گیانلەبەران:

زەکات لە هەنگویندا پێویستە بەلای گرۆی ئیمام ئەبو حەنیفـەو گـرۆی حەنبـەلیو یەکێ لە دوو فەرمایشی ئیمامی شافیعیدا، ئەوەیش لە حەزرەتی عومـەرو هەنـدێ هاوڕێو شوێنکەوتوانی پێغەمبـەرەوە ﷺ گێڕدراوەتـەوە، کاریـان پێکـردووە، وە ئەویش ڕای قورسو سەنگین ترە. وە ڕادەی (نیصاب)ی هەنگوین (پێنج ویسقە) کە دەکاتە نزیکەی (647) شەش سەدو چلو حەوت کیلۆ غرام، ئەوسا دەبێ دەیەکی (10٪)ی زەکاتی لێبـدرێت، دوای لێ داشـکانی پـارەی تیـا خـەرج کـراو، ئەگـەر خەرج هەبوو.

وە لە بەروبوومی گیانلەبەرانی وەك: ئاوریشمی (کرمی ئاوریشمو هێلکەو شیر) لێ دروستکراوەکانی ئەوە پێویستە زەکاتی لێ بدرێت بەڕێژەی 10٪، واتـە: دەیـەکی پوختەی دەسکەوت دوای لێ شکاندنی پارەی تیا خەرج کراو، ئەمەیش لەسەر ئـەو

یاسا فیقهیە (القاعدة الفقهیة)ی کە بڕیار ئەدا بەوەی هەرشتێ خۆی لەخۆیدا زەکاتی تیانەبێت، ئەوە لە بەروبوومو دەسکەوتەکەیدا زەکات پێویستە، وەك: کشتوکاڵ لەگەڵ زەویدا، وە هەنگوین لەگەڵ هەنگو شیرو لێ دروستکراوەکانی شیری مەڕومالاّتی ئالیك خۆر. وە هێلکەی مریشكو ئاوریشمی کرمی ئاوریشم.

زەکاتی سامانی کشتوکاڵ

لە هەموو بەروبوومێکی زەویدا زەکات پێویستە بەمەرجێ سود بەخش بێ‌و، بگاتە پێنج وەسق، وەسقێ شەست مەنە، مەن واتە: صاع، صاعێ گەنم بە کێشان دەکاتە: 2,156 کیلۆ گەنم، بەلاّم ئەگەر شتەکە پێوانەی نەبوو، وەك لۆکەو سەوزەواتو تەڕە، ئەوە رای دامەزراو، بەلای دکتۆر یوسف قەرزاویەوە، کە مامۆستای ئێمەیە، لەم کاتەدا ئەوەیە: کە بایەخ بەبەها بدرێ، چونکە ماڵی زەکات لەخۆگرە، بەلاّم یاسادانەر (کە خوای گەورەیە) رادە (نیصاب)ەکەی، بەدەق جیاری نەکردووە، لەباری وایشدا بایەخ بە نرخی ئەو شتە دەکرێ کە بە وەسق دەپێورێ، جا لەناو ئەو شتانەیشدا کە پێوانەیان هەیە، کامیان گونجاوتر بێ، بایەخ بەبەهای پێنج وەسق لەو شتە دەکرێ. بەپێی ولاّتیش پسپۆڕان بڕیاری دیاریکردنی چی مەیان تر دەدەن (مەیانەتر : اوسط) بۆ وێنە : ئەگەر نرخی پێنج وەسق گەنم (500) پێنج سەد دینار بوو، نرخی پێنج وەسق جۆ(400) چوار سەد دینار بوو، نرخی پێنج وەسق برنج (600) شەش سەد دینار بوو، بایەخ بەبەهای گەنمە. واتە: ئەگەر جوتیارێ بێستانی شووتی هەبوو، بایی (500) پێنج سەد دیناری لێ فرۆشت، یان پتر، ئەوە دەبێ زەکاتی لێ بدا، دەنا نا، وەهەروەها.

لـەبارەی ئەنـدازەی زەکـاتی بـەروبوومی زەوییـەوە ئیبنـو قودامـە دەفـەرموێ : (بەشێوەیەکی گشتی، هەرشتێ بەراو بـێ، ئـاودانی ئـەركو مەسـرەفی هـەبێ، بـە دۆلاب ئاو بدرێ یا بە جۆگە یا بە دۆڵچە ، یا بە چەرخ یـا بەهەرشـتێکی تـر، کـە پارەی تێ بچێ، ئەوە نیـوەی دەیـەك (نصـف العشـر) زەکـاتی لێ دەکـەوێ، واتـە: بیست یەك، وەهەرشتێ ئاودانی بـەخۆڕایی بـی دەیـەکی لێ دەکـەوێ، بـەپێی ئـەو فەرموودەیەی پێغەمبەر ﷺ کە لەم بارەیـەوە گێڕامانـەوە، وەکـو تـریش ئـەركو خەرجیو پارە تێچوون، بەشێوەیەکی گشتی بۆ لەکۆڵ خستنی زەکـات کاریگـەرن، بەبەڵگەی ئەوە کە زەکات لە ئاژەڵی ئالیك خۆری ناکەوێ، دەی بۆ کەم کردنـەوەی ئەندازەی زەکات، هـەق وایـە کاریگـەرتر بـن، لەبەرئـەوەیش کـە زەکـات لـەماڵێ دەکەوێ، کە نەشو نما بکـا، دەی مەسـرەفو پـارە تێچـوون کاریگـەری هەیـە لـە لاوازی نەشونمادا، لەبەر ئەوە تیا خەرج کردن کاریگـەری هەیـە لـە کەمکردنـەوەی ئەندازەی پێویست لەزەکاتدا (المغني 699/2).

لەمەیشدا بایەخ بەلای زۆرینەی ئـەو وەرزەیـە، بـۆ نموونـە : ئەگـەر لـە دەمـانگ، شەش مانگی بەپارە ئاو دەدراو چواری بـەخۆڕایی، بایـەخ بـە شـەش مانگەکەیـە، بەڵام ئەگەر نیوەی وەرزەکە بەبەهابوو، وە ئەو نیوەکەی تری بە خۆڕایی بوو، ئـەوە سێ چواریەکی دەیەکی لێ دەکەوێ، واتە : سێ لە چل.

زەکاتی زەوی بەکرێدراو، جا بە موڵکانە بێ، یا بە پارە بێ (زكاة الأرض المستأجرة)

کاتێ کەسێ زەوی کشتوکاڵ بە موڵکانە یا بە کـرێ دەدا بەکەسـێکی تـر، زەکـات چۆن دەدا؟ زانایانی شەرع را جیاییان هەیە، لـەم بابەتـە پرسـیارانەدا، جـەماوەری زانایان دەفەرموون : (زەکات لەکاتی وادا، ئایا دەیەك بـێ یـا نیـوەی دەیـەك بـێ،

لەســەر بــەكرێگرە، چــونكە زەكــات مافێكــە وا لــە بــەروبوومی زەوییەكــەدا دانەوێڵەكەیە، مافی وانییە كە لە خودی زەوییەكەدا بێ).

بەڵام پێشەوا ئەبو حەنیفە دەفەرموێ : (دەیــەك لەســەر خــاوەن مولّكــە). هــەردوو مامۆستا ئەبو زەهرەو قــەرزاوی ئــەوە پەســەند دەكــەن كــە زەكــات لەســەر خــاوەن زەویو بەكرێگر بێ، لەسەر ئەم شێوەیە:

1- خاوەن مولّك لەكۆی مولّكانەكە، یا لەكۆی كرێكە، دەیەكی دەدا بە زەكاتــدا، یانیوەی دەیەكی دەدا بە زەكات بەپێی كات.

2- بەكرێگریش لەسەرجەمی دەستكەوتی خۆی، دەیەكی یــا نیــوەی دەیــەكی دەدا بە زەكات بەپێی بارودۆخەكە، واتە : لە بەرهەمی كشتوكاڵەكەی، كرێی زەویەكەی لێ دەردەكا چی مایەوە دەستكەوتە، لەوە دەیەكی زەكاتی لێ دەردەكا.

زەكاتی زێڕو زیو

هەركاتێ ئەندازەی زێڕ گەیشتە بیست مســقاڵ زێــڕی ســاغی بــێ خــەوش، كــە بــە كێشانەی باوی ئەم سەردەمە، دەكات (85) گرام بەڕێــژەی 2,5٪ لــە ســەددا دوو نیو، زەكاتی لێ دەكەوێ، كە دەكاتە: چل یەك.

زیویش هەر كاتێ گەیشتە دووسەد درهەمی سەردەمی پێغەمبەر ﷺ كە دەكاتــە (595 گرام) چارەكی دەیەكی لێ دەكەوێ، كەدەكاتە: 2,5٪ دوو نیو لە ســەددا، واتە: یەك لە چل.

پــارەی كاغــەزیش - وەك دینــارو دۆلاری ئــەم ســەردەمەی ئێمــە - هــەر بــەزێڕ دەقەبلێنرێ، هەر كاتێ بەهاكەی گەیشتە بــایی (85 گــرام زێــڕ) بەڕێــژەی 2،5٪ زەكاتی لێ دەكەوێ، بەمەرجێ ساڵی بەسەردا بێتەوە.

زەكاتی خشڵ

خشڵ زێڕ كەمتر بێ لە (85 گرام) زەكاتی لێ ناكەوێ، بەڵام ئەگەر گەیشتە ئەم ئەندازەیە یا پتر، لەناو زانایاندا راجیایی هەیە، رای دامەزراو لەلای من ئەوەیە: كە خشڵی ئاسایی‌و خشڵێ كە زۆربەی سال بەكار دەهێنرێ، زەكاتی لێ ناكەوێ، بەڵام خشڵێك كە هەر لە بۆنەو موناسەباتەكاندا بەكار دەهێنرێ، چونكە بەپێی بۆچوونی من بایەخ بە زۆرینەی ساڵە، بەپێوەرو پێك گرتن (قیاس)ی ئاژەڵی ئالیك خۆر.

بەڵام چاكتر وایەو ئەوە دووربین ترە : كە زەكاتەكەی بدرێ، نەخوازەڵا لەم رۆژگارەی ئێمەدا، كە قات‌و قڕی‌و گرانی‌و برسێتی، باڵی كێشاوە بەسەر گەلێ لە ولاتاندا، جا چاری ئەوەیە كە بە نرخی بازاڕی ئەو شوێنە نرخی بكرێ بە پارە، وەبەپێی رێژەی پارە چل یەكی لێ بدرێ بەزەكاتدا، بۆ رونكردنەوە ئەم نموونەیە دەهێنینەوە: ئەگەر خشڵێ لەبازاڕی دەوحەی ولاتی قەتەر بایی (100 000) سەد هەزار ریاڵی قەتەرێ بوو. زەكاتەكەی دەكاتە: 2500 دووهەزارو پێنج سەد ریاڵ لە ساڵێكدا. ئەمە كاتێ وایەو بە دووربینی (ئەحوەت) دادەنرێ كە خشڵەكە لە سنووری خشڵی ئاسایی دابێ، بەپێی باوی ئاسایی ناو كۆمەڵگای ئەو شارە بێ، وە بەكاربهێنرێ‌و لەبەر بكرێ، دەنا ئەگەر سنووری ئاسایی بەزاند یا بە دەگمەن نەبێ بەكار نەدەهێنرا، ئەوە بەبێ چەندو چوون پێویستە زەكاتی لێ بدرێ.

مایەوە سەر خشڵی نادروستی پیاو، وەك كاتژمێرو قاپ‌و قاچاغ‌و یادگار (تحف)ە زێڕینەكان، یا زیوینەكان، ئەوە بەیەك دەنگ زاناكان دەفەرموون : لەم جۆرە خشڵەدا زەكات پێویستە.

زەکاتی سامانی بازرگانی

هەنگاوە کردەییەکان بۆ بازرگانی مسوڵمانان:

1- لەپاش تێپەڕبوونی ساڵێك بەسەر ماڵەکەدا، بازرگان سەرجەمی بازرگانیەکەی دەقەبڵێنێ بەپارە، بەپێی نرخی بازاڕی شاری خۆی، بەنرخی کۆ واتە: جوملە نەك تاك (مفرد). دیارە ئەوشتانەی کە لە پێویستییە دامەزراوەکانی بازرگانییە، کە پێشییان دەگوتری (کەرەستە نەگۆڕەکان: ئصولی ثابیتە) لەکۆی سامانەکە دەردەکرێ، ئەو کەرەستە نەگۆڕانەیش وەك : کۆگاو دوکانو گشت جێگەیەکی تری بازرگانیەکەی، وەك عەمارو خۆشڕۆیی کە بۆ بەرژەوەندی بازرگانیەکە بەکاربهێنرێن، هەروەها وەك نووسینگەو کۆمپیوتەری تایبەت، ئەم جۆرە پێویستییانە چونکە بۆ بەکارهێنانی کارەکەن - زەکاتیان تیا پێویست نییە.

2- ئەوجا چەندە قەرزی وای هەیە لەسەر خەڵك کە بەتەمای ماوە، ئەویش دەخاتە سەر خەرمانی زەکات (وعاء الزکاة) وە چەندەیش قەرزی خەڵکی لەسەرە، لەکۆی خەرمانی زەکاتەکە دەری دەکات، ئەوجا لە پاڵفتەکەی بەرێژەی 2,5٪ زەکات دەردەکا، بەمەرجێ بگاتە رادەی زەکات، کە بریتییە لە 85 گرام زێڕ یان زیاتر.

بۆ نموونە: مەحموود بازرگانە، سامانی بازرگانیەکەی جۆرێ یا چەند جۆرێکە، لەپاش تێپەڕبوونی ساڵێ، سەرجەمی سامانی بازرگانییەکەی، دەور دەکاتەوە، جگە لە کەرەستە نەگۆڕەکان (ئصولی ثابیتە) بەپێی نرخی ئەو رۆژەی بازاڕ بە نرخی کۆ دەقەبڵێنرێ، دەردەکەوێ کە بایی سەد هەزار ریاڵە یان زیاتر، لەگەڵ قەرزێ کەئومێدی بەدانەوەی هەیە(50 000) پەنجا هەزار ریاڵە، ئەویش دەخاتە سەری (30 000) سی هەزاریش قەرزارە، لێی دەردەکا ئاوا:

120 = 30 000 -150 000 ،150 000 = 50 000 + 100 000 .000

زەکاتەکەی دەکاتە (3000) سێ هەزار ریاڵ.

ئەندازەی پێویستی زەکات لە سامانی بازرگانیدا

دووشت رادەو ئەندازەی زەکاتی پێویستیان یەکە:

دراوو سامانی بازرگانی، یەکگرتنی زانا ماقوڵەکان لەسەر ئەم بڕیارە دامەزراوە.

ئایا دروستە زەکات لە خودی کاڵای بازرگانی دەربکرێ؟

بنەڕەت (ئەصل) ئەوەیە: زەکات بەپارەیی لە سامانی بازرگانی قەبڵێنراو دەردەکرێت بەپێی ئەو ئەندازەیەی کە پێویست دەبێت تێیدا، چونکە وا لەبارترە بۆ هەژار، چونکە هەژار دەتوانێت بە دراو زۆربەی پێویستییە جۆراوجۆرەکانی خۆی فەراهەم بهێنێ، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا شەرع زانەکان رێگە دەدەن کە لە خودی سامانی بازرگانی زەکاتەکەی بدرێ، بەمەرجێ شتی وا بە کەڵك تربێ بۆ هەژار، یا لەکاتی بێ بازاڕیو کەم بوونی بەدەستەوەبوونی پارەو پولدا ببێ بەهۆی بارسووکی بۆ زەکاتدەر، لە راستی دا جاری واش هەیە قازانجی هەژار لەوەدایە کە زەکاتەکە بەماڵ وەربگرێ نەك بە پارە (ئەمە هاتووە لە فەتوای کۆڕی دووەم سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەکانی زەکات) بڕوانە (المغني)ی ئیبن و قودامە (31/3) کە باسی ئەوەی کردووە کە رێبازی (مەزهەب)ی جەماوەری زانایان ئەوەیە کە پێویستە زەکاتەکە بەپارە بدرێ.

زەکاتی زەوی‌و زاری ئامادەکراو بۆ کڕین‌و فرۆشتن (بازرگانی پێوەکردن)
(زكاة الأراضي المعدة للبيع والشراء - التجارة)

زەوی‌و زاری لەم جۆرەیش هەر لە سامانی بازرگانیە لەبەرئـەوە لـە کۆتـایی سـاڵدا دەقەبلێنرێ بەپارە، بەنرخی بازاڕی ئەو شوێنە، ئەوسا لـەکۆی بەهاکـەی بەڕێـژەی 2,5٪ زەکاتی لێ دەدرێ، واتە چل یەك. بەڵام ئەگەر لەبـەر بـێ بـازاڕی زەویەکـە نەدەفرۆشـرا وەچـەند سـاڵی مایـەوە، لـەکاتی وادا جـەماوەری زانایـانی شـەرع دەفەرموون : (هەموو ساڵێ دەیقەبلێنێ بەدراو، بـەنرخی بـازاڕی ڕۆژ، وە بەڕێـژەی خـۆی لـە نرخـە قەبلاوەکـەی زەکاتەکـەی دەدا). بـەڵام مالکیـەکان دەفـەرموون : (هەموو ساڵێ زەکاتی لێ ناکەوێ، بەڵکو کاتێ زەکاتەکەی دەدا کـە دەیفرۆشـێ). چـونکە لای ئـەمان بازرگـانی ڕۆژانـە فـرۆش (التـاجر المـدير) جیـاوازی هەیـە لـە بازرگانی قورخ کەر (التاجر المحتكر) کە شت هەڵدەگرێ بۆ کاتی قازانجی زۆر.

ئیبن‌و جەوزی دەفەرموێ : "لە راسـتیدا بازرگـانی دەبـێ بەسـێ جـۆرەوە: (ڕۆژانـە فرۆشی، قۆرخ کردن، قازانج بەهاوبەش)..

1- **<u>ڕۆژانە فرۆش ئەوەیە:</u>** شت دەکڕێ‌و دەفرۆشێ‌و چاوەڕوانی کاتی تایبەت ناکـاو ساڵڕۆژی ڕێك‌و پێکی نییە، وەك زۆربەی خەڵکی بازاڕ، جا ئەم جۆرە کەسە مانگێ لە ساڵ بۆخۆی دیاری دەکات، لەو مانگەدا چـی پـارەی نـەختی هەیـە سـەرژمێری دەکاو، هەرچیش سامانی بازرگانی هەیە بە نرحی ڕۆژ بە پارە دەیقەبلێنێ‌و لەگـەڵ نەختینەکەیـدا کۆیـان دەکاتـەوەو لـە سـەرجەمەکەیان زەکـات دەردەکـات، ئەگـەر گەیشتە رادەی زەکـات، ئەوەنـدە هەیـە ئەگـەر قـەرزی لەسـەر بـوو، قەرزەکـە لـە سەرجەمی پارەکەی دەردەکات، چی مایەوە لەوە زەکات دەردەکات".

2- **<u>قۆرخکەریش ئەو کەسەیە:</u>** کوتاڵ‌و کاڵاو شمەك دەکڕێ‌و هەڵی دەگرێ بۆ کاتی گرانبوون، ئەمە زەکاتی لەسەر نییە، هەتا دەیفرۆشێ، جا ئەگەر لە پاش ساڵێ یـا

له پاش چەند ساڵێ فرۆشتنی، زەکاتی یەك ساڵی لێ دەردەکاو بەس. (بڕوانە القوانين الفقهية ص 103).

تێبینی:

ساڵ تێپەڕ بوون بەسەر قازانج دا مەرج نییە، بایەخ بەوەیە کە ساڵ بەسەر سەرمایەکەدا وەرچەرخێ (مەبەست ئەو دەسمایەیە کە بگاتە رادەی زەکات) کەواتە: لەکۆتایی ساڵدا چەندەی قازانج دەست کەوتووە دەیخاتە سەر خەرمانی زەکاتەکە (وعاء الزكاة : دەفری زەکات)و لەکۆی سەرمایەو قازانج زەکات دەدا، بەڕێژەی 2,5٪ دوونیو لەسەد.

زەکاتی ماڵی قازانج بەهاوبەشی

هەرکاتێ سامانی قازانج بەهاوبەش فرۆشراو هەمووی ساخ بۆوە پوختەبوو، وە قازانجەکەی دەرکەوت، وە کۆتایی بە مامەڵەکە هێنرا، ئەوکاتە زەکات لە کۆی سەرمایەو قازانج دەکەوێ، بەم شێوەیە:

1- خاوەن سامان زەکاتی سەرمایەکەو بەشە قازانجی خۆی دەدات.

2- کارکەر (العامل) کە ئەو کەسەیە پارەکە دەگێڕێو بازرگانی پێوە دەکات، ئەویش لەسەر ئەم شێوەیە زەکات لەبەشە قازانجەکەی خۆی دەردەکا: لەلای هەندێ لە زانایانی شەرع، بەشە قازانجەکەی هەرچەندێ بێ، دەبێ زەکاتی لێ بدا، چ بگاتە رادەی زەکات، وە چ نەگاتە رادەی زەکات چونکە ئەم زاتانە دەفەرموون: ئەم جۆرە مامەڵەیە لە بابەتی سامانی تێکەڵە (الخلطة) زەکاتەکەی وەك ئەو دەدرێ، سامانی هاوبەشیش کۆی بەشەکان رەچاو دەکرێ نەك هەربەشەی بەجیا بەڵام لەسەر رای زانایانی تر: کارکەر بەشە قازانجی خۆی دەخاتە پاڵ سامانەکانی تری، جا ئەگەر سەرجەمیان گەیشتە رادەی زەکات کە (85 گرام زێڕە) بەڕێژەی یەك لە

چـل 2,5٪ (چـارەكی دەیـەك) زەكاتەكـەیان دەدا (سـەرنجی الوسـیط غـەزالی – 109/2 و فتح القدیر 85/6) بدرێ.

زەكاتی كارگەكان‌و پرۆژە پیشەسازییەكان

هەركەسـێ كارگەیـەكی پیشەسـازی هـەبێ، كەبەرهـەمی هـەبێ، لەسـەریەتی كـە زەكاتەكەی بدا، بەڵام چۆن چۆنی؟ لەم بابەتەدا دوو را یا دوو رێگە هەیە:

رێبازی یەكەم: ئەوەیە كە یا لە پوختەی دەسكەوت (لەپاش لێ دەركردنی خەرجی‌و مەسـرەف) بەرێـژەی یـەك لـە دە زەكـاتی لێ دەربكـرێ، بـەپێوەری (قیـاس)ی بـەروبوومی زەوی، یـاخود مەسـرەفی لێ دەرناكـاو، بەرێـژەی 5٪ پێـنج لەسـەد زەكاتی لێ بدا بەپێوەری بەوبوومی زەوی.

رێبازی دووەم: ئەوەیـە كـە كارگەكـەی دابنـێ بـەماڵی بازرگـانی‌و رێـك وەك ئـەو دەیقەبڵێنێ بەپارە، ئەوسا بەرێژەی لەسەدا دوو نیو زەكـاتی لێبـدا، بـەڵام رێبـازی یەكەم دووربین ترە، یا بڵێین لەبارترە.

لە فەتواكانی كۆڕی یەكەم، سەبارەت بە بابەتە هاوچـەرخەكانی زەكـات، كـە لـە (12 - 16)ی رەبیعی یەكەم ساڵی 1409ك دا، بەسرا، هاتووە دەڵێ:

پرۆژە پیشەسازییەكان

لەپاش رەچاوكردنی بڕگەی شەشەم، لە فەتواكانی كۆڕی یەكەم، سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەكانی زەكات دەركەوت: كە پرۆژە پیشەسازیەكان هەڵ دەگرن كە:

1- بـەپێوەری زەوی‌و زار زەكاتیـان لێ بـدری، وا رەچـاو بكـرێ كـە هـەردوولایان دەسمایەیەكی نەگۆڕن‌و بەهۆی ئیش تیاكردن‌و مەسرەف بۆ كردنـەوە دەسـتكەوتیان دەبێ، لەبەرئەوە بەرێژەی 5٪ پێنج لەسەد لە بەرهەمەكەیان زەكات دەكەوێ.

2- هەروەك دەگونجێ سەرمایەیەك کەلە پرۆژەی پیشەسازیدا بگێـڕدرێو خرابێتـە گەڕ، وەك سامانی بازرگـانی مامەڵـەی لەگەڵـدا بکـرێو بەڕێـژەی 2,5٪ زەکـات لەسەرجەمی سەرمایەو بەرهەم دەردەکرێ، ئەوەنـدە هەیـە هەرچـی بـە کەرەسـتەی نەگۆڕ دابنرێ، بۆ هەڵسوڕاوانی ئەو کارە وەك گەزو دووکانو مێزو دەفتـەرو قەڵـەم زەکاتیان لێ ناکەوێت، دیارە کـە ئـەم بابەتـە پێویسـتی بـە لێکۆڵینـەوەی زۆر تـر هەیە، خوا یاربێ، با ئەمە بمێنێ بۆ کۆڕی ئایندە.

لەفەتوای دەستەی شەرعی (الهيئة الشرعية)یشدا. سەبارەت بـە خـەرمانی زەکات (مەحزەری کۆبوونەوە 88/54) هاتووە دەڵێ:

(بنەماکانی زەکـاتی سـامانی پیشەسـازی بـریتین لـە هـەمان بنـەماکانی زەکـاتی سامانی بازرگانی، لە هەردوولایاندا بەم دەسـتوورە زەکـات دەدرێ: (ئـەو کاڵایـەی بەنیازی فرۆشتنەوە کڕاوە، بەنرخی رۆژی بـازاڕ بـەپارە دەقـەبلێنرێ، وە زەکاتـدەر چـەندە پـارەی تـری هـەبوو دەیخاتـە سـەر ئـەو قـەبلاوە، هـەروا ئـەو قەرزەیشـی کەمانەوەی دەستەبەرە، ئەوجا چەندە قـەرزی لەسـەرە ئـەوەی لێ دەردەکـا، وەچـی مایەوە لەوە زەکات دەردەکا) بەوێنە دەڵـێین: بـەهای سـامانە قەبلاوەکـە دەکاتـە 30000 دینار، زەکاتدەر 20000 دینار قـەرزی دەسـتەبەری هەیـە، 15000 دینـاریش قـەرزارە، کەواتـە: 30000 + 20000 = 50000 – 15000 = 35000).

بەڵام لەکاتی جێبەجێکردنی ئەم یاسـایەدا ئـەم خاڵـە رەچـاو دەکـرێ کـە دادەنـرێ بەتەنیا جیاوازیەك کە هەیە لە نێـوانی ئـەم دوو بابەتـەدا: کـە بریتییـە لەمـە: لـە سـامانی بازرگانیـدا زەکـات لەسـەرمایەو قـازانج دەکـەوێ، بـەڵام لـە سـامانی پیشەسازیدا زەکات تەنیا لە قازانج دەکەوێ، لە سەرمایە ناکەوێ، چونکە زۆربـەی

کات سەرمایەکە بەرەبەرە دەبێ بە کەرەستەی نەگۆڕ، کەرەستەی نەگۆڕیش بەشێوەیەکی گشتی زەکاتی لێ ناکەوێ، وەك ئامێرو کەرەستەو ئەو ساختمانەی کە کارگەکەی تیادایە، ئەمانە گشتیان بە ئامێری بەرهەمهێنان دەژمێردرێن، ئامێری بەرهەمهێنانیش زەکاتی لێ ناکەوێ.

هەروا ئەم خاڵەی تریش رەچاو دەکرێ: ئەو کەرەستە خامانەی کە شتیان لێ دروست دەکرێ لەو کارخانانەدا، ئەگەر بە خامیی لە عەمباری کارخانەکەدا مابوونەوە، هەتا ساڵیان بەسەردا هاتەوە، یا بەکارهێنران لە دروستکردنی بەرهەمەکانی کارخانەدا، بەڵام ئەو بەرهەمانە نەفرۆشران، هەتا کاتی زەکاتدان هاتە پێشەوە، ئەوە لەسەر ئەم شێوەیە زەکات لەو ماددە خامانە دەکەوێ:

یا دەخرێنە پاڵ پارەو پولی تری زەکاتدەرو بەو پێیە زەکاتیان لێ دەدرێ، یا دەخرێنە سەر ماڵی بازرگانی ترو بەپێی سامانی بازرگانی زەکاتیان لێ دەدرێ، بەڵام لەوە زەکات ناکەوێ کە نرخی ئەو ماددە خامانە زیاد کردبێ، بەهۆی کردنیان بە ئامێرو شتی واوە، مادام نەفرۆشراون.

زەکاتی کانزاو زێڕو زیوی شاراوەی کۆنی دۆزراوە

هەموو کانزایەك چ رەق بێ وەك ئاسن چ شل بێ وەك نەوت‌و غاز، ئەگەر هی دەوڵەت نەبێ، بەرێژەی 2,5٪ زەکاتی لێ دەکەوێ، بەڵام لەسەر رێبازی پێشەوا ئەبو حەنیفەو لایەنگرانی (رەحمەتی خوایان لێ بێت) بەرێژەی پێنج یەك (20٪) زەکاتی لێ دەکەوێ.

هەندێك لە زانایانی شەرعیش دەفەرموون:

هەر کانزایەك مرۆڤ بە ماندوویی‌و ئەرك بەدەستی بهێنێ، زەکاتەکەی چواریەکی دەیەکە، هەر کانزایەکیش بەبێ ماندووبوونێکی وا کە شایانی باس بێ بەدەست

بهێنرێ، پیچـنج یـەك زەكـاتی لێ دەكـەوێ، ئەمـەش رایـەكی پەسـەندە، پێشـەوا رافعی كە لە گەورە زاناكانی رێبازی شافیعیە دامەزراندووە. (بڕوانە: الشرح الكبير على الوجيز للرافعي بهامش المجموع 89/6).

مەبەست لە زێڕو زیوی شاراوەی كۆنیش، كـە بـە عـەرەبی پێـی دەگـوترێ (ركـاز) زێڕو زیوی دروستكراوە، كە لەدێرین زەمانەوە بووە بەژێر خاكەوە، ئەوە هەركەسێ بیدۆزێتەوە دەبێ بەخاوەنی، بـەڵام دەبـێ پێـنج یـەكی بـدا بەزەكاتـدا (فقـه الزكـاة 434/2). بەڵام زەكاتی ئەو شـتانەی كـە لـە دەریـا دەردەهێنـرێن وەك مـرواریو مەرجانو عەنبەر، ئەوە رای دامەزراو بـەلای ئێمـەوە ئەوەیـە كـە رێـك وەك كـانزا وایە، دەبێ بەدوو بەشـەوە: هـەر كاتـێ بـە ئـەركو پـارەو مانـدوبوون دەرهێنـران، چواریەكی دەیەكیان لێ دەكـەوێ، دەنـا پێـنج یـەكیان لێ دەكـەوێ، ماسـیش كـە مەبەست لێی هەموو گیانلەبەرێكی ئاوییە كە گۆشتی بخۆرێ، ئەگـەر بـۆ خـواردن بوو، زەكاتی لێ ناكەوێ، بەڵام ئەگەر بۆ فرۆشتن بوو، بڕیارەكەی رێـك وەك بڕیـاری سامانی بازرگانی وایە.

زەكاتی كۆمپانیاو قۆنتەراتەكان

بۆ كۆمپانیاكان سەرنج دەدەین: ئەگەر كۆمپانیاكە هی چەند كەسێكی دیـار بـوو، كەخۆیان دەیانبرد بـەڕێوە، ئـەوە لـەكاتی وادا پێویسـتە لەسـەریان كـە هەركەسـێ زەكـاتی پشـكی خـۆی بـدا، بـەم شـێوەیە: لـەكۆتایی سـاڵدا سـەرجەمی سـامانی كۆمپانیاكە دەوردەكەنەوەو، هەرچـی تیادایـە بـەپێی نرخـی كـۆی رۆژ دەیقـەبلێنن بەدراوی هەرەباو لە وڵاتدا، وە كەرەستە نەگۆڕەكانو قەرزی خەڵكی لێ دەردەكرێ، ئەگـەر قـەرزیان لەسـەر خـەڵك بـووە بەتـەمای مـابوون، دەیخەنـە سـەر خـەرمانی

زەکاتەکە، ئەوجا بەڕێژەی 2,5٪ لە پوختەکەی زەکات دەردەکەن هەرکەسە بەپێی بەشی خۆی.

بەڵام ئەگەر کۆمپانیاکە هاوپشکی بوو، واتە: موساهیمە بوو، ئەوە حاڵ لەم دوو خاڵە بەدەر نییە:

باری یەکەم: کۆمپانیاکە خۆی زەکاتی سامانەکانی بدا، ئەویش تەنیا لەم کاتانەدا بۆی هەیە:

1- کاتێ یاسای بنچینەیی (نظام الأساس)ی کۆمپانیاکە بەدەق بڕیاریدا کە خۆی زەکات بدات.

2- یاسایەکی وەها هەبێ کە کۆمپانیاکە ناچار بکا کە زەکات لە سامانەکەی بدا.

3- بڕیارێ لە ئەنجوومەنی گشتی کۆمپانیاکەوە دەربچێ کە شەریکەکە خۆی زەکات بدا.

4- هاوبەشو خاوەن پشکەکان بەڕێوەبەری کۆمپانیاکە بکەن بە بریکاری خۆیان، کە حیسابی زەکات بکا. بەپێی ئەم بڕگەیە کەسێکی ئاسایی چۆن زەکات دەدا، کۆمپانیاکەیش بەهەمان شێوە زەکات لە سامانەکەی دەردەکا، ئیتر کۆمپانیاکە هەرچی هەیە دەیقەبڵێنێ بەدراو، وەچەندە مافی سامانی لەسەر ئەم لاولا هەیە، حسابی دەکاو دەیخاتە سەر خەرمانی زەکاتەکە، وەچەندەی قەرز لەسەرە لێی دادەشکێنێ. وە کەرەستە نەگۆڕەکانیشی لێ دەردەکا، ئەوجا بەڕێژەی 2,5٪ زەکات دەردەکا.

باری دووەم: هەرچی بەر ئەم چوار شێوەیە نەکەوێ دەستەی بەڕێوەبەری کۆمپانیاکە مافی ئەوەی نییە کە زەکاتەکەی بدا، بەڵکو خاوەن پشکەکان خۆیان

زەکاتی پشکەکانیان دەدەن، بەپێی ئەو یاسایەی کە لە بابەتی زەکاتی پشکەکاندا روونی دەکەینەوە.

مەبەست لەو کەرەستە نەگۆڕانە کەلە هەبووە زەکات لە خۆگرەکان (مەوجوداتی زەکەوی) دەردەکرێن ئەم شتانەی دواوەیە، وەك لە فەتواکانی کۆڕی پێنجەم، سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەکانی زەکاتدا هاتووە، کە لە 18 – 20 مانگی ناو جەژنانی 1415ك، لە لوبنان گیراوە.

کەرەستە نەگۆڕەکان

کەرەستە نەگۆڕەکان بریتین لەو مەوجوداتە ماددیو مەعنەویانەی کە هی پرۆژە ئابورییەکانن، کە بەنیازی ئەوە رادەگیرێن کە بەهرەیان لێ وەربگیرێ لە گشت چالاکییەکانی ئەو پرۆژانەدا، بۆ فرەبوونی بەرهەم، وە بەنیازی فرۆشتنەوە رانەگیراون، بە مەوجوداتە مادییە بەرهەمدارەکانیان دەگوترێ (المستغلات: بەرهەمهێنراوەکان) کە ئەمانەی بەردەکەون:

1- ئەو هەبووانەی کە رادەگیرێن بۆ بەهرە لێوەرگرتن لە پرۆژە بەرهەمیەکاندا، بەوێنەی ئامێرەکانی گواستنەوەو دەستگاکانی کۆمپیوتەر، ئەم جۆرە کەرەستە نەگۆڕانە زەکاتیان لێ ناکەوێ.

2- ئەو هەبووە مادییانەی کە سەرچاوەی بەرهەمی پرۆژەکانن، وەك: مەکینەی دروستکەری بەرهەمەکەو خانووە بەکرێگیراوەکان، کە جێگەی پرۆژەکەن، ئەم جۆرەیش زەکات لە خودی شتەکان ناکەوێ، بەڵکو پوختەی بەرهەمەکەیان دەخرێتە سەر سامانەکانی تری زەکاتدەرو لەکۆی هەردوولا لەپاش ساڵڕۆژ، بەرێژەی 2,5٪ زەکاتیان لێ دەدا.

3- هەر مافێکی بڕیاری (حەقی مەعنەوی) کە هی پڕۆژەکە بێ، ئەگەر بەرهەمی لێ پەیدا بوو، لەبەرهەمەکەی زەکات دەکەوێ، رێك وەك جۆری دووەم، کەلە بڕگە دووی ئەم بابەتەدا باسی لێکرا. ئەمەیش بەپێی بڕیارەکانی کۆڕە فیقهیەکان، کە لەم بابەتە کۆڵیونەتەوە، وەك: کۆڕی لێکۆڵینەوە ئیسلامیەکان، کە لەمیسر گیراوە، کە لە کۆنگرەی دووەمیدا لە ساڵی 1385ك. بەرامبەر بە 1965ز. دا گیراوە، ئەم بڕیارەی داوە، هەروا کۆڕی فیقهی ئیسلامی کە سەربە رێکخراوی کۆنگرەی ئیسلامییە، لە خولی دووەمیدا کە لە (جیددە) بەسترا، ساڵی 1406ك، 1985ز. و کۆنگرەی یەکەمی زەکات کەلە کوەیت لە ساڵی 1404ك، 1984ز. دا گیرا، بەزۆرینەی دەنگی ئەندامەکانی.

4- ئەو بڕە پارەیەی تەرخان دەکرێ بۆ خەرجی کەرەستە نەگۆڕەکان، لە هەبووە زەکات لەخۆگرەکانی پڕۆژەکە دەرناکرێ، چونکە تەنیا ئەو خەرجیانە لەو مەوجوداتانە دەردەکرێن کە بۆ خودی ئەم مەوجوداتانە بکرێن، دەی ئەم کەرەستانە زەکات لەخۆگر نین.

چۆن چۆنی ئەم یاسایە جێبەجێ دەکرێ؟

ئێمە گوتمان: کۆمپانیای فرەپشك (کۆمپانیای هاوپشك: شەریکەی موساهیمە) دووباری هەیە: **باری یەکەم**، کۆمپانیاکە خۆی زەکات دەردەکا، **باری دووەم**، خاوەن پشکەکان خۆیان زەکات دەردەکەن، جا زانینی ئەم باری دووەمە ئاوا دەبێ: (لە پێشدا تێکڕای کۆی مافەکانی هاوپشکەکان دەدۆزینەوە، ئەوجا ئەوەی تایبەتمەندبێ بە کەرەستە نەگۆڕەکانەوە لێی دەردەکەین، رێك وەك لە پێشەوە رابورد، ئەوجا پوختەکەی دابەش دەکرێ بەسەر ژمارەی پشکەکاندا، سەرەنجام گشت خاوەن پشکێ، لەسەرمایەو قازانج چەندی بەردەکەوێ ئاشکرا دەبێ، ئەوجا

بەپێی ئەو سەرەنجامە هەرکەسەی بەڕێژەی 2,5٪ لە پوختەی بەشی خۆی زەکات دەردەکات).

بەوێنە: کۆمپانیای سەرکەوتن، سەرمایەکەی یەك ملیۆن ریاڵە، هی دە هەزار پشکە، واتە 1000000 ÷ 10000 = 100 ریاڵ، کە بریتییە لە ئەندازەی یەك پشك مەحموود هەزار پشکی هەیە لە هەموو سەرمایەکە کە دەکاتە: 1000 × 100 = 100000 ریاڵ. نۆ هەزار پشکەکەی تریشی هی چەند هاوبەشێکی ترن، دەرکەوت نرخی ناوبراوی هەر پشکێ دەکاتە سەد ریاڵ لەکاتی تەرازووکردنی (میزانیە)ی سەری ساڵدا دەرکەوت کە کۆمپانیاکە قازانجی کردووە، نرخی پشکی دەفتەری واتە: سەهمی دەفتەری، کە بریتییە لە پشکی ناوبراو قازانجی لە ساڵێکا - گەیشتووەتە (150) ریاڵ، واتە: تێکڕای کۆی مافەکانی هاوپشکەکان دەکاتە : 10000 × 150 = 1500000 یەك ملیۆنو پێنج سەد هەزار ریاڵ. ئەوجا قەبڵێنراوی نرخی کەرەستە نەگۆڕەکانی لێ دەردەکەین، با بڵێین دەکاتە (300000) سێ سەد هەزار ریاڵ، کەواتە دەمێنێتەوە (1200000) یەك ملیۆنو دووسەد هەزار ریاڵ دابەشی دەکەین بەسەر (10000) دە هەزار پشکدا، هەر پشکێ دەکاتە (120) ریاڵ. کەواتە لەسەر مەحمودە زەکاتی (120 × 1000) بدات سەرجەم دەکاتە (120000) سەدو بیست هەزار ریاڵ، بەڕێژەی 2,5٪ وەکی تریش دەبینین: تەرازوو کردنی کۆمپانیاکە بەپێی ساڵی ڕۆژی حساب دەکرێ، زەکاتی سامانیش بەپێی ساڵی هەیڤی دەدرێ، ساڵی ڕۆژی دەوری دە ڕۆژی زیاترە لە ساڵی هەیڤی، کەواتە: لە ساڵی کەبیسەدا ڕێژەکەی دەبێ بە (2,577٪) لە ساڵی بەسیتەیشدا دەبێ بە (2,577٪) جا بەم پێیە زەکاتی مەحمود لەم ساڵەدا ئەگەر کەبیسە بێ دەکاتە: 120000 ÷ 100 × 2,577 = 3092,4 سی هەزارو نەوەدو دوو ریاڵو چل درەم.

کورتو پوخت خاوەن پشك دەتوانێ لە دەفتەردار (ژمێریار)ی کۆمپانیاکە بپرسێ، یا لە سکرتێرەکەی، نرخی پشکی دەفتەری چەندە، ڕێژەی کەرەستە نەگۆڕەکانو سەرمایەکانو بەدەستەوە بووی هەنووکەیی نەگۆڕ چەندە، ئەوکاتە بە ئاسانی دەزانێ کە زەکاتی پشکەکانی خۆی دەکاتە چەند یا بەهۆی تەرازووکردنی کۆمپانیاکەوە گریمان خاوەن پشك زانی، کە نرخی پشکی دەفتەری (150) ریاڵەو، ڕێژەی کەرەستە نەگۆڕەکان دەکاتەوە 10٪ ئەمە واتای وایە: مەبەست ئەمەیە کە ژمارەی پشکەکانی لەم بڕە ئاوا بدات:

1000 × 135 = 135000 ئەوسا: 135 × 2,57 = 3,470 ریاڵ.

وە دەشتوانێ لەسەر ئەم شێوەیەی تریش، ڕێژەی زەکات لە هەموو پشکێ بدۆزێتەوە: 135 × 2,57 = 3,470 ریاڵ. واتە : سێ ریاڵو حەوت درەمی قەتەری، ئەوجا ژمارەی پشکەکانی لەم سەرەنجامەیدا، وە هەروەها.

بەڵام ئەگەر نەیتوانی ئەمە بزانێ، ئەوا با دەیەکی (10٪) پوختەی ئەو قازانجە بدا، کە لە گشت پشکەکانی وەری دەگرێ، وەخودا بۆخۆی باشتری لێ دەزانێ.

لەم بارەیەوە چەندین یاساو باسی دوورو درێژی ژمێریاری هەیە، پوختەیەکیان لێ ڕاگوێز دەکەین، بەکەمێ گۆڕانەوە، کە لە (دليل الإرشادات لمحاسبة زكاة الشركات) وەرگیراوە کە لیژنەیەکی پسپۆڕ هەستاوە بە ئامادەکردنی، لە زانایانی شەرعو ژمێریاران، کە ئەم زاتانەن: د. عبدالستار او غدة ، د. سليمان الأشقر ، د. محمد عبدالغفار الشريف ، د. اسامة شلتوت، دهمان عوض دهمان ، منصور عثمان الفريح ، محمد الشعيل.

ئەمەیش کورتەی ئەو یاسایانەیە :

1- بنەڕەت لە ڕەچاوکردنی ساڵڕۆژدا ساڵی کۆچیە، بەڵام بەپێی شەرع دروستە کە ساڵی ڕۆژی ڕەچاو بکرێ، بەمەرجێ زیادەی ڕۆژەکانی بەسەر ڕۆژەکانی ساڵی

هەیڤیدا رەچاو بکرێ لەکاتی وادا رێژەکە زیاتر دەکرێ لە (2,5) دەکری بە (2,577).

2- دەشگونجێ چارەسەری کەرتەکانی بکرێ بەم شێوەیە، بخرێتە سەر حسابی ساڵی دوایی، بەوێنە: گریمان کۆمپانیاکە لە ناوەڕاستی ساڵدا دەست پێ دەکا، لەبەرئەوە لە ساڵی یەکەمدا حسبابەکەی بۆ تەرازوو ناکرێ ئیتر لە ساڵی دووەمدا شەش مانگی ساڵی یەکەمیش تەرازووگەری دەکات، تەرازووی (18) مانگ رێك دەخا، لەگەڵ رەچاوکردنی زیاتریی ساڵی رۆژی بەسەر ساڵی هەیڤی دا، لەبەرئەوە ژمارەی رۆژەکان دەکاتە: (548) وە بەپێی ئەوە زەکاتەکەی دەدۆزێتەوە.

3- ئەو هەموو کەرەستە نەگۆڕانەی کە ناودارن بە (عروضی قونیە: سامانی راگیراو: شمەکی ناوماڵ) وەك: زەوی‌و خانووبەرەو ئامێرو کەلوپەلی ناوماڵ، ئەمانە زەکاتیان لێ ناکەوێت.

4- هەر کەرەستەیەکی نەگۆڕ خرایە ئیشەوەو دەستکەوتی هەبوو، لە خودی کەرەستەکان زەکات ناکەوێ، هەروەها لە بەهاکەیشیان زەکات ناکەوێ، بەڵام لە دەستکەوتەکەیان زەکات دەکەوێ، کرێ‌و قازانج‌و بەرهەمیان دەخرێتە سەر شتە زەکات لەخۆ گرەکانی زەکاتدەر، ئەوەندە هەیە هەرکاتێ ئەم کەرەستە نەگۆڕانە فرۆشران، لە نرخەکەیان زەکات دەکەوێ.

5- کەرەستە نەگۆڕەکان، ئەوانەیان کە دەست دەدەن بۆ ئەوە کە بازرگانی درێژخایەنیان پێوە بکرێ، وەك خانووبەرەو زەوی‌و زار، کە زۆرکات کۆمپانیا بەرهەمهێنەکان بەنیازی بازرگانی پێوە کردن دەیان کڕن، ئەم جۆرە لەکاتی وادا کە بەم نیازە بکڕدرێ، دەبێ بەنرخی رۆژ، بەپێی بازاڕ بقەبلێنرێ بەدراو، وە نرخەکەیان بخرێتە سەر خەرمانی زەکات‌و زەکاتی لێ دەربکرێ.

6- خانووبەرەو بەرهـەمهێنراوە درێژخایەنـەکان، کـە لەبەنـدی جێبەجێکردنـدابن، وەك ئـەو پرۆژانـەی خانووسـازی، کـە لـەپاش تـەواوکردنیان دەسـت دەکـرێ بـە فرۆشتنیان، ئیتر چ خانوی ئاسایی بن، چ ساختمانی گەورە بن، ئەمانە پێویستە بە نرخـی رۆژی بـازاڕ، لـەکۆتایی سـاڵدا بقـەبلێنرێن بـەپارە، نرخـی زەویەکـەو نرخـی خانووکـەو نرخـی ئـەو بەشـەی کـە لـە خانووەکـە تـەواو بـووە، لەگـەڵ نرخـی ئـەو کەرەستانەدا کە بۆ تەواوکردنی ئامادە کراون، لەکۆتایی ساڵدا لە سـەرجەمی ئـەم نرخە قەبلێنراوانەدا زەکات دەردەکرێ.

7- ئەو بڕە پارە تەرخان کراوە بەناوی ئیستیهلاك بوونی کەرەستە نەگۆڕەکانـەوە، کـە بریتییـە لـە ئەنـدازەی ئـەو دابەزینـە کـە لـە نرخـی کەرەسـتەکانا، بـەهۆی کارپێکردنـەوە پەیـدا بـووە، لەگـەڵ خـەرجی دیـاریکراو بـۆ پاراسـتن‌و مـیرازو نوێکردنـەوە، ئـەم بـڕە پارانـە هـەموویان زەکاتیـان لێ دەکـەوێ‌و دەخرێتـە سـەر خەرمانی زەکاتی کۆمپانیاکە.

8- گشت قازانجەکان دەخرێنـە سـەر خـەرمانی زەکـات، بـەڵام زیانـەکان هـەر لـە بنچینەوە لێی دەرکراوە لەبەرئەوە لەکاتی نرخاندندا ناخرێنەوە سەری!

9- قازانجە سوود لەخۆگرەکان: ئەگـەر کۆمپانیاکـە بەسـوود پـارەی وەرگـرت، یـا پارەی بەسوود دا بەکەسێ، ئەوە بەرپرسـیارە لـەم جـۆرە مامـەڵەیـە لـەلای خـودای گەورەو تاوانبارە، بەڵام دەبێ دەسـتکەوتە مسـۆگەرەکانی کۆمپانیاکـە لـەم جـۆرە سوودە بەدووربن، پێویستە کۆمپانیاکە خۆی لـەم سـوودانە رزگـار بکـاو نەیانخاتـە سەر خەرمانی زەکات.

10- قایمەکاری (إحتیاطي) بەهەموو جۆرەکانیەوە، چ بەرهـەمی بـێ، چ یاسـایی بێ، چ ناچاری بێ، چ بە ئارەزوو بـێ چ لەبەشـی قایمـەکاری قـازانج بـێ، وە چ لـە

بەشی قایمەکاری سەرمایە بێ، لە ریزی هەبووە زەکات لەخۆگرەکان (الموجودات الزكوية) حساب دەکرێنو زەکاتیان لێ دەدرێ.

11- بڕیاردراوی بازاڕ شکانی ڕەچاوکراو (مخصص هبوط المحتمل) چ بۆ نرخەکان بێ، چ بۆ بەرهەمهێنراوە درێژ خایەنەکان (الإستثمارات الطويلة الأجل)بێ لە هەبووە زەکات لەخۆگرەکان دەرناکرێ.

12- هەموو کردارە خانووسازییەکان (الأعمال الإنشائية) کە پێویستیان بە خستنەسەری کەرەستەی خامی تر هەیە، دەخرێنە پاڵ خەرمانو بەپێی نرخی بازاڕ زەکاتیان لێ دەردەکرێ، تەماشای نرخی تێچوون (سعری کولفە) ناکرێ، بەڵام هەموو کارێکی خانوو سازی کە پێویستی بە کەرەستەی خام نەبێ، وەك بناغە هەڵکەندنو کردارەکانی رماندنو لابردن، ئەم جۆرە کارانە شتی ماددی وایان تیادا نییە، کە قەبوڵی قەبڵاندن بکات، لەبەرئەوە بایەخ بەوەیە کە بەرامبەر بە ئەنجامدانی ئەو کارە وەردەگیرێ، ئەو بەرامبەرە دەخرێتە سەرخەرمانی زەکات، ئەو زەویەش کە پرۆژەی خانووبەرەی لەسەر دروست دەکرێ، بەنیازی فرۆشتنیان لەپاش تەواو بوونیان،ئەم زەویە زەکاتی لێ دەکەوێ.

13- ئەو کەرەستە خاوانەی کە لە زات (عەین)ە کەیان لەناو دروستکراوەکاندا دەمێنێتەوە، بەنرخی بازاڕی رۆژ، زەکاتیان لێ دەدرێ. بەڵام ئەو کەرەستانەی کە لەکاتی دروستکردندا رۆڵی دەبینن، بەڵام لەپاش بەکارهێنانیان لەناو دەچنو نامێنن، وەك: کەرەستەی پاکسازیو مەوادی تەعقیمو پاکژیکردنو سووتەمەنی، ئەمانە بەر قەبڵاندن ناکەون، چونکە بەنیازی بازرگانی پێوەکردنەوە نەکڕاونو لەکاتی فرۆشتنی کاڵاکەیشدا موڵکایەتییان نەقڵ نابێ بۆ کڕیار.

14- پارچەی یەدەك (قطعەی غەیار) بۆ ئامێرو دەسگاکان، کەبۆ بەرهەم هێنان بەکار دەهێنرێن، کە ناودار بە سامانی راگیراو (عروضی قونیە) پارچەی یەدەك بۆ ئەمانە، چونکە بەنیازی بازرگانی پێوەکردن نەکڕاون، زەکاتیان تێدا نییە.

15- کاڵایی لەڕێ بێ: مەبەست لەو جۆرە کاڵایەیە، کە کۆمپانیایەك یا بازرگانێ داوای کردووەو کڕیویەتی، بەڵام هێشتا کاڵاکە بەڕێوەیەو وەرنەگیراوە، ئەوەی کە ئێمە بەڕای دامەزراوی دادەنێین ئەمەیە: ئەگەر بەهاکەی درابوو دەقەبڵێنرێ بەو ئەندازە پارەیەی کە پێی کڕدراوە، بەڵام ئەگەر بەهاکەی نەدرابوو، ئەوە پێویستە زەکات لەو بڕە پارەیە بدرێ کە ئامادەکراوە بۆی کراوە بە ئیعتیمادو بارمتەی نەوەك لە نرخی بازاڕی کاڵاکە.

16- قەرزە فەوتاوەکانی کۆمپانیاکان، کەلەجێی نەبوون، بەرشتە زەکات لەخۆگرەکان ناکەون، بەڵام ئەگەر وارێکەوت کە لەپاش ساڵێ، یا زیاتر، دەست کۆمپانیا کەوتەوە، ئەوە زەکاتی یەك ساڵی لێ دەدرێ.

17- ئەو دراوە بارمتانەی کە بەناوی تەئميناتەوە بۆ دڵنیایی لەلای کڕیاری کۆمپانیاکە دادەنرێن، بۆ دابینکردنی جێبەجێکردنی بەڵێنو دەستەبەربوونی کۆمپانیاکە، هەتا گرێدراوەکان بەپێی مەرجە بڕیاردراوەکان ئەنجام بدرێن، زەکات لەم بڕە پارەیە پێویست نییە، هەتا لەلای کڕیارەکان بێ، بەڵام لەپاش ساڵێ، یا زیاتر، ئەگەر کۆمپانیاکە وەری گرتەوە لەکڕیارەکان، زەکاتی یەك ساڵی لێ دەدا، چونکە خاوەنێتی کۆمپانیاکە بۆ ئەو پارەیە لەو ماوەیەدا خاوەنێتیەکی ناتەواوە.

18- گشت دەرامەتێکی بەمافبوونی کۆمپانیاکە، کە تایبەت بێ بە ساڵی دارایی هەنووکەوە، دەخرێتە سەر خەرمانی شتە زەکات لەخۆگرەکان، با لەپێش سەری ساڵیشدا وەرنەگیرابن.

19- سپاردە (وەدائیع)و حسابە ئاسانگەرەکان (الحسابات الجاریة) بەر زەکات لەخۆگرەکان دەکەونو زەکاتیان لێ دەکەوێ، بەڵام دەرامەتی سوود لەخۆگر (الفوائد الربویة) نابێ نەبۆخۆی بیخوا، نە زەکاتی لێ بدا، بەڵکو دەبێ خۆی لێ رزگار بکات.

20- گشت داخوازیەکانی سەر کۆمپانیاکە، وەك قەرزەکانی سەری، لە خەرمانی زەکات دەردەکرێ، مەگەر بەو قەرزو داخوازیانە شت وەرگیرابێو لەلای کۆمپانیاکە بێ؟

21- هەموو خەرجیەکی مسۆگەر بوو لە خەرمانی زەکات دادەشکێنرێ (مسۆگەربوو: المستحقة).

22- دەرامەتە پێشەکیە وەرگیراوەکان دەخرێنە سەر خەرمانی زەکات.

23- باجو گومرگی پێویست بوو (الضرائب المستحقة : باجە پێویستبوەکان) لە خەرمانی زەکات دادەشکێنرێن، چونکە وەك قەرزێ وایە کە لەسەر کۆمپانیاکە بێ.

24- قازانجێ ئامادەبێ بۆ دابەشکردن، لە خەرمانی زەکات داناشکێ، بەڵکو زەکاتی لێ دەدرێ، هەتا بڕیاری دابەشکردنیشی دەرچووبێ، چونکە لەکۆتایی ساڵی زەکاتدا موڵکی کۆمپانیاکەیە، هەتا سەری ساڵی دارایی نوێ، خاوەن پشکەکان نابن بە خاوەنی.

25- بارمتە پێشەکییەکانی کڕیارەکان، کەلەلای کۆمپانیاکە دانراون، بۆ تەئمینات، لە خەرمانی زەکات دەردەکرێن، چونکە ئەوانە قەرزی راستەقینەنو وان لەسەر کۆمپانیاکە (بارمتە پێشەکی : التأمینات المقدمة).

26- خەڵاتی پشوی کارمەندان (مخصص الإجازات) کە بەپێی یاسا چەسپاون، لە خەرمانی زەکات دائەشکێ.

27- پاداشتو خەڵاتی کۆتایی خزمەتی کارمەندانی کۆمپانیاکەیش بە تەواوی لە خەرمانی زەکات دەردەکرێ.
28قازانجە دەست بەسەرەکان، کەلە بەرهۆیێ دابەش نەکراون، لەگەڵ قازانجە هەڵگیراوەکان (المحتفظ بها) لە خەرمانی زەکات دەرناکرێنو زەکاتیان لێ دەدرێ.
29- هەموو مەسرەفێکی راستی (فعلي) لە خەرمانی زەکات دەردەکرێ.

زەکاتی پشکەکان (زكاة الأسهم)

لە زمانی عەرەبیدا (الأسهم) کۆی (سهم)ە بریتیە لە بەشێك لە سەرمایەی کۆمپانیا، ئەو بەشەیە کە دابەش دەکرێت بەسەر تەواوی بەهای کۆمپانیاکەدا، ئەوەی تۆمار دەکرێت بەهایەکی دیاری کراوی هەیە بە دراو، بە هەموو پشکەکانی سەرمایەی گشتی کۆمپانیاکە پێك دەهێنێنن، کە هەموویان یەك نرخیان هەیە، هیچ کەسێك رای جیاوازی نی یە لەسەر ئەوەی کە پێویستە زەکاتی پشکەکانیش بدرێت، بەڵام جیاوازی هەیە لەسەر شێوازو بڕی زەکاتەکە، لەم بارەیەوە .
فتوایەك دەرچوو لە کۆنگرەی یەکەمی زەکات کە لەدەوڵەتی کویت لە ساڵی 1404 دابەسترا دەربارەی چۆنیەتی دیاری کردنی زەکاتی کۆمپانیاو پشکەکان:
1- ئەگەر کۆمپانیاکە بەسەر یەکەوە زەکاتەکەی دەدا، ئەوا ئەوە وەك کەسێك وایە کەبەشێوەیەکی سروشتی بەپێی جۆری ماڵەکەیو سروشتی ماڵەکە زەکات دەدات بەوڕێژەیەی کە شەرع دیاری کردووە، بەڵام ئەگەر کۆمپانیاکە بەیەکەوە زەکاتەکەی دەرنەکرد ئەوا خاوەن پشکەکە پێویستە زەکاتەکەی دەربکات بەم دوو شێوازەی خوارەوە .

حاڵەتی یەکەم : زەکاتەکەی بەپێی کڕین‌و فرۆشتنی پشکەکە حساب بکات ئەویش بە دەرکردنی ڕێژەی 2,5٪ شکاندنەوەیەتی بەپێی بەهای بازاڕی ئەو رۆژە، ئەمەش وەك هەموو کەرەستەیەکی بازرگانی وایە .

حاڵەتی دووەم : لە کاتێکدا کە ئەوکەسە سوودی لە قازانجی سالانەی ئەو پشکانە وەرگرتووە، لەم حاڵەتەدا زەکاتەکە بەم شێوەیە دەبێت :

أ- دەتوانیت لە ڕێگەی کۆمپانیاکەوە زەکاتی گشتی پشکەکان بزانیت‌و ئەویش چەندی بەرکەوت دەتوانیت بەڕێژەی 2.5٪ لە پشکەکە بدات .

ب- ئەگەر نەیزانی ڕێژەی زەکاتی سالانەی کۆمپانیاکە چەندە ئەوا:

1-خاوەن پشکەکە دەتوانێت لەگەڵ هەموو سامانەکەی تریدا کە ساڵێکی بەسەرداتێپەڕ دەبێت .

ئەویش بە ڕێژەی 2,5٪ زەکاتی لێبدات .

2- لە هەمان کاتدا زانایانێکی دیکە رایان وایە دەتوانین ڕێژەی 10٪ لە قازانجەکەی بدات بە زەکات لەکاتی وەرگرتنی قازانجدا ئەویش بە پێوەری لەسەرداهاتی زەوی کشتوکاڵی .

چۆنیەتی ئەندازە دانانی زەکاتی کۆمپانیاکان‌و پشکەکان

أ- ئەگەر کۆمپانیا خۆی زەکاتی دەردەکرد،ئەوە کەسێکی ئاسایی چۆن زەکاتی سامانەکەی دەدا، ئەمیش ئاوا دەیدا، بەپێی سروشتی سامانەکانی‌و بەپێی جۆرەکانیان ئەندازەی یاسایی (شەرعی) خۆیانیان لێ دەردەکا.

ب- بەلام ئەگەر کۆمپانیاکە زەکاتی دەرنەدەکرد ئەوە لەسەر خاوەن پشکەکانە هەرکەسەیان زەکاتی پشکەکانی خۆی بدا، بەپێی یەکێ لەم دوو شێوەی خوارەوە:

شێوەی یەکەم: ئەوەیە کە ئاڵ‌و وێڵ بە پشکەکانی خۆیەوە بکاو پشکەکانی بۆ ئەوە کڕیبێ کە بیانفرۆشێتەوە بە قازانج، ئەوە دادەنرێ بە سامانی بازرگانی، لە کۆتایی

ساڵا لە سەرمایەو قازانج بەرێژەی 2,5٪ لە نرخی بازاڕی، بەنرخی رۆژی پێویستبوونی زەکات تێیدا، زەکاتی لێ دەدا.

شێوەی دووەم: ئەوەیە کە پشکەکانی بۆ ئەوە وەرگرتبێ کە قازانج لە داهاتی ساڵانەیان بکا، زەکاتی ئەم جۆرەیان بەم شێوەیەیە کەوا دێت:

1- هەرکاتێ دەیتوانی، کە لە رێگەی کۆمپانیاکەوە، یا لە رێگەیەکی ترەوە، ئەندازەی ئەو زەکاتە بزانێ، کە لەیەك پشکی زەکات لەخۆگر دەکەوێ، ئەوە زەکاتی پشکەکانی بەرێژەی 2,5٪ دەدا، کە دەکاتە چواریەکی دەیەك، واتە چل یەك.

2- بەڵام ئەگەر نەیدەتوانی کە ئەمە بزانێ، **ئەوە چەند رایەك لەم بارەوە هەیە:**

أ- زۆرینەی زانایان دەفەرموون: خاوەنی پشك داهاتی ساڵانەی دەخاتە سەر سامانەکانی تری، بەپێی ساڵرۆژی رادەی سامانەکانی تری ساڵرۆژو رادەی پشکەکانیش دیاری دەکا، ئەوسا لەگشت سامانەکەی بەرێژەی 2,5٪ چوار یەکی دەیەك زەکات دەردەکا، ئیتر ئەستۆی خاوێن دەبێتەوەو پاك دەردەچێ.

ب- هەندێکی تر دەفەرموون: دەستبەجێ هەر لەگەڵ چەردەیێ قازانجی وەرگرت، بەبێ چاوەڕوانی کردنی ساڵرۆژی دەیەکی ئەو قازانجە (10٪) دەدا بە زەکاتدا، بەپێوەر (قیاس) لەسەر زەکاتی دانەوێڵە.

ج- ئەم رایەیان دووربینی پتری تیادایە، چونکە بایسی قیاس کردنی لە دانەوێڵە روونو ئاشکرایە.

زەکاتی کۆمپیالەی کاغەزیو چەكو سەرمایەی بەرهەمهێنراو

مەبەست لە کومپیالە، لەم شوێنەدا، سەنەداتە، کە وشەیەکی عەرەبییەو کۆی سەنەدە، کە لە زمانی عەرەبدا بە واتا: پشت پێ بەستنو دڵ پێ نیاز بوونە. لە زاراوەی باوی ئابووری نوێدا، بریتییە لە بەڵگەنامەیەك، نرخێکی دیاری تایبەتی هەیە، سەرچاوەی دەرکردنی ئەو بەڵگەنامەیە، دەستەبەر دەبێو بەڵێن دەدا، کە لە مێژوویەکی دیاری دا، وەك ساڵێ یا کەمتر یا زیاتر، قازانجێکی دیاریکراوی ساڵانە یا مانگانە یا خولەکی (دەوری)بدا بە خاوەنەکەی، بە بێژەیی تر: بریتییە لە چەکێ، قەرزی خاوەن قەرزەکەی پێ ساغ دەبێتەوە، نرخێکی ناوبراوی هەیە، قازانجی ساڵانە ئامێزی هەیە، گەلێ جۆری هەیە. کەواتە: کۆمپیالە یا چەك بەم واتایە، قەرزێکی قازانجدارە، هەموو قەرزێکیش قازانج ئامێز بێ سوودەو نادروستە، سەبارەت بەم بابەتە چەندین فەتواو بڕیاری شەرعی لەلایەن کۆڕە فیقهیەکانەوە دەرچووە، بەڵام پێویستە لەسەر مایە قەرزەکە، واتا: ئەصلی سەرمایەکە، بەڕێژەی 2,5٪ زەکات بدرێ، چونکە لەو جۆرە قەرزانەیە کە ئومێدی دانەوەی هەیە، لەهەمان کاتدا پێویستە لەسەریشی کە خۆی لەو زیادەیە کە بەناوی قازانجی ئەو قەرزەوە وەری دەگرێ رزگار بکات، چونکە ئەوە سوودە، بۆ قازانجی لایەنە گشتییەکان خەرج دەکرێن لە کۆنگرەی یەکەمی زەکاتەوە، کەلە 1404ك دا لە کوەیت گیرا، فەتوایەك لەم لایەنەوە دەرچوو.

بەڵام ئەگەر کومپیالەو چەکەکان لە جۆرێ دروست بوون، وەك ئەوە لەبەشی بەرهەمهێنراوی رەوابن، وەك چەکەکانی قازانج بەهاوبەشو چەکەکانی هاوبەشایەتی، کە چەن کەسێ بەهاوبەشی پرۆژەیەك دەکەنەوە، هەرکەسەیان بەچەند پشکێ هاوبەشی تیا دەکا، چەند کەسێکیش ئیشی تیادا دەکەن، ئەوە لەم جۆرە مامەڵەیەدا لەو بڕەپارەیە، لەسەرمایەو دەسکەوت کە بووە بەماف، زەکات

دەکەوێ، چونکە ئەوە لەبابەتی قازانج بەهاوبەشە، کە حەڵاڵە چونکە زیانو قازانج بەهاوبەشە.

زەکاتی سپاردەی بەرهەمهێنراو، سندوقی پاشەکەوتو سەودای ئاسنگەر

(زكاة الودائع الإستثمارية والتوفير وصناديق الإستثمارات والحساب الجاري)

لە کۆتایی ساڵدا بەڕێژەی 2,5٪ لەسەرمایەو قازانج زەکات دەدرێ: لە سپاردەی خاوەن بەرهەمو لە حیسابی پاشەکەوتو لە سندوقی بەرهەمهێنانو گشت جۆرە ماڵی کە بە قازانجو هاوبەشی بازرگانی پێوە بکرێ، ئەوەندە هەیە لە مامەڵەی قازانج بەهاوبەشدا خاوەن ماڵ لە سەرمایەو قازانج، ئەگەر قازانج هەبوو لە ئارادا، زەکات دەردەکا، بەڵام کارکەر (عامل) بەشە قازانجەکەی خۆی دەخاتە پاڵ سامانەکانی تری، جا ئەگەر سەرجەمیان گەیشتە رادەی زەکاتو ساڵ هاتەوە بەسەریدا، ئەوا بەپێی خۆی زەکاتی لێ دەدا، دەنا نا.

بۆیە دەڵێین: حسابی ئاسنگەر - حیسابی جاری - یش زەکاتی لێ دەکەوێ، چونکە قەرزێکی هیوادارە.

زەکاتی شتە بەکرێگیراوەکانو کارگەو وێنەیان

(زكاة المستأجرات والمصانع ونحوها)

مامۆستای ئێمە دکتۆر یوسف قەرزاوی زاراوەی (المستغلات : خاوەن داهاتەکان)ی بەکارهێناوە بۆ ئەو جۆرە شتانە کە زەکات لەخۆیان ناکەوێ، ئیتر لەبەر هەر هۆیەك زەکاتیان لێ ناکەوێ ئەوە گرنگ نییە، بەڵام بۆ ئەوە راگیراون کە لەرێگەی بەکرێدانو فرۆشتنی بەرهەمیانەوە نەشونماو گەشە بکەن. (فقه الزكاة — 458/1...)

ئەمانەیش وەك بەکرێ گیراوەکان، لەجۆری کۆشكو ساختمانو خانوو و ئاپارتمانو پاپۆڕو گەمیو فڕۆکەو وڵاخی کرێو خشڵی کرێو قاتو پۆشاکی کرێو شتی وای تر، هەروەها وەك ئەو کارگانەی کە شت دروست دەکەن، وەك ئەو ئاژەڵە ئالیك خۆرانەیش کە شیرو ماستو خوریو مووەکەیان دەفرۆشرێ، وەك لەمانە گرنگتریش کە کێڵگەی بەخێوکردنی ئاژەڵو پەلەوەر، کە بۆ فرۆشتنە گۆشتو هێلکەکەیان پەروەردە دەکرێن.. هەروەها

جا لەم بارەیەوە لەکۆنو نوێدا، زانایانی شەرع را جیاییان هەیە، هەیانە دەفەرموون: (ئەم جۆرە کارگەو خانە بەکرێگیراوانە، لە کۆتایی گشت ساڵێکدا دەقەبڵێنرێن، وەبە وێنەی سامانی بازرگانی زەکاتیان لێ دەدرێ)، ئەمە بۆچوونی هەندێ لە حەنبەلییەکانە، وەفەرمایشتێکە لە فەرمایشتەکانی مالیكو چەند زانایەکی تریش.

هەیشیانە دەفەرموێ: داهاتەکەیان لەکاتی وەرگتنیدا زەکاتی دەدرێ، وەك زەکاتی دراو، چاوەڕوانی ساڵڕۆژ ناکرێ، ئەمەیەکێکە لە گێڕدراوەکان لە پێشەوا ئەحمەدەوە، وە فەرمایشی هەندێ لە مالیکییەکانەو هەروا گێڕدراویشەتەوە لە کۆمەڵێ لە هاوڕێیان، لەوانە ئیبنو عەبباسو ئیبنو مەسعودو موعاوییە، لە کەسانی تریشەوە گێڕاویانەتەوە، وەك عومەری کوڕی عەبدولعەزیزو حەسەنی بەصریو زوهریو مەکحولو ئەوزاعی.

هەیشیانە دەفەرموێ: ئەم داهاتانە زەکاتیان تیادا نییە، بەڵکو دەخرێنە سەر سامانەکانی تری زەکاتدەر.. جا ئەگەر گەیشتە رادەو ساڵڕۆژی هاتەوە بەسەردا ئەوا زەکاتەکەی دەدا. ئەمەیش رای زۆرینەی پەیڕەوانی رێبازەکەیە کە ناسراون بە (المذاهب الأربعة). ئەوەی رای پەسەندە لەلای من ئەمەیە: (زەکات لەکۆی دەستکەوتەکەیان دەکەوێ هەرکاتێ کرێکەیان بوو بەماڵ، هەروەها لەو پارەیەش

کەلە فرۆشتنی بەرهەمەکەیان دەست دەکەوێ، بەڕێژەی 2,5٪ چوار یەکی دەیەك واتە: چل یەك) بەڵام لەپاش لێ داشکاندنی مەسرەفی فیعلیو مەسرەفی صیانە واتە: لە پوختەی دەسکەوت بەڕێژەی 2,5٪ زەکات دەدرێ، بەمەرجێ ئەو پوختەیە بگاتە رادە، کە بریتییە لە 85گرام زێڕ لە ساڵێکدا.

هەندێکی تر لە زانایانی هاوچەرخی شەرع، وەك مامۆستایان ئەبو زوهرەو عەبدول وەهاب خەلافو عەبدولڕەحمان حەسەن، ئەم زاتانە رایان وایە : (ئەوەی پێویستە لەخاوەن داهاتەکاندا دەیەکە، یا نیوەی دەیەکە، بەقیاس لەسەر زەوی کشتوکاڵ، دەیەك لە پوختەی قازانج، نیوەی دەیەك لە پێش داشکانی مەسرەفا) مامۆستا قەرزاویش رای ئەوانی بەلاوە پەسەندە، بەڵام بەمەرجێ رێژەی زیانی ساڵانە، کە لە کەرەستەو کارگەکان دەکەوێ، ئەو رێژەیەش لە پوختەی دەسکەوت دەربکرێ.

فەتوایەکیش لە کۆنگرەی زەکاتی یەکەمەوە دەرچووە، بەدەق دەڵێ: مەبەست لە خاوەن داهاتەکان (المستغلات) کارگەی بەرهەمهێنانو ئەو خانووبەرەو زەویو زارو ئوتومبیلو ئامێرو شتی تر لەم بابەتەیە، کە ئامادەن بۆ کرێدان، بەڵام بە خودی خۆیانەوە ئاڵو وێلو بازرگانی ناکرێ، جا ئەم خاوەن داهاتانە، لیژنەکە بەیەك دەنگ دەڵێن: زەکات لەخود (عین)ە کەیان ناکەوێ، بەڵکو زەکات لە دەستکەوتەکەیان دەکەوێ، چەند رایەك هەیە لەبارەی چۆنیەتی زەکاتی ئەم دەرامەتەوە، رای زۆرینە دەڵێ : (دەسکەوت دەخرێتە سەر سامانەکانی تری خاوەنەکەی، وەك پارەو سامانی بازرگانی، وەرادەو ساڵ رۆژی ئەوانی بۆ دادەنرێ، ئەوجا بەڕێژەی چواریەکی دەیەك (2,5٪) زەکاتیان لێ دەدرێ، ئیتر ئەستۆی خاوەنیان لە مافی زەکات خاوێن دەبێ).

هەندێکیش رایان وایە: (زەکات پێویست دەبێ لە پوختەی دەسکەوتیان، بەمەرجێ زیاد بێ لە پێویستییە بنچینەییەکانی خاوەنەکەی، لەپاش لێدەرکردنی مەسرەفو

ئەو ڕێژەیەی کە بەرامبەر زیانی ساڵانەی خاوەن دەستکەوتەکان دانراوە وە لەپاش وەرگرتنی، دەسبەجێ زەکاتەکەی بەڕێژەی 10٪ دەدرێ، بەپێوەری زەکاتی دانەوێڵەو بەروبومی زەوی).

تێبینی:

بەپێی ئەو رایەی کە دەفەرموێ: زەکات لە پوختەی دەستکەوتی خاوەن دەستکەوتەکان دەکەوێ، بەشی کەمترین گوزەران چەندە، ئەوەندەی لێ لادەدرێ، ئەگەر خاوەنەکەی دەسکەوتی تری وای نەبوو کە سەروبەر بەسی بکات.

پرۆژەکانی قوتابخانەو باخچەی منداڵان و شتی تری وا

ئەمانەیش لەپوختەی دەستکەوتی ساڵانەیان بەڕێژەی چوار یەکی دەیەك 2,5٪ زەکاتیان لێ دەکەوێت.

زەکاتی موچەو کرێ دەست (سامانە دەسکەوت)

بێگومان موچەو کرێ دەست، ئەگەر سەروبەر بەشی پێویستیەکانی خاوەنەکانیان نەکەن زەکاتیان لێ ناکەوێ، مەگەر خەرج نەکرێن و پاشەکەوت بکرێن و پاش ساڵڕۆژی رادە بەڕێژەی 2,5٪ زەکاتیان لێ دەدرێ.

بەڵام خاوەنی مووچەو کارو پیشەی سەربەست، کە ئەوەندە زۆربن، لە پێویستییەکان زیاتر بن، ئەوە لەسەر ئەم دوو جۆرەن:

جۆری یەکەم: سامانی خۆی چاودێری دەکا، دەستبلاو نییە ماڵ بەفیڕۆ نادا، لەبەرئەوە لە مووچەو کرێو دەستکەوتەکەی، ڕێژەیەك پاشەکەوت دەکات، کە بگاتە رادە، کە (85 گرام) زێڕە ئەم جۆرە کەسە پێویستە زەکاتەکەی لەگەڵ سامانەکانی تریدا بدات.

جۆری دووەم: مووچەو بەراتێکی باشی هەیە، کرێیـەکی مشـەی دەسـت دەکـەوێ، بەڵام دەست بڵاوە، بەراستو بە چەپدا ماڵ داغـان دەکـات، هـەر ئەوەنـدە دەزانـی کەرەسـتەی نـاو ماڵەکـەی دەگـۆڕێ، خۆشـڕوکەی کـۆنو نۆدەکـا، سـەر دەکاتـە دەعوەتو دەعوەتکاریو زیادە مەسرەف.

ئـەم جـۆرە کەسـانە زانـاو هاوچـەرخەکان رای جیایـان هەیـە لەبارەیـەوە، هەیانـە دەفەرموون (زەکات پێویست دەبێ لە زیاد لە پێویستی خۆی).

بۆنموونە: گریمان زید مووچەی مانگانەی دەهەزار ریاڵـە، خـۆیو خێزانەکـەی پێـنج هەزار ریاڵ بەشیان دەکات بە رێكوپێکی، کەچی زید هەموو مانگێ مانگانەکـەی داغان دەکات، هیچی لێ پاشەکەوت ناکـات، ئـەوە هـەموو مانگـێ پێـنج هـەزار ریاڵی لەسەر کەڵەکە دەبێ، جا هەرکاتێ سـاڵیان بەسـەردا هاتـەوە دەبـێ زەکـاتی هـەمووی بـدا، واتـە: دەسـتکەوتی سـاڵانەی دەکاتـە 12×5000 = 60,000 شەست هەزار ریاڵ، ئەوسا زەکاتی ئەم بڕە پارەیە بەرێژەی 2,5٪ دەدا، کەدەکاتـە 1500 هەزارو پێنج سەد ریاڵ لە ساڵێکدا، جـا یـا لـەکۆتایی سـاڵدا ئـەم چـەردە پارەیە دەدا، یا هەموو مانگێ سەدو بیستو پێنج ریاڵ زەکات دەدا.

هەندێ لە زانا هاوچەرخەکان دەفەرموون: ئەم جۆرە کەسە کاتـێ هـیچ پاشـەکەوت نەکا زەکاتی لەسەر نییە، بەڵام رای یەکەم دوور بینترەو میانەترە.

لە کۆنگرەی یەکەمی زەکاتەوە فەتوایەك دەرچووە بەدەق دەڵێ:

1- ئەم جۆرە سامانە دادەنرێ بە دەسکەوتی هەوڵو رەنجی مرۆڤ، کە توانای خـۆی لە کارێکی بەسوددا دەخاتە گەڕ، کە بریتییە لەم جۆرە شتانە: وەك کرێی کرێکارو مووچەی فەرمانبەرو دەرامەتی پزیشكو ئەندازیارو ئەمانە، هەروەها دەسـتکەوتی هەموو جۆرە کاسبیەکی ترو خەڵاتو پاداشتو شتی تـر لـەم بابەتـە، کـە ئەمانـە هەموویان لەشتی خاوەن دەستکەوتی دیـاری پەیـدا نـابن، ئـەم جـۆرە دەسـتکەوتە

زۆربەی ئەندامەکانی لیژنەکە بۆ ئەوە چوون: کە لەکاتی وەرگرتنیدا زەکاتی تیادا نییە بەڵام ئەو کەسەی کە بەدەستی هێناوە دەیخاتە سەر سامانە زەکات ئامێزەکانی تری، لەرادەو ساڵ رۆژدا، هەرکاتێ گەیشتە رادەی زەکاتو ساڵڕۆژی هاتەوە زەکاتی هەمووی دەدا، بەڵام هەر دەسکەوتێ لەمانە لەناو ئەو ساڵەدا دەستی بکەوێ، لە کۆتایی ساڵدا زەکاتی ئەویش دەدا، با ساڵی تەواویش بەسەر ئەم دەستکەوتە تازەیەدا نەهاتبێتەوە، کە لەپاش پەیدابوونی رادە دەستی کەوتووە، ئەگەر دنیابوو خاوەنی ئەم جۆرە دەستکەوتە سامانی تری نەبوو، ئەوە سەرەتای ساڵڕۆژی لەو کاتەوە دەست پێ دەکا کە دەسکەوتەکەی خۆی بگاتە رادە، ئیتر لەو رۆژەوە لەپاش هاتنی ساڵڕۆژ بەرێژەی 2,5٪ زەکاتی تیا پێویست دەبێ، بەمەرجێ پوختەی وەرگیراوی بگاتە رادەو لە پێویستی خۆی پتر بێو مافی قەرزی پێوە نەبێ. جا هەرکاتێ ئەم ئەندازەیەی دا بەزەکات، ئیتر پێویست نییە لەسەری کە دووبارە زەکاتی لێ بداتەوە، لەوکاتەدا کە ساڵڕۆژی سامانەکانی تری تەواو دەبێو زەکاتیان دەدا.

لەهەمان کاتدا دروستە بۆ زەکاتدەر کە حیسابی سەری لەم بارەیەوە رابگرێو لەوەدوا لەگەڵ سامانە ساڵ ئامێزەکانی تریدا زەکاتی بدا. ئەم رایە لەبارترە، بەڵام لە موغنی ئیبنوقودامەدا دەفەرموێ: لە ئیبنو مەسعودو ئیبنو عەباسو موعاویە دەگێڕنەوە: کە زەکات لەو دەمەدا لەم جۆرە سامانەدا پێویست دەبێ کە دەبێ بە ماڵی خاوەنی، پێشەوا ئەحمەدیش لە چەند کەسێکەوە راگوێز دەکات: ئەو دەمەیە زەکاتی دەدا کە وەری دەگرێو دەبی بە ماڵی.

زەکاتی دەسەنەو بەخششی دراوی

(زكاة العطاءات والهبات النقدية)

هەر کاتێ کەسێ سامانێکی لە دەوڵەت، یا لە شتێ تر دەسکەوت لە ڕێگەی دەسەنەو خەڵاتو بەخشیشو پاداشتو بەخشینەوە ئەوە هەندێ لە هاوڕێیانو پەیڕەوانو شوێنکەوتوان دەفەرموون: (پێویستە دەسبەجێ زەکاتی بدا) جارێ لە ئیبنو عەبباس پرسیار کرا: ئەگەر کەسێ لەلاوە سامانێکی دەست بکەوێ چۆن زەکاتەکەی بدا؟ فەرمووی: (ئەو ڕۆژەی کە دەستی دەکەوێ زەکاتەکەی دەدا). شتی وا لە ئیبنو مەسعودو موعاویەشەوە دەگێڕنەوە، ئەبو عوبەیدە باس دەکا: عومەری کوڕی عەبدولعەزیز جێنشینی ڕاشدی پێنجەم، کاتێ موچەو بەراتی بە پیاوێ لەسەر کارەکانی خۆی دەدا، زەکاتەکەی لێ وەرگرت، وەهەرکاتێماڵی زەوتکراوی بۆ خاوەنی وەردەگرتەوە زەکاتەکەی لێ وەردەگرت، هەروەها زەکاتی لەدەسەنەو خەڵاتو بەخشیش وەردەگرت، لەوکاتەدا کەدەدرانە دەست خاوەنیان، لەزوهریو حەسەنی بەصریو مەکحوولو ئەوزاعی ئەم فەرمایشتە دەگێڕنەوە، ئەم ڕایە ظاهرییەکان سەرپەرشتی دەکەن، وە ئیبنو حەزمی ظاهری بەرگریەکی گەرمی لێ دەکا، لەهەمان کاتدا چەند گێڕانەوەیەك لە ئەحمەددەوە هەیە، ئەم ڕایە یەکێکیانە.

جەماوەری شەرع زانەکان لەسەر ئەوەن: کە دەستبەجێ زەکاتی تێدا نییە، بەڵام زەکاتدەر دەیخاتە پاڵ سامانە زەکات ئامێزەکانی تری، هەرکاتێ گەیشتنە ڕادە لە ساڵڕۆژیدا زەکاتەکەی دەدا، ڕای پێشین لەبارترو دووربینترە.

زەكاتی پاداشتی كۆتایی خزمەت بەهەردوو جۆرەكەیەوە

زەكاتی مووچەی خانەنشینی

سەبارەت بەم بابەتەیش فەتوایەك دەرچووە، لە كۆڕی پێنجەمەوە سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەكانی زەكات، دەڵێ:

1- پاداشتی كۆتایی خزمەت بریتییە لە بڕی پارەی بڕیاردراو، كە بۆ كرێكار مسۆگەر دەبێ، لەسەر خاوەن كارەكەی، لە كۆتایی خزمەتەكەیدا، بەپێی خوازە (مقتضى)ی یاساو سیستمە یاساییەكان، كە لە هەلومەرجی وادا ڕەچاو دەكرێن، هەركاتێ مەرجە دیاریكراوەكانی هاتنە دی.

2- پاداشتی كۆتایی خزمەتی فەرمانبەرو كرێكارو ئەمانە، كە بریتییە لە بڕی سامانی بڕیاردراو، دەوڵەت یا دامەزراوە تایبەتییەكان دەیدەن بەو كارمەندو كرێكارانە كەبەر یاسای دەستەبەری كۆمەڵایەتی دەكەون، بەڵام مەرجی پێویست بۆ مسۆگەركردنی مووچەی خانە نشینییان تێیدا نەبێ.

3- مووچەی خانە نشینی بڕی سامانی مانگانەیە كە فەرمانبەر یا كاركەرو كارمەند مسۆگەری دەكاو دەبێ بەماڵ لەسەر دەوڵەت، یا لەسەر دامەزراوە تایبەتییەكان، لەپاش تەواوبوونی خزمەتەكەی بەپێی یاساو نەریتە ڕێكخەرەكان (القوانين والأنظمة) هەركاتێ مەرجە پێویستیەكان هاتنەدی.

4- زەكات لەسەر كارمەندو كرێكارو فەرمانبەر نییە لەم مافە سامانییە مسۆگەر كراوەیاندا، بەدرێژایی كاتی خزمەتەكەیان، چونكە موڵكایەتی تەواو كە مەرجە بۆ پێویست بوونی زەكات لەم جۆرە مافانەدا، نەهاتۆتە دی.

5- ئەم مافە مسۆگەرانە هەركاتێ بڕیار دەرچوو بۆ سنورردانان بۆ ئەندازەیان‌و بۆ دانیان بە فەرمانبەر یا كرێكار، بەیەكجار، یاناوبەناو لەسەر شێوەیەكی خولەكی ئەوە موڵكایەتییەكەیان تەواوە، لەبەرئەوە دەبێ زەكاتی ئەو ئەندازەیە بدا كە

وەری دەگرێ، دەق وەك سامانی موستەفاد (سامانی دەستکەوت) کە لەپێشەوە باسی ئەوە کرا کە کۆنگرەی یەکەمی زەکات بڕیاری داوە کە زەکاتی سامانی دەستکەوت ئاوا دەدرێ: (مالّی موستەفاد دەخرێتە سەر سامانەکانی تری زەکاتدەر، لەلایەنی رادەو سالّو رۆژەوە).

6- بەلاّم راهاتنی شەرعی لەگەلّ سامانی پاداشتی کۆتایی خزمەتداو لەگەلّ مووچەی خانەنشینیدا کە لە بودجەی کۆمپانیاکاندان، پێش ئەوە کە بڕیاری سەرف کردنیان بۆ خاوەنیان دەربچێ، ئایا ئەوانە قەرزن لەسەر کۆمپانیاکە یان نا؟ وە ئەم بارودۆخە چی کاریگەریەکی لە زەکاتی سامانی کۆمپانیاکەدا هەیە؟ بۆ راهاتن لەگەلّ ئەم بابەتانەدا بڕیاری کۆتایی دواخرا بۆ دواتر، بەنیازی لێکۆلّینەوەی زیاتر، بە هاریکاری لەگەلّ دەستەی ژمێریاری بۆ پرسو راکردن بە بانكو رێکخراوە داراییە ئیسلامییەکان، بەهۆی لیژنە شەرعیەکەیانەوە.

زەکاتی بەخشیشی مالّ دامەزراندن

(زکاة منحة التأسيس)

واباوە کە دەولّەت یا کۆمپانیاکان بڕێ پارە دەدەن بە فەرمانبەری تازە، بۆ ناو مالّ رێکخستنو بناغە دانانی کەرەستەو کەلوپەلی ناومالّ، ئەگەر فەرمانبەرەکە یان کارمەندەکە هەتا چوار سالّ لە کارەکەیدا مایەوە ئەوا گشت سالّێ چواریەکی ئەو بڕە پارەیەی لەکۆلّ دەکەوێ بەڕێژەی 25% جا ئایا ئەم جۆرە دەستکەوتە زەکاتی لێ دەکەوێ یان نا؟ لە وەلاّمدا دەلّێین (ئەم بڕە پارەیە ئەگەر خەرج کرا بۆ دامەزراندنی مالّ زەکاتی لێ ناکەوێ، بەلاّم ئەگەر بۆئەوە خەرج نەکراو پاشەکەوتی کرد، ئەوە لە سالّی یەکەمدا لە چارەکێکی زەکات دەکەوێ، لە سالّی دووەمدا لە نیوە، لە سێیەمدا لە سێ بەش لە چواربەشی، لە سالّی چوارەمدا لە هەمووی...).

زەکاتی ماڵو سامانی قازانج بەشەریکی

ئەگەر ماڵو سامانی قازانج بەشەریکی بفرۆشرێتو قـازانج دیـارو ئاشـکرا بێـت، ئەوە زەکات لە قازانجو سەرمایەکە دەدرێت پێکەوە، بـەڵام خـاوەن پارەکـە تـەنها زەکاتی سەرمایەو بەشە قازانجی خۆی دەدات، ئەو کەسـەش کاسـبی بـە پارەکـەوە دەکات لەبەشی قازانجی خۆی زەکات دەدات بڕە پارەکەی هەرچەند بێت واتە ئەگەر نەگەیشتبێتە زەکاتیش لەسەر فتوای ئەو زانایانەی باسی کاریگـەری تێکـەڵکردنی ماڵ دەکەن، لەسەر بۆچونی زانایـانی دیکـە ئـەو بـڕە پارەیـە دەخاتـە سـەر پـارەو سـامانی تـر ئەگـەر هـەیبوو، بەهەمـوویـەوە گەیشـتە بـڕی (20) مسـقاڵ ئـاڵتون بەڕێـژەی 2,5٪ زەکـاتی دەدات، بـەڵام ئەگـەر کـاری قـازانج بـە شـەریکیەکەیان بەردەوام بوو ئەوە لە کۆتایی ئـەم سـاڵو زەکاتدانـدا ئـەو کـاڵاو شمەکانـەی هەیانـە دەیخەملێنن بەپارە، پاشان هەرچیان هەبوو زەکاتی دەدەن .

- زەکـاتی کارگـەکان (پـرۆژە پیشەسـازیەکان) : ئەگـەر کەسـێك گارگەیـەکی بەرهەمهێنی هەبوو دەبێت زەکاتی بدات، بەڵام ئایا چۆن زەکاتی بدات ؟ بۆ ئەمـە دوو بۆچوون هەیە، یان دوو ڕێگا هەیە :

ڕێگـای یەکـەم : دوای جیاکردنـەوەی کرێـی تێچـوونو هەرمەسـرەفێکی دیکـەی لەقازانجی سافی بەڕێژەی لە 10٪ زەکاتی لێبدات ئەمە بـەقیاس لەسـەر بەرهەمـە کشتوکاڵیەکان، ئەمە وەكو وتمان ئەگەر تێکڕای خەرجیو مەسـروفاتی لێـدەرکرد، بەڵام ئەگەر خـەرجیو مەسـروفاتی جیـا نـەکردەوە ئەوکاتـە بەڕێـژەی 5٪ زەکـات بدات لەکۆی داهاتو قازانج .

ڕێگای دووەم : کارگەکەی وەك ماڵو سامانی بازرگانی سەیر بکاتو بیخەملێنێت بەپارەیـەك پاشـان لـەو پارەیـە لـە 2,5٪ زەکـاتی بـدات، بـەڵام بۆچـونی یەکـەم

پەسەندترە لە فەتوای نەدوەی یەکەمدا لە 16 رەبیعی یەکەم باسی بابەتی زەکاتی سەردەم : لە قاهیرە لە ساڵی 1409 ك بەم شێوەیە هاتووە .

پرۆژە پیشەسازییەکان: دوای ئاگاداربوون لەسەر ئەوەی لەم بارەیەوە هاتووە لە (فەتوای کۆنگرەی زەکاتی یەکەم) بڕگەی شەشەم بۆمان دەرکەوت کارگەو پڕۆژە پیشەسازییەکان دەتوانین قیاسی بکەینە سەر زەوی کشتوکاڵی بەو حوکمەی هەردووکیان شتێکی جێگیرن و بەکارتێداکردن و خەرجکردن لە پێناویاندا دێنە بەرهەم بەم هۆیەشەوە رێژەی زەکات تێیاندا لە 5٪ هەروەك دەکرێت شتە ئاڵوگۆڕپێکراوەکانی (**الأصول المتداولة**) وەك سەرمایەی بازرگانی سەیر بکرێت و لەسەرمایەو قازانج بەڕێژی لە 2,5٪ زەکاتی بدرێت بەمەرجێك شتە جێگیرەکان (**الأصول الثابتة**) نەکەوێتە بەرماڵی زەکات، ئەم بابەتە پێویستی بەوردبونەوەو لێکۆڵینەوەی زیاتر هەیە لە نەدوەی داهاتوودا **ان شاء الله** .

لەفەتوای دەستەی باڵای شەرعیەوە بۆ ماڵی زەکاتدا هاتووە (دانیشتنی 88) بەم شێوەیە: (بنەمای زەکات لە سامانی پیشەسازیدا هەمان بنەمای زەکاتە لە سامانی بازرگانیدا، لەهەردووکیاندا کاڵاو شمەکی کڕاو بەنیازی فرۆشتنەوە دەخەملێنرێت بەنرخی بازاڕو، باقی پارەو سامانی دیکەی کەسی زەکات دەری لەگەڵ کۆدەکرێتەوە، لەگەڵ هەر قەرزێك کە ئومێدی دانەوەی هەیە کە لەلای خەڵکە، پاشان ئەگەر قەرزی لەسەربوو لێی دەردەکرێت، دواتر زەکاتەکەی دەدات)، تەنها جیاوازییەکە لەوەدایە لە جێبەجێکردنی ئەم یاسایەدا کۆگا بازرگانیەکان زەکاتیان دەدرێت لەسەر بنەمای خەملاندن بۆکاڵاو شمەکەکانیان بەنرخی فرۆشتن بەمایەو قازانجەوە، بەڵام پیشەساز زەکاتەکەی تەنها لەقازانجدا دەبێت نەك لەسەرمایەدا، چونکە سەرمایە دەبێتە ئامێرو کەرەسەی جێگیر (**الأصول الثابتة**) ئەوانەش زەکاتیان لێ نادرێت، بەنموونە : ئامێرەکان، سەیارەو

کەرەسەکان، خانوو باڵەخانە تایبەتەکان بەکاری کارگە، ئەمانە بەهۆکارو کەرەسەی بەرهەمهێنان هەژمار دەکرێن، بەمانایەکی دیکە ئەمانە لەبەر ئەوەی شتی بەرهەمهێنن زەکاتیان لێنادرێن . بەڵام کەرەستەی خاو کە بەکاربهێنرێت لەکارگەدا ساڵی بەسەردا بێتەوە، دەبێت بدرێتە پاڵ پارەو سامانی کارگەکە وەك کاڵاو شمەکی بازرگانی دەبێت زەکاتی بدرێت، ئایا لە مەخزەندا بێت، یان بەکارهێنرابێت بۆ دروستکردنی شت بەڵام نەفرۆشراو بێت تاکاتی دانی زەکاتەکەی بەنرخی کەرەسەی خاو حساب دەکرێتو زەکاتی دەدرێت، ئەو بڕە لە نرخی زیادە حساب ناکرێت کە بەهۆی دروستکردنەوە چووەتەسەری .

زەکاتی سامانی بەخشراو

ئەگەر کەسێك سامانێکی دەست کەوت لە ڕێگای بەخشین بێت یان هاوکاری لەلایەن دەسەڵاتەوە یان هەرکەسێکی تر، ئەوە هەندێك لە هاوەڵانو شوێن کەوتوان، دەفەرموون : واجبە یەکسەر زەکاتی ئەو بڕە سامانە بدرێت، پرسیار لە (عبدالله ی کوڕی عباس) کرا، کە ئەگەر کەسێك سودمەند بوو لەسامانێك، چۆن زەکاتەکە بدات، فەرمووی لەو ڕۆژەی سودمەند بوو زەکاتەکەی دەدات.

هەروەها لە (عبدالله ی کوڕی مسعود) و (معاویە) وە هەمان بۆچوون گێڕاوەتەوە، (أبوعبيد) باس دەکات کە خەلیفەی پێنجەم (عمر کوڕی عبدالعزيز) کاتێك کرێی کەسێکی دەدا لەسەر کارەکەی زەکاتەکەی لێ وەردەگرت، وە مافی هەر ستەم لێکراوێکی بگێرایەوە کەسامانی هەبوایە زەکاتەکەی لێوەردەگرت، هەروەها زەکاتی لەبەخششی کەسێك وەردەگرت کە پێی بدرایە .

ئەم قسەیەش لە (الزهری) و (المس) و (مكحـول) و (ئـەوزاعـی) ریوایـەت كـراوە، هاوكات (**ظاهریە**) كان كاریان پێكردووە، وە (أبن حزم) زۆر بـەرگری لـیَ دەكـاتو هاوكات ئەم بۆچوونە لە (أمام أحمد) یش ریوایەت كراوە .

- بەڵام كۆی زانایان لەسەر ئەوەن پێویست نیە یەكسەرو كتوپڕ زەكاتی لیَ بدرێت، بەڵكو ئەو پارەش لەگەڵ باقی سامانەكەی یەك دەخاتو كاتێك گەیشتە ئەنـدازەی بەڵام رای یەكەم زیاتر جێگای متمانەیە .

سەبارەت بە بابەتە هەنوكەیەكانو هاوچەرخەكان كۆڕبەندی پێنجـەم فـەتوای داوە، كە:

1- پارەیەك كە دەدرێت بە خاوەن كار دوای تەواوكردنی ئەركی خۆی پێی دەدرێت بە پێی یاساو رێكخراوێك كە چەند مەرجێكی سنورداری تێدایە .

2- خەڵاتی خانەنشـینی كەدەوڵـەت یـان دەزگاكـان تایبـەتی دەكـەن بەكارمەنـدو كرێكارەكانیانو ئەندازەكەی بڕاوەیە بەیاسای بیمـەی كۆمەڵایـەتی ئەگـەر هـەموو مەرجەكانی داواكراوی تێدا نەبوو بۆ (معاشی) خانەنشینی .

3- (معاشی) خانەنشینی ئەندازەیەك پارەیـە مانگانـە دەدرێـت، بەكارمەنـد یـان كرێكار كەدەوڵەت یان دەزگای تایبەتمەند دەیدات دوای تەواوبونی ماوەی خزمـەت كردنی بەپێی یاساو رێكخراوەیەك، ئەگەر مەرجە دیاری كراوەكانی تێدا هاتەدی .

4- كرێكار یان كارمەند لەم مافانـەی خـۆی كـەپێی دەدرێـت بـە درێـژای مـاوەی خزمەتەكەی زەكاتی لەسەر نیە چونكە ئەو بۆتە خاوەنی سـامانێك كەمەرجـەكانی واجب بوونی زەكاتی تێدابێت .

5- ئەگەر ئەو پارانەی باسمان كـرد بـەبڕیار ئەندازەكـەیو پێـدانی بەكارمەنـد یـان كرێكارەكەی ئەنجام درا، بەیەك جار یان بەچەند ماوەیەك، ئەوا ئەو كەسـە دەبێتـە خـاوەنی وە زەكاتیشـی دەدات لـەوەی دەسـتی دەكـەوێت، ئەمـەش لـە(كـۆنگرەی

یەکەمی زەکات) باسی لیٚ کراوە کەخاوەنەکەی زەکاتەکەی دەدات بەپێی مەرجی ئەندازەو ساڵ بەسەرا سوڕان .

6- بەڵام چۆنیەتی لایەنی شەرعی بۆ سامانێك کەبەخشیشە لە کۆتایی خزمەت وە (معاش) خانەنشینی لە میزانی شەریکات (کۆمپانیا -کارگە) پێش دەرچوونی بڕیاری خەرجکردنی، ئایا قەرزەکە لەئەستۆی (شەریکە) یان نا ؟ وە ئایا کاریگەری لەسەر زەکاتی سامانی شەریکە هەیە، ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر بە دواداچوون بەهاوکاری لەگەڵ دەزگای ژمێریاریو خەرجی دەزگا داراییەکان لەڕێگای لیژنە شەرعییەکانیانەوە .

زەکاتیماڵەکەت.. بنەماکانی ژمێریاری

بەشی یەکەم

کۆمەڵێك یاساو بابەتی ژمێریاری هەیە بەکورتی هەندێکیان باس دەکەین بە دەستکارییەوە لە ڕێنماییو بەڵگەی ژمێریاری زەکاتی کارگەکان، ئەمەش ئامادەکراوە لەلایەن لیژنەیەکەوە لە شارەزایانی شەرع و ژمێریارانەوە، بەم شێوەیە:

ئەسل لەهاتنەوەی ساڵ بەسەر ماڵ و ساماندا ڕەچاوکردنی ساڵی کۆچی مانگی یە، بەڵام هیچ ڕێگرییەکی شەرعی نییە کەساڵی زاینی ڕۆژ حساب بکرێت بەمەرجێك ئەو چەند ڕۆژە زیادەیەی هەیەتی بەسەر ساڵی کۆچیدا لەبەرچاو بگیرێت، ئەوکاتە لەبری ڕێژەی لە 2،5٪ دەبێتە ڕێژەی 2،577.%

دەگونجێت چارەسەری کەمی ساڵەکە لەڕێگەی حسابکردنی ساڵی دووەمەوە بێت، بەنمونە ئەگەر کارگەکە لەناوەڕاستی ساڵدا دەست بەکارکردن بکات و نەتوانرێت لەساڵی یەکەمدا میزانیەی بۆ ڕێك بخرێت، لەساڵی دووەمدا ڕەچاوی ئەو شەش مانگە بکرێت لەمیزانیەدا بۆ (18) مانگەکە لەگەڵ لەبەرچاوگرتنی زیادەی

ڕۆژەکانی ساڵی زاینی بەسەر ساڵی کۆچیدا ژمارەی ڕۆژەکان دەبێتـە (548) ڕۆژو لەسەر ئەو بنەمایە زەکات دەدرێت.

بـوونی کەرەسـتەو ئـامێری جـێگیر (شـتی بـەکارهێنراو) وەك: زەوی کشـتوکاڵی، خانوو، باڵەخانە، ئامێر، سەیارە، ئەساس و پێویستی بەردەست، ئەمانە زەکاتیـان تێدا نییە.

ئەو شتانەی بەکاردەهێنرێن بۆئەوەی پارە پەیـدا بکـەن، وەك: هەرشـتێك دەدرێتـە کرێ، لەباڵەخانەو شوقەو خانوو، یان سەیارەو هەرشـتێکی دیکـە مەبەسـت لێیـان بەکرێ دانە، یان دەفرۆشرێن لەکاتی گونجاو پێویستدا، ئەم شتانە زەکاتیان تێدا نیە لەخودی خۆیاندا واتە نرخەکەیان نابێتە ماڵی زەکات، بـەڵام کـرێ و داهاتەکـەیان دەبێتە ماڵی زەکات و لەگەڵ ماڵی تردا زەکاتیان دەدرێت، ئەگەریش فرۆشران ئەوە نرخەکەیان دەبێتە ماڵی زەکات.

ئەو شتانەی جێگیرن و لەبواری وەبەرهێنانی درێژخایەندا کـڕاون یـان دروسـتکراون بەمەبەستی بازرگانی وەك: خانوو یان شوقە بەنیسبەت کۆمپانیا وەبەرهێنەکانەوە، ئەمانە دەبێت بـەنرخی بـازاڕ بخـەملێنرێن و بـەماڵی زەکـات دابنـرێن و زەکاتیـان بدرێت.

پڕۆژەی وەبەرهێنی درێژخایەن لـەبواری جێبەجێکردنـدا وەك: پـرۆژەی بیناسـازی و خـانوو باڵەخانـە بەمەبەسـتی فرۆشـتنی بەخـەڵك لـەدوای تـەواوبوونی، پێویسـتە بەنرخی ڕۆژ و بازاڕ بخەملێنرێت لەکۆتایی ساڵدا، بـەپێی نرخـی زەوی و بیناکـەی، یان بەپێی نرخی کەرەسەی بەکارهێنراو بۆ ئـەو خانوانـەی تـەواو نـەکراون، پاشـان زەکاتەکەیان بدرێت.

دانانی پارە بەبڕی دیاریکراو بەمەبەستی چاککردنەوە و نۆژەنکردنـەوەی ئـامێر و کەرەسە جێگیرە جۆراوجۆرەکان، ئەم بڕە پارەیە زۆرجار بڕێکـە بەئاسـتی دابـەزینی

نرخی ئەو ئامێرانە بەهۆی بەکاربردنەوە کە روو لەکەمی نرخ دەکەن. ئەم بڕە پارەیە دەبێت زەکاتی لێ بدرێت و بدرێتە پال مالّ و سامانی زەکات، بەهەمان شێوە ئەو بڕەش کەبۆ رەچاوکردنی دابەزینی نرخ دادەنرێت.

بەهەمان شێوە قازانجیش دەخرێتەوە سەر مالّەکە و پێکەوە زەکاتیان دەدرێت، زەرەریش لەبنەڕەتدا ناچێتە ناو خەملّاندن.

سوودی **ریباو** وەرگرتنی یان دانی بەرپرسانی کۆمپانیا پێی گوناهبار دەبن، ئەگەر زیادەیەکی ریبا هەبوو دەبێت خۆیانی لێ رزگار بکەن و تێکەلّ نەکرێت بەمالّی زەکات.

هەموو جۆرە ئیحتیاتەکان لەقازانجی ئیحتیات، یان ناچاری بەپێی یاسا، یان ئارەزوومەندی، یان ئیحتیاتی سەرمایە ئەمانە هەموویان دەبێت لەگەل مالّی زەکاتدا کۆبکرێنەوە و زەکاتیان بدرێت. بڕی دیاریکراو بۆ ئەگەری دابەزینی نرخ یان پرۆژەی درێژخایەن بەمالّی زەکات دانانرێت و زەکاتی لێ نادرێت.

هەر پرۆژەیەکی دروستکردن ئەوە بخوازێت کەرەسەی خاوی بۆ زیاد بکرێت ئەوە زەکاتی لێ دەدرێت بەپێی نرخی بازاڕ بەبێ گوێدانە نرخی تێچوون. بەلّام ئەو پرۆژانەی کەرەسەی خاویان تێناچێت وەك هەلّکەندنی چالّ، یان روخاندن و لابردن ئەمانە شتانێك نین بخەملّێنرێن، بەلّکو سەیری ئەو بڕە پایە دەکەین کەوەردەگیرێت لەبەرامبەریدا، بەلّام ئەو زەویەی ئامادەکراوە بۆ فرۆشتن زەکاتی لێ دەدرێت ئەگەر بۆ فرۆشتن کڕدرابێت پاش ئەوەی خانووی لەسەر کرا.

ئەو کەرەسەو شتانەی لەبەکارهێناندا دەمێننەوە لەدروستکردندا بەنرخی بازاڕ زەکاتیان دەدرێت، ئەو کەرەسانەی رۆلّێك دەبینن و لەبەکارهێناندا نامێنن وەك ئەو شتانەی بۆ پاککردنەوە بەکاردێن یان سوتەمەنی ئەمانە لەمالّی زەکات

حساب ناکرێن، چونکە بۆکاری بازرگانی و فرۆشتن نەکڕدراون بەڵکو هۆکارن بۆ تەواوکاری پرۆژەکان.

ویژدان دەزگای چاودێری مرۆڤە، ئەگەر باش و چاك بوو، ئەوا ئەو مرۆڤە رەفتار و سلوکی باش دەبێت و، ژیانیش روو لەباشی و چاکی دەبێت، ئەگەریش خراپ و ناپاك بوو، ئەوە رەفتار و سلوکیش خراپ دەکات، ئەوکاتە ژیانیش خراپ دەبێت شیرازەی دەپچڕێت.

ئیدی کێشەکە لێرەدایە خەڵکانێك دەیانەوێت شتە جیاواز و دژ بە یەکەکان کۆبکەنەوە، دەبینین لەگەڵ نوێژخوێنەکاندا نوێژ دەکەن، لەگەڵ رۆژووگراندا رۆژوو دەگرن، حەج دەکەن و زەکات دەدەن، بەڵام لەلایەکی دیکەوە هەر هەلێکی خراپیان بۆ دەست بدات بەسەریدا ناچن و خۆیان لەحەرام و سنور شکێنی خودا ناپارێزن، ئەمانە ویژدانیان مردووەو، ئەخلاقیان تێکچووە و سلوکیان خراپ بووە، بۆیە ئەمانە خراپترینی خەلقی خودان، چونکە خەڵك چاوەڕێی خێروچاکەیە لێیان، بەڵام ئەوان لە تاواندا رۆچوون.

زەكاتی ماڵەكەت ....بنەماكانی ژمێریاری

بەشی دووەم

پارچەی زیادەی ئامێرەكانی بەرهەمهێنان شتی بەكارهێنان، بۆ مەبەستی بازرگانی كردن نییە بۆیە زەكاتیان لێ نادرێت. كاڵاو شمەكێك كە لەرێگادا بێت، كۆمپانیا یان بازرگان پارەكەی داوە بەڵام هێشتا نەگەیشتووەتە دەستی، ئەوەی بەلامانەوە پەسەندە بەنرخی كڕینە كەدەخەملێنرێت ئەگەر پارە درابوو، ئەگەر پارەكە نەدرابوو ئەوە لەپارەكە زەكات دەدرێت.

قەرزی كۆمپانیا یان كەسی بازرگان لە لێواری فەوتاندا بێت و وەرگرتنەوەی جێگەی گومان بێت لەماڵی زەكات حساب ناكرێت، بەڵكو هەركات گەڕایەوە تەنها زەكاتی یەك ساڵ دەدات ئەگەر چەندین ساڵیشی پێ بچێت.

تەئميناتی پارە كە گلدەدرێتەوە بۆ پێدانی بەڵێننامەی جێبەجێ كردن یان بەهەر رێگایەكی دیكەی یاسایی دەكرێتە بارمتە لەپێناوی كاروباری كۆمپانیاكەدا بەماڵی زەكات حساب ناكرێت، بەڵكو هەركات گەڕێنرایەوە تەنها زەكاتی یەك ساڵی لێدەدات ئەگەر چەندین ساڵیشی پێ بچێت، چونكە خاوەندارێتیەكەی ناتەواو دەبێت لەسەر ئەو بڕە پارەیە.

ئەو داهاتەی تایبەتی ئەو ساڵەیە كەكاتی زەكات دانیەتی با وەریش نەگیرابێت، دەبێتە ماڵی زەكات و دەبێت زەكاتەكەی بدرێت.

ئەوەی بە ئەمانەت دانراوەو ئەوەش لەحسابی جاری بانكدایە بەماڵی زەكات دادەنرێت و دەبێت زەكاتەكەی بدرێت.

ئەو داخوازییانەی لەسەر كۆمپانیایە بۆ دانی پارە یان بووەتە قەرز لەسەری لەماڵی زەكات جیادەكرێتەوەو بڕەكەی بەر زەكات ناكەوێت.

خەرجی و سەرفیاتی کۆمپانیا لەماڵی زەکات جیادەکرێتەوەو بەر زەکات دان ناکەوێت، بەومەرجەی کاتی خەرجکردنیان هاتبێت.

داهات و قازانجی وەرگیراو بەشێوەی پێشەکی یان پێش وەخت بەماڵی زەکات دادەنرێت و دەبێت زەکاتیان بدرێت.

ئەو باجانەی کەوتووەتە سەر کۆمپانیاو کاتی دانیان هاتووە لەماڵی زەکات جیادەکرێنەوە، ئەو بڕە قازانجەی پێشنیار کراوە بۆ دابەشکردن جیا ناکرێتەوە لەماڵی زەکات (بەڵکو دەبێت زەکاتەکەی بدات) با بڕیاری دابەشکردنی درابێت، چونکە کەوتووەتە کۆتایی ساڵی زەکاتەوە، خاوەن پشکەکان لەساڵی نوێدا وەریدەگرن. ئەو تەئمیناتەی هاوڵاتیان دەیدەنە کۆمپانیاکان لەماڵی زەکات جیادەکرێتەوە، چونکە دەبێتە قەرز لەسەر کۆمپانیاکان.

بڕی دیاریکراو لەبری مۆڵەت بەپێی یاسا لەماڵی زەکات جیادەکرێتەوە ئەوەی لەکاتی خانەنشینکردندا دەدرێتە فەرمانبەران لەماڵی زەکات جیادەکرێتەوە، ئەو قازانجەی راگیراوەو دابەش ناکرێت و، ئەو قازانجەش پارێزراوە لەماڵی زەکات جیا ناکرێتەوەو دەبێت زەکاتەکەی بدرێت.

هەموو خەرجیە حەقیقیەکان لەماڵی زەکات جیا دەکرێتەوە.

چەند بابەتێکی گرنگ سەبارەت بەزەکات

1- ماڵی دەوڵەت وەقف و ڕێکخراوە خێرخوازەکان زەکاتیان لێ ناکەوێ، چونکە ئەم ماڵانە تەرخان کراون بۆ دڵنەوایی گەل بۆ بەرژەوەندی نەتەوە، وەکی تریش لە راستیدا ئەم جۆرە سامانە ماڵی کەسێکی تایبەت نین.

2- زانایانی شەرع سامانی زەکات لەخۆگر دابەش دەکەن بەدوو بەشەوە: دارایی دیارو دارایی نادیار. لە فەتواکانی کۆڕی پێنجەمدا، سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەکانی زەکات ئەمەی دواوە هاتووە:

أ- زانایانی شەرع بەیەك دەنگ، بەبێ را جیایی دەڵێن: سامانی زەکات ئامێز، دابەش دەکرێ بەدوو بەشەوە: دارایی دیارو دارایی نادیار، وە لەسەر ئەم دابەش کردنە چەندین بڕیاری شەرعی جیاجیا دروست دەبێت.

ب- دارایی دیار (أموال الظاهرة) کاربەدەستی وڵات بۆی هەیە بەزۆر زەکاتەکەی بستێنێ، بەمەرجێ لەخاوەن ماڵی وەربگرێو لەسەر شێوەیەکی رەوا دابەشی بکا بەسەر شایستەکاندا، تەنانەت ئەگەر خاوەن سامان لافی بێ بەڵگە لێ بدا کە خۆی زەکاتی لێ دەرکردووەو داویەتی بە شایستەکانی زەکات، ئەو قسە رووتەی لێ وەرناگیرێ.

ج- دارایی نادیار **(الأموال الباطنة) خاوەنی دەتوانێ خۆی راستەوخۆ زەکاتەکەی بدا بە پێ شیاوان،** لەم رووەوە خۆی ئەمینداری شەرعە، خۆیو شیری خۆیو خوای خۆی، هەروەها خاوەنی دەتوانێ بە ئارەزووی خۆی تەسلیمی بکا بەو لایەنە تایبەتانە کە هەڵدەستن بە دابەشکردنی زەکات بەسەر شایستە شەرعیەکانی دا. کاربەدەست بۆی نییە کە دەست بکا بە پشکنینو گەڕان بۆ دۆزینەوەی دارایی کە

شافیعییەکان لەگشت شتێکدا کاری پێدەکەن جگە لە گیانلەبەران.وە زۆربەی کۆنگرەو کۆڕە فقهییەکان کاری (عەمەل)ی پێ دەکەن.

4- **زەکاتی قەرز** (زکاة الدیون):

قەرز یا والەسەر کەسێ، یاوا لەسەر کۆمپانیایێ، ئەویش یا هی کەسێکە یا هی کۆمپانیایەکە. کەواتە:

أ- کەسێ قەرزار بێ، چەندەی قەرز لەسەر بێ لە خەرمانی زەکاتەکەی دەری دەکا، کۆمپانیای قەرزاریش هەروا، مەگەر قەرزی خاوەن بەرهەم، کە بەرامبەری هەیە، کە پێی دەگوترێ (الدیون الإستثماریة) وەك ئەوە کەسێ یا کۆمپانیایەك قەرزی کردبێ بۆ کڕینی خانوویەك یا بۆ کڕینی ئوتومبیلێ، لەکاتی وادا لەکۆی ماڵی زەکات لەخۆگر دەرناکرێ، بەڵام هەر قیستی لەم جۆرە قەرزە بەرهەمدارەیش درایەوە، ئیتر ئەو ساڵە ئەو قیستە زەکات نادرێ.

ب- وەکی تریش قەرز چی هی کەسێ بێ وەچی هی کۆمپانیاکە بێ، ئەگەر تەما پێماو بوو، واتە ئومێدی قەوی بوو کە قەرزارەکە توانای دانەوەی هەیەو سەرچەوت دەرناچێ، ئەوە دەخرێتە پاڵ خەرمانی زەکاتو لەگەڵ سامانەکەی تریدا زەکاتی لێ دەدا. بەڵام ئەگەر قەرزار تەمای بەقەرزەکەی نەمابوو، لێی نائومێد بووبوو ئەوە ناخرێتە سەر خەرمانی زەکاتو زەکاتی لێ نادرێ، بەڵام ئەگەر دنیابوو لەپاش ساڵێ، یا چەند ساڵێ، دەستی کەوتەوە ئەوە زەکاتی یەك ساڵی لێ دەدرێو بەس، بەڕێژەی 2,5٪ سەبارەت بەم بابەتە فەتوایەك دەرچوو، **لەکۆڕی دووەمی بابەتە هاوچەرخەکانی زەکاتەوە دەفەرموێت:**

<u>یەکەم:</u> لە شتە زەکات لەخۆگرەکان هەموو ئەو قەرزانە دەردەکرێن، کە کارێکی بازرگانییان پێ ئەنجام دەدرێ، بەمەرجێ لەلای قەرزار، لەشوێنی ئەو قەرزانە،

سامانی راگیراوی وا نەبێ، کەزیادبن لە پێویستییە سەرەکییەکانی خاوەنەکەیان، سامانی راگیراو واتە: (عروض قنية : أصول ثابتة).

دووەم: لە شتە زەکات لەخۆگرەکان ئەو قەرزە بەرهەم دارانە، دەردەکرێن کە پرۆژەی پیشەسازییان پی ئەنجام دەدرێ، بەمەرجێ لەلای قەرزار بەرامبەر بەو قەرزانە سامانی راگیراوی وانەبێ کە زیاد بن لە پێویستیە سەرەکییەکانی خاوەنیان.

سێیەم: قەرزی خانووسازی درێژ خایەن، کەواباوە بەچەند وارە — قسط یکی درێژ ماوە دەدرێتەوە، دەبێ قەرزار چەندەی لەو ماڵە لەلا مابێ زەکاتی بدا، بەلام وارە سالانە دراوەکانو وارەکات هاتووەکانی لێ دەردەکا، بەمەرجێ باقیمەندەکەی بگاتە رادەی زەکات.

1- گواستنەوەی زەکات (نقل الزكاة):

بنەڕەت ـ ئەصل ـ لە زەکاتدا ئەوەیە کە لە دەوڵەمەندانی شوێنی وەردەگیرێو دەدرێتەوە بە هەژارانی ئەو شوێنە، بەلام لەگەڵ ئەمەیشدا گواستنەوەی زەکات لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر، لە زۆرکاتدا دروستە، کە فەتواکانی کۆڕی دووەم، سەبارەت بەبابەتە هاوچەرخەکانی زەکات، باسیان دەکات کە بریتین لەمانە:

یەکەم: بنەڕەت لە دانی زەکاتدا ئەوەیە کە لەو شوێنەدا دابەش بکرێ کە ماڵە زەکات لێ دراوەکەی لێیە، نەك لەو شوێنەدا کە زەکاتدەری لێیە، بەلام هەرکاتێ بەرژەوەندیەکی ئاشکرا هەبوو، دروستە لەشوێنی ماڵەکەوە راگوێز بکرێ بۆ شوێنێکی تر. لە بابەتەکانی بەرژەوەندی گواستنەوەیە ئەم خالانەی خوارەوە:

أ- گواستنەوەی بۆ بەرەی غەزا لە رێگەی خودادا.

ب- گواســتنەوەی بــۆلای ڕێکخــراوە بانگەوازییــە ئیســلامییەکانو ڕێکخــراوە فێرکارییەکانو ڕێکخراوە تەندروستیەکان، بەمــەرجێ شـایانی پێـدانی زەکـات بـن، چونکە یەکێکن لەو هەشت خەرجگایانەی کە زەکات دابەش دەکرێ بەسەریاندا.

ج- گواستنەوەی بۆ ئەو ناوچانەی کە تووشی گرانیو قاتو قــڕیو برسـێتی دەبـن، کەناوبەناو، لەملاولای جیهان موسڵمانان تووشی کارەسات دەبن.

د- گواستنەوەی بۆ خزمانی زەکاتدەرەکە، کەشایستەی زەکات وەرگرتن بن،

دووەم: گواستنەوەی زەکات لە شوێنی سامانەکەوە بۆ شـوێنێکی تـر، بێجگـە لـەم خاڵانەی پێشوو، گەرچی برێتی زەکـات دەکـەوێو زەکاتەکـەی لـەکۆڵ دەخـا بـەڵام کارێکی باشە، بەهەرحاڵ زەکات لەهەرکوێ بدرێ دەبێ بدرێ بە پێشیاو، دەنا بری زەکات ناکەوێ.

سێیەم: مەبەست لە شوێنی زەکات ئەو شـارەیە کـە خـەرمانی زەکاتەکـەی لێیـە، لەگەڵ ئەو دێهاتو ناوچانەی تر کە سەر بەو شارەن، بەمەرجێ بەقەد ماوەی نوێـژ کورتکردنەوە لێی دوور نەبن، کە نزیکەی (82کم)ە، چـونکە ئـەوە هـەمووی وەك یەك جێگە وایە.

چوارەم: جێگەی سەرفترە ئەو شوێنەیە کە سەرفترە دەرەکە لەوێیە، چونکە ئەمەیان زەکاتی سەرە، زەکاتی سامان نییە.

پێنجەم: ئەمە چـەند کـارو مامەڵەیـەك کـە لـەکاتی گواسـتنەوەدا مـەودایان پـێ دەدرێ:

أ- دەستوبرد کردن لە دەرکردنی زەکاتی سامان لەپێش کۆتایی ساڵدا، هەتا لەگەڵ تەواوبوونی ساڵدا، بگاتە دەست پێشیاوانی، بەمــەرجێ هـەموو مەرجـەکانی تـری زەکات هەبن، بەڵام زەکاتی سەرفترە پێش ناخرێ لەیەکی ڕەمەزان.

ب- دواخستنی دەرکردنی زەکات بەقەد ماوەی ڕێ، ئەوەندە هەتا دەگاتە دەست شایستەکان.

بەڵی بەڵگەی دروستبوونی گواستنەوەیە ئەم ڕاستییە کە دەفەرموێ: (نەتەوەی ئیسلام یەك نەتەوەیە)وەکوە تریش بارودۆخی گشتی موسڵمانان ئەمڕۆ دیسان پشتگیری ئەوە دەکا، کە گواستنەوەی زەکات دروست وا بەبەرچاوەوە کە لە جیهاندا ئەمڕۆ زۆربەی وڵاتە ئیسلامییەکان گیرۆدەی هەژاریی ناهەموارو ڕەشوڕووتی بوون، وەهەندێ وڵاتی ئیسلامی باری ژیانیان خراپ نییە، هەر نەبێ هاوڵاتی گوزەرانێکی سەروبەری هەیە، دەی باشە ئەو وڵاتە ئیسلامیانەی کە برسێتی زۆری بۆیان هێناوەو قڕی تێیان خستووە، چۆن دروستە کە پشتگوێ بخرێن‌و بێ یاریدە بمێننەوە، هەتا ڕێکخراوە نەصرانی خوازەکان ڕاویان بکەن‌و گومڕاو سەرگەردانیان بکەن، دیارە کە شتی ئاوا تاوانە.

2- قەرز داشکاندن بۆ قەرزار بڕێتی زەکات ناکەوێ، با قەرزارەکە نەداریش بێ، چونکە نیاز (نیەت) مەرجە لەکاتی دانی زەکاتدا، هەروا کردنی لایەنە شایستەکان بە خاوەنی ئەو ماڵەی کە وەری دەگرن لەباتی زەکات مەرجە شایستەییەکەی لەبەر هەژاری بێ، یا لەبەر هەر هۆیەکی تربێ.

لە فەتوای کۆڕی یەکەم، سەبارەت بەبابەتە هاوچەرخەکانی زەکاتدا دەفەرموێ: (خاوەن قەرزێ نەتوانێ قەرزەکەی لە قەرزاری نەدارا بسەنێتەوە، مافی ئەوەی نییە کە ئەو قەرزە دابشکێنێ بۆ ئەو قەرزارە لەباتی زەکات، با قەرزارەکەیش زەکاتی پێ بشێ، ئەمە بۆچوونی زۆرینەی زانایانی شەرعە).

ئەمە چەند شێوەکارێکە کەپەیوەندیان بەم بابەتەوە هەیە:

أ- ئەگەر زەکاتدەر زەکاتی دا بەقەرزاری خۆی، وە زەکات وەرگری قەرزار ئەو زەکاتەی لەباتی قەرزی سەری دایەوە بەقەرزدەر، بەبێ ئەوە لە پێشەوە لەسەر ئەوە

ڕێك بكەونو ئەوەیان بەمەرج گرتبێ، ئـەوە بـەزەكات دادەمـەزرێو بـری زەكـات دەكەوێ، ئەمەش رای زۆرینەی زانایانی شەرعە.

ب- ئەگەر قەرزدەر زەكاتی دا بە قـەرزداری خـۆی، بەمـەرجێ ئـەوە كـە لـە بـاتی قەرزەكەی سەری بیداتەوە بەخۆی، یا یەككەوتن لەسەر ئەوە وەری بگرێو بیداتەوە بەهۆی لەباتی قەرزەكەی، ئـەوە نـە زەكـات دانەكـە دادەمـەزرێو، نـەبری زەكـات دەكەوێ، ئەمیش رای زۆرینەی زانایانی شەرعە.

ج- ئەگەر قەرزار بەقەرزدەری گـوت: زەكـاتم بـدەرێ، هـەتا قەرزەكـەت بدەمـەوە، ئەویش وایكرد، ئەوە بری زەكات دەكەوێ، بەڵام مەرج نییە كە قەرزار هەمان ماڵ لەباتی قەرزەكەی سەری بداتەوە بە خاوەن قەرزەكەی.

د- ئەگەر خاوەن ماڵ بە قەرزاری گوت: ئەی فیسارەكەس، ئەو قەرزەی مـن كـەوا لەسەر تۆ بیدەرەوە پێم، مەرج بێ لە جیـاتی زەكـات بیدەمـەوە بـەخۆت، ئـەویش بەگوێی كردو قەرزەكەی دایەوە، قەرزدانەوەكە دادەمەزرێ، بەڵام مەرج نییە كە لە باتی زەكات بیداتەوە پێی.

7- پێشخستنو دواخستنی زەكات

<u>دروستە زەكات پێش وەخـتو بـۆ مـاوەی سـاڵێكو زیـاتر، یـان كـەمتر بـدرێ بـەم مەرجانەی خوارەوە:</u>

1- زەكاتدەرەكە رادەی زەكات كەوتن (نصاب الزكاة)ی هێشتا هەبێ.

2- ئەوەی زەكاتەكەی دراوەتێ هێشتا شایستەی زەكات پێدان بێ.

3- زەكاتدەرەكە هێشتا زەكاتدانی لەسەربێ.

شایانی وتنە، ئەگەر دەوڵـەت خـۆی زەكاتەكـەی وەردەگـرت ئـەوە ئـەو بەدرێـژایی وەخت شایستەی زەكات پێ دانە.

فـەتوای کـۆڕی یەکـەم (النـدوة الأولی)یـش کـە بۆتـاوتوێکردنێکی هاوچـەرخانەی زەکات گیراوە دەڵێ:

رەچاوکردنی ئەو ماڵەی کە بەئەگـەری (واجـب) بـوون دراوە لەزەکاتـدا، بـەزەکاتی پێش وەخت.

<u>هــەرماڵێك بەئەگــەری (واجــب بــوون) پــێش وەخــت لەزەکاتـــدا درابـــێ بەزەکاتدانی پێش وەخت دادەنرێ بەمەرجێ:</u>

1- زەکاتدەرەکە ئاستی زەکات کەوتن (نصاب الزکاة)ی لەدەستدا مابێ.

2- زەکات پێدراوەکە بە شایستەی زەکات پێدان مابێ.

3- زەکاتدەرەکە هێشتا زەکاتدانی لەسەربێ.

ئەمەیش بۆچوونی زانایانی (فقه)ە، جگە لە مالکییەکان.

خۆئەگەر هەرکام لەم مەرجانە نـەما ئـەوا ماڵـە دراوەکـە دەچـێتە بابـەتی (خێـرو صدقە) کە ئەگەر کەسـە پێشـیاوەکە لـە زەکـات دەرەکـەی وەرگرتبـوو نابـێ لێـی بستێنێتەوە، بەڵام ئەگەر وەرگرتنەکە لەلایـەن دەزگـای زەکـات یـان فـەرمانڕەوای وڵاتەوەبوو، ئەوا بۆی هەیە لێی بسـتێنێتەوە کـە زانـرا ماڵـە دراوەکـە لـە واجبـی زەکات زیادە، بەو مەرجەی هێشتا دابەش نەکرابێ بەسەر پێ شیاوانیدا.

دواخستنی زەکات

<u>زەکات جگە لەم حاڵەتانەی خوارەوە نابێ لەکاتی خۆی دوابخرێ:</u>

1. چاوەڕوانکردنی هەژارێکی زیاتر هەژار یان شیاوتر.
2. بۆ لایەنێکی کەڵك دارتر.
3. زەکاتدەرەکە ماڵی بەپارەبووی وەك پێویست نەهاتبێتە دەست.
4. دەتوانێ بیکات بە پارە، بەڵام تووشی زیانێکی ماڵی دەبێ.

5. وێنەی ئەم حاڵەتانە، وەك ئەوە تووشی شكستیەكی بازرگانی بووە، پێویستی بە ماڵی زیاتر هەیە لە دەستیدا بێ، لەم حاڵەتەشدا دەتوانێ زەكاتەكە دوابخات بۆئەوەی كەڵك لەماڵە زەكات ئامێزەكە وەربگرێت.

8- پارەدان لەباتی زەكاتەكە:

حەنەفیەكانو هەندێ تر لە زانایانی (فیقە) زەكاتو سەرفیترەو هەموو جۆرە كەفارەتێكیان لادروستە كە لە باتی خۆیان پارەكەیان بدرێ بە پشت بەستن بە چەند فەرموودەو ئاسارێك كە لەم بارەیەوە هەن هاوكات لەگەڵ ئەوەدا زۆرینەی زانایانی فقە ئەمەیان رەوا نەبینیوە (شیخ الإسلام إبن تیمیة) دەفەرموێ: واچاكە لەم بارەیەوە بەرژەوەندی باڵاو پێویستی پێشیاوان لەبەرچاو بگیرێت، واتە: بزانرێ لەم دوانە (پارە، یاخودی زەكاتەكە) بۆ ئەوان كامیان باشترەو لەبەرژەوەندی زیاتری ئەواندایە ئەویان بدرێ، ئەگینا دروست نییە پارە لەباتی بدرێ.

ئەم بۆچوونە بەهێزترە، بەتایبەت لەم سەردەمەی ئێستاماندا كە خودی ماڵە زەكاتەكە بۆ هەژاران سەختە، بەتایبەت تر لە شارەكاندا كە خودی ماڵە زەكاتەكە وا پێ دەچێ، خەرج كردنو بەكارهێنانی ئاسان نەبێ بۆیان.

9- وەكیل گرتن بۆ دەركردنی زەكات دروستە.

10- زانایانی (فیقە)یەك دەنگن لەوەدا كە نییەت مەرجە بۆ پاداشتگەیشتنی زەكاتدەر، هەروەها مەرجیشە بۆ دروست بوونو لەملكەوتنی زەكات، بەپێی فەرموودەی (إنما الأعمال بالنیات) بەڵام ئەی ئەگەر خاوەن دەسەڵاتی وڵات بەزۆر لێی بستێنێ هەر لەكۆڵی دەكەوێ؟

راجیاوازییەكی گەورە لە بۆچوونی زانایانی (فیقە)دا لەم بارەیەوە هەیە: جەماوەریان ئەوەیان لاپەسەندە كە لە ملی ناكەوێ بەڵام مامۆستای پایەبەرز

مامۆستا (قەرزاوی) پشتگیری ئەو رایە دەکات کە دەڵێ: مادام موسڵمانەکە بەگشتی لە نیازی دەرکردنی زەکاتەکەدا بێ، لەملی دەکەوێتو، وەریش دەگیرێ.

11- ئایا زەکاتدەر لەسەریەتی کە بەهەژارەکە رابگەیەنێ، ئەوە زەکاتە ئەیداتێ؟

زانایانی (فیقە) لەم بارەیەوە رایان جیاوازە رای پشتگیری کراو ئەوەیە کەلەسەری نییە.

بەڵکو هەیانە دەفەرموێ: هەژارەکە هەست بە دڵشکاوی دەکات لەبەرئەوە کەراهەتی هەیە.

12-بەرهەمهێنانی (إستثمار)ماڵی زەکات:

لە کۆڕی سێیەم کە بۆ تاوتوێکردنی کێشە هاوچەرخەکانی زەکات گیرا فەتوایەك دەرچوو بەم شێوەیەی خوارەوە:

بەشداربوانی کۆڕەکە ئەو توێژینەوانەی کە لەبارەی بەرهەمهێنانی زەکاتەوە خرابوونە بەردەمی، راگۆڕینەوەیان لەسەرکردنو گەیشتنە ئەم رایانەی خوارەوە:

کۆڕەکە جەخت لەسەر بڕیاری ژمارە (3) 1986/7/3ی مجمع الفقە الإسلامی، دەکات بۆ بەگەڕ خستنی ماڵەکانی زەکات لە هەموو ئەو پرۆژانەدا کە بەرهەمیان دەبێ، وەبەچەند کۆگر (ضوابط)ێکەوە کە بڕیارەکە ئاماژە بۆ هەندێکی دەکات بڕیاری دروستبوونی (مبدئیا) بۆ داوە.

وە لەدوای راگۆڕینەوەیەك لەسەر ئەو باسانەی خراونەتە بەردەم کۆڕەکە لەم بارەیەوە گەیشتە ئەم دەرەنجامەی کە دەڵێ:

بەرهەمهێنانی ماڵی زەکات بەم کۆگرانەی خوارەوە رەوایە:

* یەخەگیری خەرجێکی زۆرو بەپەلە نەبووبێ، کە پێویست بێ ماڵە زەکاتەکە زوو دابەش بکرێ بۆی.

* ئـەبێ بەرهـەم هێنـانی ماڵـە زەکاتەکـە وەك هـەر مـاڵێکی تـر بـەڕێگای ڕەوا بکرێت.

* کار لەسەر هەنـدێ شـت بکرێـت کـە ماڵـە بەرهەمهێنراوەکـەو بەرهەمەکەشـی مانەوەیان وەك ماڵێکی زەکات ئامێزو زەکات لەخۆگر مسۆگەر بکات.

* هەرکاتێ ئاتاجی پێ شیاوانی زەکات وای دەخواست کـە زەکاتەکـەیان بـدرێتێ ئەوسا ئەبێ ماڵە بەرهەمهێنراوەکە بتوانرێ خێرا بکرێتـەوە بـەپارەو بۆیـان خـەرج بکرێت.

* ئەو بەرهەمهێنانە کە ماڵە زەکات لەخۆگرەکەیان تێدا دادەنرێ تێڕوانینیان تێدا بکرێ کە بەرهەم دەدەنو لە ئافات بەدوورن، وە بۆئەوەش ئەشـێن لـەکاتی ئاتـاجو پێویستیدا بکرێنەوە بە پارەو ماڵێ کە بۆ خەرجکردن دەست بدەن.

* دەبێ بڕیاری بەرهـەم هێنـانی ماڵـە زەکـات لەخۆگرەکـە لـەو کەسـانەوەبێ کـە فەرمانڕەوای وڵات کۆکردنەوەو دابەشـکردنی زەکـاتی بـەوان سـپاردووە، ئەمـەیش لەبەر ڕەچاوکردنی بریکارێتی شەرعی (النيابة العامة)، وە چاودێری کردنی بەرهەم هێنانەکە بدرێتە دەست کەسانی پسپۆڕو لێهاتوو دەست پاك.

13- بەخاوەنکردنی زەکات، وەتـاچ ڕادەیەکیش دروستە پڕۆژەکان بە ماڵی زەکات بەرپا بکرێن؟

<u>فتوای کۆڕی سێیەم (الندوة الثالثة) کە بۆ تاوتوێ کردنێکی هاوچەرخانەی زەکـات گیرابوو دەڵێ:</u>

* چوار ریزی یەکەم لە ئایـەتی جێگـەی خـەرجی زەکاتـدا کـە دەفـەرموێ (**إنما الصدقات للفقراء، والمساكين، والعاملين عليها، والمؤلفة قلوبهم**) ئـەم چوار ریزە بە خاوەنکردنیان مەرجی لەملکەوتنی زەکاتەکەیە، بـە خاوەنکردنیشـی واتـە پێـدانی بـڕە پارەیـەك، یـاخود کڕینـی هۆکارەکـانی بەرهـەمهێنان وەك ئـامڕازە

پیشەییەکانو کەرەسەکانی پیشەسازی، وەبخرێنە بەردەست کەسانێك کە شایستەی زەکات پێدان بنو توانای کارکردنیان هەبێ..

* دروستە پرۆژەی بەرهەمهێنان بەماڵی زەکات بەرپا بکرێتو بدرێ بەوانەی کە شایستەی زەکات پێدانن تاخودی خۆیان، یان کەسانێك لەبری ئەوان بەڕێوەی ببەن، واتە بکرێنە خاوەنی پشکەکانی (اسهم)ی پرۆژەکەو قازانجەکەی لەخۆیاندا دابەش بکەن.

* هەروەها دروستە پرۆژەکانی خزمەتگوزاری، وەك خوێندنگاکانو نەخۆشخانەکانو شوێنە پەنا بۆ براوەکان (الملاجیء)و کتێبخانەکان بەماڵی زەکات دروست بکرێن بەم مەرجانەی خوارەوە:

أ- تەنها سوود بەوانە بگەیەنێ کە شایستەی زەکات پێدانن، وە کەسانی تر بەرامبەر کرێیەك بتوانن سوود لەو خزمەتگوزارییانە وەربگرن، وەسودەکەشی بۆ ئەوانە بگەڕێتەوە کە شایستەی زەکات پێدانن.

ب- خاوەندارێتی پرۆژەکە بۆ پێشیاوانی زەکات بەردەوام بێ وە کاربەدەستی وڵات یان دەستەیەك لە باتی ئەو بەڕێوەی ببات.

ج- کە پرۆژەکە فرۆشرا، یان کۆتایی پێهات ئەنجامی کۆتایی پێهێنانەکە ماڵی زەکاتە.

14- جیاوازی نێوان باج (الضریبة)و زەکات، وە ئایا باج بە زەکات دادەنرێ؟

زانایانی هاوچەرخ لە (فیقه)دا یەك دەنگن لەسەر ئەوە کە باج بە زەکات دانانرێ، چونکە لەچەند روویەکەوە جیاوازی بنەڕەتیان هەیە: لەڕووی ماهیەتو حەقیقەتیانەوە وە لە رووی رادەی زەکات کەوتن (النصاب)و ئەندازەیانەوە وە لەڕووی جێگەی خەرجکردنیانەوە، هەروەها لەڕووی مەبەستو بۆ دانانیانەوە،

ئەمانەو وێڕای ئەوەش کە زەکات پەرستش (عبادە)و فەرزێکی داراییو سامانییە بەڵام باجەکان لەلایەن دەوڵەتەوە دادەنرێن.. کۆڕی چوارەمیش ئامۆژگاری فتوایەکی لەم بارەیەوە بەشێوە خوارەوە دەرکردووە:

زەکاتو باج

کۆڕەکە داوا لە دەوڵەتە ئیسلامییەکان دەکات کە بەرنامە رێژیەك بکەن بۆ جێبەجێکردنی یاسای زەکات، بەمەبەستی کۆکردنەوەو دابەشکردنی لەسەر بنەمای پابەند بوون پێیەوەو دانانی چەند دەستەو تاقمێکی پسپۆڕ بۆ ئەم مەبەستە، کە خەرجیان لە ئامێزێکی تایبەت بگیرێ.

هەروەها کۆڕەکە داوایان لێ دەکات کە ئەو یاسایانەی پەیوەندییان بە داراییو شتی ترەوە هەیە چاویان پیادا بگێڕنەوەو دەستکاری بکرێنو ئاراستە بکرێت بەپێی بۆچوونی ئیسلامیی.

1- لە بنەڕەتدا دەبێ بودجە (میزانیە)ی دەوڵەت لە داهاتی داراییو سامانە گشتییەکانی دەوڵەت دابین بکرێن، جا ئەگەر داهاتەکە بۆ ئەم مەبەستە بەس نەبوو، ئەوکاتە دەوڵەت بۆی هەیە بەشێوەیەکی دادگەرانە (عدالة) باج لەسەر سامانی گەل دابنێ بۆ خەرجکردنی لەو شوێنانەی کە دروست نییە سامانی زەکاتیان تێدا خەرج بکرێن، هەروەهایش بۆ بەربەستکردنو رێگرتن لەکەم هێنانێك کە روو دەکاتە زەکاتو بەشی پێشیاوانی ناکات.

2- چونکە بەڵگەی بەڕەوابینینی باج یاسا بەرژەوەندیە گشتییەکانە، دەبێ لە دانانی باجەکەدا بەرژەوەندییە زیندووەکان رەچاو بکرێن، ئەمەیش لەبەر رۆشنایی یاسای دارایی ئیسلامیو پابەندبوون بە یاسا شەرعیە گشتییەکانو مەبەستە لەبەرچاوگیراوەکانی شەریعەت.

3- هۆكاری دانانی باجەكان دەبێ ئاتاجو پێویستییەكی راستو ئاشكرا بێ.
4- دەبێ بەپێوەرێكی شەرعی، دادگەری تێدا رەچاو بكرێت لەڕووی قورسكردنی شانی هاولاتیانەوە، وە دانانو بەدەستهێنانو خەرجكردنەكەی دەبێ لەژێر چاودێرییەكی متمانە پێكراوو پسپۆڕدا بێت:
* باج دان بە دەولەت ناكەوێتە بریتی زەكات، چونكە ئەم دوانە لەسەر چاوەی (تەكلیف) واتە لەسەر دانانن، وە مەبەست تێیاندا لەیەك جیاوازن، سەرەڕای جیاوازییان لە خەرمانی لێ دەرچوون و ئەندازەی (واجب) تێیاندا، وە ئەو بڕە باجانەی بە دەولەت دراون لە ئەندازەی زەكات دەرناكرێن .
* ئەو باجەی كە دەولەت لەسەر خەلكی دایناوەو دەبێت لە سالدا بدرێتو هێشتا سالی نەهاتۆتەوە لە خەرمانی زەكات دەردەكرێت، چونكە ئەویش بۆ خۆی مافێكە دەبێت بدرێ .
* كۆڕەكە سپاردەو ئاڕاستەی بۆ دەولەتە ئیسلامیەكان ئەوەیە كە یاسای باجەكان دەستكاری بكەن بەشێوەیەك ڕێ بدات زەكاتەكە لەبڕە باجەكان دەربكرێت، ئەمەش بۆ سوك كردنی بار لەسەر زەكاتدەرانە .

15- زەكاتی مالی (حەرام) :

فتوایەك لە كۆڕی چوارەم بۆ بابەتە هاوچەرخەكانی زەكات دەرچووە، دەلێ :
مالی حەرام بریتیە لەو مالەی شەرع دانەری كاربەجێ، كە خوای پەروەردگارە، راگرتنو كەلك لێ وەرگرتنی قەدەغە كردووە جا ئیتر قەدەغە كردنەكە لەبەر خودی مالەكە خۆی بێ، چونكە پیسەو زیان گەیاندنەكە لە خۆیدایە، كە بەزاراوەی شەرع پێی دەگوترێ (**الحرام لذاته**) وەك مەیو مردارەوەبوو، یان قەدەغەكردنەكەی لەبر خودی خۆی نەبێ، بەلكو لەبەر ناشەرعی رێگای بەدەستهێنانی بێ كە بەزاراوەی شەرع پێی دەوترێ (**الحرام لغیره**) وەك مالی زەوت كراو كە بەرێگای

زەوتکردن بەبێ ڕەزای خاوەنەکەی براوە، یاخود بەشێوەیەك وەرگیرابێ کە شەرع بڕیاری لەسەر ئەو شێوەیە نەداوە، با ڕەزامەنیشی تێدا بێ، وەك ماڵێك بە ڕێگای سوو یان بەرتیل هاتبێتە دەستەوە.

* ماڵ لە دەستی (حەرام) لەبەر ڕێگای بەدەست هێنان نابێتە خاوەنی ئەو ماڵە، هەرچەندە ماوەیەکی درێژیش لە دەستیدا بێ، وە لەسەریەتی بیگێڕێتەوە بۆ خاوەنەکەی یان بۆ میراتگری خاوەنەکەی، ئەگەر ئەیزانی کێ یەو دەیناسێ، خۆ ئەگەر بێ ئومێدبوو لە دۆزینەوەو ناسینی خاوەنەکەی ئەوا لەسەریەتی لە یەکێ لە ڕێگا خەیرەکانەدا، بە نیازی خێری خاوەنەکەی خەرجی بکات بۆ ئەوەی لەبەر پرسیاری ئەو ماڵە (حەرام)ە، ڕزگاری بێت .

* ئەگەر لەبری کارێکی حەرام کرێیەکی وەرگرت، ئەوە لەسەر وەرگرەکەیەتی لەیەکێ لە ڕێگا (خێر)ەکاندا خەرجی بکاتو نەیگێڕێتەوە بۆ ئەو کەسەی کە لێی وەگرتووە .

* ماڵی حەرام نادرێتەوە بەو کەسەی لێی وەرگیراوە، ئەگەر هاتوو کەسەکە سوربوو لەسەر بەکارهێنانی لە ڕێگای ناشەرعی یەکی وادا، کە دەبووە هۆی حەرام کردنی ماڵ، وەك مامەڵە سوو ئامێزەکان، بەڵکو ئەبێ دیسان ئەمەیش لە ڕێگایەکی (خێردا) خەرجی بکات .

* ئەگەر نەدەکرا خودی ماڵە حەرامەکە خۆی بگێڕێتەوە ئەوا لەسەریەتی وێنەی ماڵەکە، یان نرخەکەی بداتەوە بەخاوەنەکەی، ئەگەر نەیزانی کێ یە، ئەگینا وێنەی ماڵەکە یان نرخەکەی لە ڕێگایەکی (خێر)دا خەرج بکات بەنیازی (خێر) بۆ خاوەنەکەی .

* هەرماڵێ کەخۆی لەبەر خۆی (حەرام)ە، واتە (**المحرم لذاتە**)یە، هەرگیز نابێتە جێگای زەکات لێدان، چونکە لای شەرع بە ماڵێکی نرخدار ناناسرێ، وە ئەبێ بە رێگایەك کەشەرع بۆی داناوە خۆی لێ ڕزگاربکات .

* ئەو ماڵەی کە لەبەر رێگای بە دەستهێنانی (حرام)ە، واتە(**الحرام لغیرە**)یە، ئەویش زەکات لەسەر لەدەستابووە کەی نی یە چونکە مەرجێك کە بریتیە لە خاوەندارێتی بۆ ماڵی زەکات تێیدا نەهاتووەتە دی، بەڵام هەرکاتێ بۆ خاوەنەکەی گەڕایەوە، دەبێ ئەو زەکاتی ساڵێکی لێبدا، هەر چەندە ساڵ زۆریشی بەسەردا چووبێ، لە ڕای پەسەندکراودا .

* لە دەستدا بووی ماڵی (حرام) ئەگەر بۆ خاوەنەکەی نەگێڕایەوەو ئەندازەی زەکاتەکەی لێ دەرکرد، تاوانی ئەوەی لەدەستیدا ماوە دەمێنێت، ئەویش کە دەری کردووە ئەرکی خۆی بەجێ هێناوەو دەبوو هەر بیکات، بە دەرکردنی زەکاتیش ناچێت، وەهەتا هەموو مەڵەکە بۆ خاوەنەکەی نەگێڕێتەوە، گەردنی ڕزگار نابێت، ئەگەر خاوەنەکەی دەناسی یاخود نەیکات بە (خێر) بۆی ئەگەر بێ هیوا بوو لە دۆزینەوەو ناسینی خاوەنەکەی .

16- ئایا بەمردن زەکات لە کۆڵ دەکەوێت ؟

زانایانی (**فقە**) یەك دەنگن لەوەدا کە زەکات بە مردنی خاوەن ماڵ لە کۆڵ ناکەوێ، بەڵکو ئەو زەکاتە لەمیراتەکەی دەردەکرێ، هەرچەندە رای نەسپارد بێ کە لێی دەربکەن، بەڵام حەنەفیەکان دەفەرموون، ئەگەر رای نەسپاردبوو، دەرناکرێ، رای جەماوەر پەسەندەدەو پشتگیری دەکرێت، جا لەسەر ئەم بنەمایە میراتگرانی کەمردوە لەسەریانە زەکاتی ماڵە میراتەکە دەربکەن، ئەوسا میراتەکە لە نێوانیاندا دابەش ببێ، چونکە زەکات وەکو قەرز مافێکی سامانی یە، دەبێ بدرێت و بە

مردن له کۆڵی خاوەن ماڵ ناکەوێ، بـەڵام نوێـژ وانـی یـە، چـونکە ئـەو ئـەرکێکی جەستەیی یە، راسپاردەیی و بریکاری تێدا دروست نی یە، خۆ زەکات وانی یە .

کە واتە میراتگران لەسەریانە بەر لە دابەش کردنی مـاڵی میراتـی زەکـاتی مـیرات لێ گرەکەیان بدەن، چونکە زەکات قەرزێکە دەبێ بخرێتە پێش (**وصية**) یشەوە .

وێرای ئەمە شافیعیەکان لەسـەر ئـەوەن کـە زەکـات قـەرزێکی وایـە پـێش قـەرزی مرۆڤەکانیش دەخرێت لەبەر فەرمودەی (**فدين الله أحـق أن يقضـى**) واتـە قـەرزی خوا شایستە ترە بەدانەوە .

17- هەروەها زەکات بە تێپەڕبوونی کات بەسەر نەدانیدا لـەمل ناکـەوێ، هەرچەند ساڵ زۆریش بەسەریا تێ پەر بووبێ، هەر لە ئەستۆدا دەمێنێتەوە.

18- ئایا دروستە زەکات بدرێ بە کۆمەڵ و دەستە خێر خوازەکان و صندوقی زەکات؟

بەڵێ دروستە بەمـەرجێ جێی باوەڕ بنو متمانەی ئەوەیان لێ بکـرێ کـە زەکـات و خەیرەکان دەگەیەننە پێ شیاوانیان ئەمیش دادەنرێ بە وەکیل گـرتن بـۆ گەیانـدنی زەکاتەکە بە پێ شیاوانی زەکات .

19- ئایا رادەی زەکات کەوتنی دراوو پارەی کاغەز بە (زێر یـان بـە زیـوو) دادەنرێ؟

رای پەسندو پشتگیری کراوی زانایانی هاوچـەرخ ئەوەیـە کـە بـەزێر، واتـە ئـاڵتون دادەنرێ، کە واتە ئەگەر پارەی کاغەز گەیشتە بایی (85 گرام) ئاڵتونو لە دەستی خاوەنیدا ساڵی بەسەرا هاتەوە، ئەوسا ئەو پارەی (**قطر**) کە ریاڵە ئێسـتا دەکاتـە (4250)ریاڵ .

20- ئایا ماڵی ناتەواوان (القصر) زەکاتی دەکەوێ ؟

جەماوەری زانایانی (فقە) یەك دەنگن لەوەدا کەماڵی شێت و هەتیوو دەست بەسەرا گیراوان لە دەستکاری ماڵیاندا (**المحجور علیهم**) زەکاتی دەکەوێ .

21- ئایا مەرج گیراوە کە خاوەن ماڵ بە درێژایی ساڵەکە رادەی زەکات کەوتنی هەبێ، بۆ ئەوەی زەکاتی بکەوێ ؟

لای (حەنەفیەکان) ئەم مەرجە نی یە، تەنها ئەوەندە هەیە کە خاوەن ماڵ لە سەرەتای ساڵەوە رادەی زەکات کەوتنی هەبێ بۆ ئەوەی ساڵی زەکات کەوتنەکەی لە وێیوە دەست پێ بکات، وە لە کۆتایی ساڵیشدا هەیبێ بۆ ئەوەی (واجب) ببێ لەسەری وە وتویانە کەم کردنی ماڵ لە رادەی زەکات لە میانەی سەرەتای ساڵ و کۆتای ساڵدا کارناکەتە سەر واجب بوونەکە، رای پەسەند و پشتگیری کراویش ئەمەیە، جەماوەری زانایانی (فقە) پێچەوانەی ئەم رایانە هەیە .

22- ئایا دەشێت زەکات بە شێوەی موچەی مانگانە بە هەژاران بدێرێت ؟

لاری یەك لەمەدا نی یە، وە بگرە بۆ نەهێشتنی ئاتاجی هەژاران ئاوا باشترە، بەمەرجێ زەکاتەکە تایبەت بکرێت و لە ماڵەکانی تر بخرێتە لاوە .

23- لەناوچوونی ماڵ:

ئەگەر بەر لە گەرانەوەی ساڵ رۆژی زەکات ماڵەکە لەناو چوو، خاوەن ماڵ هیچی لەسەر نی یە، بەڵام ئەگەر ماڵەکە هەمووی یان هەندێکی لە پاش گەیشتنە رادەی زەکاتو ساڵ رۆژی زەکات تیاچوو، ئالێرەدا زانایانی (**فقە**) رای جیاجیایان هەیە، ئەوەی ئێمە رامان لەسەر پشتگیری کردنیەتی رای مالکی و شافعیەکانە، کە دەفەرموون : ئەگەر لە ناووچوونی ماڵەکە بەهۆی پشتگوێ خستنو کەمتەرخەمی خاوەنەکەی بوو، یان بەهۆی ئەوەوە بووبێ کە بەبێ بەهانەیەکی گونجاو زوو زەکاتەکەی دەرنەکردبوو ئەوا لەسەریەتی زەکاتی هەموو ماڵەکەی بدات، بەڵام

ئەگەر زەكاتەكەی جیا كردبووەوەو نیازی لیّ هیّنابوو، ئـەوە زەكـاتی ماڵەكەیـەتی ئینجا زەكاتەكە تیاچوو ئەوە بڕیاری شافیعیەكان و مالیكیەكان هەرهەمان بڕیـارە كە دەڵیّ : ئەگەر لە تیاچوونی زەكاتەكەدا كەمتەرخـەمی كردبـوو ئـەوە لـە كـۆڵی ناكەویّ، ئەگینا لە كۆڵی دەكەویّ .

24- ماڵێك لەنێوان ساڵدا بەهۆی قازانج، یان هەرهۆیـەكی تـرەوە دێتـە دەست دەخرێتە سەر سەرجەمی ماڵەكـەی تـرو هـەردوانیان بەیـەك زەكـات زەكاتیان لیّ دەدریّ .

بیّ ئەوەی پێویست بەوە بكات ماڵە بە دەست كەووتوەكە ساڵی بەسـەردا بێتـەوە بەمەش رای پەسەندەو پشتگیری كراوە .

پایەی سێیەم

1- خەرجگای زەکات (مصارف الزكاة)

خەرجگای زەکات ئەو کەسەیە یان ئەو لایەنەیە، کە زەکاتەکەی دەدرێتێ خوای گەورە ئەم بابەتەی نەهێلاوەتەوە بۆ تێڕوانینی زانایان (**ألأجتهاد**) تەنانەت بۆ پێغەمبەر **محمد** ﷺ بێت نەهێلاوەتەوە بەڵکو خۆی راستەوخۆ لە قورئانی مەزندا روونی کردۆتەوەو دەفەرموێت : {**إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاء وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ** }**التوبة**60 ، خوای مەزن و کار بەجێ خۆی لە ئایەتەکەدا دەفەرموێ، زەکات تەنها بۆ هەژارانو کەم دەسانو کارگێرانی زەکاتو تازە مسوڵمانبوە، وە لە پێناوی ئازادکردنی کۆیلەکانو قەرزارانو رێگای خواو رێبوارانی دابڕاو لە وڵاتی خۆیاندایە .

جا ئیتر مسوڵمانی زەکات کەوتوو لەسەریەتی بۆ زەکاتدان بەوردی بگەڕێ بۆ پێ شیاوانی زەکات و لە دوای گەڕانێکی وردو تێڕوانینێکی تەواو زەکاتەکەی بدات، بەتایبەتی لەم سەردەمەی خۆماندا، کە (مەخابن) زەکاتدان بۆتە کارێکی خۆییو تاکە کەسی، خۆ لەسەردەمی پێغەمبەر ﷺ و خەلیفەکانیدا(**خلفاء الراشدين**)کارێك بوو لە کارە گرنگەکانی دەوڵەتی مسوڵمانان، هەروەها بۆ مسوڵمانان بۆ زەکات دانەکەی دەبێ چاکیو چاکترێتی (**ألأولويات**) رەچاو بکات، دەی با زەکات بدات بۆ کۆششو تێکۆشان لە پێناوی سەرخستنی ئایینی ئیسلامدا، وەبۆ ئەو کەسەی زیاتر هەژارو دەست کورتی ژیانەوە، بەوانەی قاتو قڕیو گرانیو مردنی دەرگای پێگرتوون، ئەوانەی کە نەبوونیو برسێتی یەکەیان بۆتە هەلی بەگاور کردنیانو لە دین لادانیان .

موسڵمانی زەکات کەوتوو دەتوانێت بە زەکاتەکەی ئەمانە لە مردن‌وتیاچوون ژیانیان‌و مردنەکەی تر کە بێ باوەڕبوون لە ئایین لادانە بپارێزێت‌و رزگار بکات، بۆیە زەکات بە دەوڵەمەندو کەسانێك کە توانای ئیشکردنیان هەیە نادرێ، هەروەها بە باوك‌و دایك‌و باپیرە نادرێ بە کوڕو بە کچ، وە بە کوڕەزاو کچەزا نادرێ، بە شێوەیەکی تر بڵێین بە بنەچەو وەچە (**ألأصول وألفروع**) نادرێت، بەڵام بۆ خزمانی تر وەك خوشك‌و برا، مام‌و خاڵ‌و پوروو وێنەیان دەشێت، بە مەرجێ ببنە یەکێك لە خەرجگای زەکات، هەروەها زەکاتی مێرد بە ژنی خۆی ناشێت، چونکە ژن بژێوی لەسەر مێردەکەیەتی، زەکاتی کەسێك نادرێ بەیەکێ کەبژێوی لەسەر ئەو بێ، چونکە ئەوە وەك ئەوە وایە زەکاتەکەی بەخۆی بدات، وەلێ زەکاتی ژن بۆ مێردی خۆی دروستە، هەروەها دروستە زەکات بدرێت بەلایەنە خێر خوازە ئیسلامیەکان ئەوانەیان کە سەرپەرشتیان لە دەست کە سانی متمانە پێکراوی موسڵماندایە، بەڵام زەکات ناشێت بدرێ بەو لایەنانەی کە نایگەیەننە پێشیاوانی زەکات .

<u>وە ئیتر لێرەدا دەست دەکەین بە راڤەو روونکردنەوەی ئەو هەشت خەرجگایە کە دروستە زەکاتیان بدرێتێ هاوڕێ لەگەڵ ئەو بڕیارو فتوایانەی لە کۆڕو کۆمەڵە (فقهی) یەکانەوە دەرچووە.</u>

<u>2-هەژاران و کەم دەستان :</u>

هەژار ئەو کەسەیە هیچی نی یە، کارێکی شایستەش کە پێی بژی نی یەتی، بەڵام کەم دەست ئەو کەسەیە، کارێك یان دارایيەکی هەیە، بەڵام بەشی ناکات، وەك فەرمانبەرێکی دەوڵەت کە مووچەکەی بەشی ناکات، یان کرێکارێك کە ژیانی بەوکرێیە بەڕێوە ناچێت .

پوختەی مەبەست : زەکات بەوکەسە دەدریٚ کەکاریٚك یان سامانیٚکی نی یە، بەو کەسەش دەدریٚ کەدارایی یان کاری هەیە، بەلاٚم بەشی تەنها (50٪) یان زیاتری خەرجیەکانی ناکات .

هەژارو کەم دەستان لە زەکات ئەوەندەیان دەدریٚتی تا بەگویٚرەی سەردەم پیٚویستیان نەهیٚلرِیٚ .

ئەمەش فتوایە کە لە خوارەوە لەکۆرِی یەکەم دەرچووە :

* زەکاتو رەچاو کردنی پیٚویستیە بنەرِەتیو تایبەتی یەکان :

أ- ئەم پیٚویستیە بنەرِەتیانە کە باسی زکات رەچاویان دەکات گشتگیرە بۆ سەرجەم مەبەستەکانی شەریعەتی ئیسلام، چ ئەو بەشەیان کە ژیان بیٚ ئەوان نابیٚت کە بە (**ضروريات**) ناودەبریٚن، وە چ ئەو بەشەیان کە ژیانن کە بە (حاجيات) ناو دەبریٚن، بۆ ئەوەی تا ژیانیٚکی گونجاو لەگەلٚ باوو نەریتی سەردەم چ لە رووی کاتو چ لە رووی ژینگەی ژیانەوە دابین بکات، وە تا ژیانی دەستەبەری کۆمەلاٚیەتی (**التكافل ألأجتماعي**) لە نیٚوان موسلٚماناندا بەدی بهیٚنیٚ.

ب- پیٚوەری ئەو بنەرِەتی یانەی کە زەکات بۆ هەژاری موسلٚمان بەدی دەهیٚنیٚ ئەوەیە کە زەکاتەکە بۆ خۆراكو پۆشاكو هەموو ئەوانەی کە هەژارەکە شایستەیەتی، بیٚ زیادەرِەویو رەزیلی بیەویٚ بەشی بکات، چ بۆخۆیو چ بۆ ئەوکەسەی کە ژیانی لە سەریەتی .

ج- ئەوانەی کە زەکات دەگەیەننە پیٚ شیاوانی، چ زەکاتدەران خۆیان بن، یان دەزگاکانی بن لە سەریانە، بە هەرچی هۆکاری شیاوو لە دەست بووندا هەیە بگەرِیٚن بە دوای ئەو کەسەدا کە زەکاتەکەی دەدەنیٚ، بە هۆکاریٚ کە هەستیان بریندار نەکاتو لە ریٚزیان کەم نەکاتەوە، تا دلٚنیا بن کە ئەو کەسە پیٚ شیاوی زەکاتە وەپیٚویست ناکات زیاتر لەمەیان لیٚ داوا بکەن. وەك بەلٚگە یان سویٚندان،

مەگەر لەحاڵەتی کەوتنە گومان و لێ گۆڕاندا، یاخود زۆربوونی زەکات داواکردن، کە هەندێ شتی وا هەبێ، وابگەیەنێ کە ئەوانە شایستەی زەکات پێدان نین .

3- **کارگێڕانی زەکات (والعاملين عليها) :**

ئەمانــە ئەوانــەن کــە هاوکــارن لــە کۆکردنــەوەو دابەشــکردنی زەکــات بەســەر پێشیاوانیدا، کە هەموو ئەوانەی خەریکن بـە کۆکردنـەوەی زەکاتەکـە لـە ئـەملاو ئــەولای وڵات (**السـغاة والجبــاة**) و ژمێریــارو فەرمانبــەرانو وێنــەی ئەمانــە دەگرێتەوە .

بەکورتی : دەزگای بەڕێوبەرایەتی خەرمانی زەکات، ئەمەی خـوارەوەش بـە شـێکە لە فتوایەکی کۆڕی چوارەم کـە بـۆ تـاوتوێ کردنـی کێشـە هاوچـەرخەکانی زەکـات گیراوە دەڵێت :

* کارگێرانی زەکات بـریتین لـەو کەسـانەی کـەلێ پرسـراوانی دەوڵـەتی ئیسـلامی دیارییان کردوون، یاخود رێیان داون، یان دەستەیەکی سـەر بـە دەوڵـەت یـان سـەر بەکۆمـەڵگە ئیسلامیەکان هەڵیان بژرادوون بۆ کۆکردنەوەو دابەش کردنی زەکات و هەر کارێکی تر کە پەیوەندی بە کاروباری زەکاتەوە هەبێ، وەك :

1- راگەیاندنی (أحکام)ی زەکات بە جەماوەر .

2- ناساندنی دەوڵەمەندو خاوەن سامانەکان .

3- ناساندنی پێشیاوانی زەکات .

4- کۆکردنەوەی دابەشکردنی بەسەر پێشیاوانیدا .

5- گواستنەوەی بۆ عەمارەکانی پارێزگاریو نگاداری زەکات .

6- خستنە گەڕی زەکاتەکە بە ئومێدی زیادکردنو گەشە کردنی .

7- بەرهــەم هێنــانی مــاڵی زەکــات بــە پێــی ئــەو بنــەماو مەرجانــە (**الضـوابط والقيود**)ی کە لەڕاسپاردەی یەکەم (**التوصية الأولى**)ی کۆڕی سێیەمدا هاتووە:

* ئەو ئیشانەی کە بە کارگێرانی زەکات دەسپێرێن دوو جۆرن :

أ- هەندێکیان دەسەڵاتی باڵاو پێ سپاردنێکی فراوانن، ئەوکەسانەی ئەم جۆرەیان پێ دەسپێرریٚ مەرجی تایبەتی یان هەیە، کە زانایانی (فقهـ) دیارییان کردووە کە ئەمانەن :

1- مسوڵمان بێ.

2- نێرینە بێ.

3- دەست پاك و متمانە پێکراو بێ.

4- لەزانیاریی زەکاتتدا شارەزاییەکی باشی هەبێ.

ب- هەندێ کاروباری تر هەن دەکرێ بە کەسانی تر بسپێررێن هەرچەندە :

1- کارێگێڕانی زەکات شایستەن ئەو موچەیە وەربگرن لەلایەن ئەو شوێنەوە دیاری کراوە و موچەکەی بۆ بڕیونەتەوە بەمەرجێ لە (**أجرة المثل**) واتە کرێی وێنەی نیشینەکەیان زیاتر نەبێ بەرامبەر بە کارەکەیان، وە دەبێ لە هەشت یەکەکەی بەشی کارگێران بێ، جا ئەگەر هەژاریش نەبن، هەر بۆیان هەیە وەریبگرن، هاوکات لەگەڵ ئەوەدا دەبێ ئاگاداری بێ ئەوەی بکرێ کە سەرجەمی ئەوەی خەرج دەکرێ بۆ خۆیانو رێکخستنی کەرەسەی کارەکانیانو خەرجی یە ئیداری یەکانی تر لە هەشت یەکەی زەکاتەکە تێ پەڕ نەبێ، وە بە ئەندازەی پێویست کاری (**وظيفي**) بدرێ، وە موچەکان هەموویان، یا هەندێکیان چاك وایە لە بوجەی دەوڵەت دابین بکرێ، بۆ ئەوەی داهاتی زەکات لە خەرجگاکانی تریدا خەرج بکرێت.

2- کارگێرانی زەکات بە هیچ شێوەیەك نابێ بەرتیل، یان دیاری، یان بەخشیش، چ ماڵ بێ، یان پارە لە کەس وەربگرن .

* شـوێنەکانی بـەڕیوە بردنـی دەزگاکـانی زەکـات هەرچییان پێویسـت بـێ، وەك مـافوری ڕاخسـتنو ئـامڕازە پێویسـتی یـەکانی لەبەشـی کـارگێران دابـین دەکـرێ، بەمـەرجێ نـەتوانرێ لـە سەرچـاوەکانی تـری وەك گەنجینـەی دەوڵـەتو بەخشـشو دیاریەکانی جێ بەجێ بکرێ، بەو مەرجەی ئەو پێداویستو کەرەسـانەی پەیوەنـدی راستەو خۆیان بە کۆکردنەوەو خەرج کردنـی زەکاتـەوە هـەبێ، یـان بـۆ زیـادکردنی داهاتی زەکاتەکە کاریگەرییان هەبێ .

* چاودێری وبە دوادا چونی لیژنەکانی زەکات لەو لایەنانـەوە کـەدایان نـاون، یـان ڕێیان پێداون دەبێ بکرێ، ئەمەیش بە پەیڕەوی لە کردەی پێغەمبەرﷺ سەبارەت بەوەی کە لە کارگێڕانی زەکاتی دەپرسیەوە .

* کاگێڕی زەکات بەرامبەر بەوەی لە دەسـتیدایە متمانـەی پێکـراوە، بۆیـە هـیچ ماڵێکی تیاچـووی پـێ نابـژێردرێ مەگـەر لـە حاڵـەتی دەسـت درێـژی، یـان گـوێ پێنەدانو کەمتەرخەمیدا .

* کارگێرانی زەکات دەبێت رازاوە بن بەڕەوشتە ئیسلامیەکانی وەك نـەرمو نیـانی لەگەڵ زەکاتدەرانو پێشیاوانی زەکاتدا، وە بەچاوکراوەییو ئاگاداری لە (أحکـام)ی زەکاتو گرنگی زەکات لە کۆمەڵگەی ئیسلامیدا، لە پێناو بەرپاکردنی گـوزەرانی دەستەبەری کۆمەڵایەتی (**التکافل ألاجتماعي**) وە بۆ ئەوەی تا لـەکاتی هـەبوونی پێشیاواندا بە زووترین کات زەکاتەکە دابەش بکـرێ بەسـەریاندا، وە کـارگێڕان بـا دوعـای (خێر) بۆ زەکاتدەران بکەن .

4- خەرجگای نۆ مسوڵمانان (والؤلفة قلوبهم) :

ئەو کەسانەی کە تازە مسوڵمان بوون زەکاتیـان دەدرێـتێ بەمەبەسـتی پشـتگیریو **پتەوبوونیان** لەسەر ئیمانو باوەڕ هێنانیان،وەتابەو زەکاتـە پێداویسـتیەکانیان جـێ بەجێ بکە ن وەئەم خـە رج گایـەکافریش دەگرێتـە وەکـە لەگـەڵ زەکاتپێدانەکـەدا

ئومێدی ئیسلام بوونی لێ بکرێ,یان ئومێدی پارێزگاری وبلاّوبونـەوەی بانگـەوازی ئیسلام بەهۆی ئەوەوەلەئاراداهەبێ.

ئامادەبوانی کۆڕی سێ هە م بۆتاوتوێ کردنی کێشە هاوچە رخیە کانی زە کات ئـە وباسانە ی کە دە ربارەی نۆموسوڵمانان خرانە بە ردە می لێکۆڵینە وەیان تێداکردن وگە یشتنە ئە م ئە نجامانە ی خوارەوە:

یەکەم: خەرجگای (نۆ مسـوڵمانان)کـە یەکێکـە لەهەشـت خـەرجگاکانی زەکـات لەوبڕیارەشــەرعیە نەگۆڕانەیــە کەســڕینەوەی بەســەردانەهاتوە، وەئەمــەش ڕای جەماوەری زانایانی(فیقه)ە.

دووەم: لەگرنگترین شوێنی خەرجکردنی ئەم بەشە ئەم مەودایانەی خوارەوەیە:

* دڵڕاکێشانی کەسانێ کەئومێدی مسولّمان بونیان لێ بکرێ بەتایبـەتی کەسـانی خـاوەن ڕاوقســە ڕۆیشـتوو,لەوجۆرەکەسـانەی چـاوەڕوانیان لێ بکـرێ کەسـودێکی گـەورەیان هـەبێ لـەبارەی جێبـەجێکردنی ئەوشـتانەوەکەبەرژەوەندی مسـوڵمانیان تێدابێ .

* دڵڕاگرتنی خاوەن دەسەلاّت وگەورە لێپرسـراوانی وولاّت و وێنـەیان، بەئومێـدی بەشداری کردنیان لەچاککردنی بارودۆخی ژیانی مسولّماناندا.

* دڵڕاکێشـانی خـاوەن بـیرە بەتوانائیسـلامیەکان بۆئـەوەی پشـتگیری لەکێشـەی مسولّمانان بکەن .

* دروســتکردنی دەزگــای زانســتی وکۆمەلاّیــەتی بۆچــاودێری کردنــی ئەوانــەی کەمسولّمان دەبن، وەدامەزراندنی دڵیان لەسەر ئیسـلامەتی، وەهەمووئەوشـتانەی کەدەبنـەهۆی ڕەخسـاندنی کـەش وهەوایـەکی گونجـاو بۆژیـانی تازەیـان چ لـەڕووی بەرزکردنــەوەی ورەی هەســت ودەروونیانــەوە، وەچ لــەڕووی ژیــانی جەســتەیی وداراییانەوە .

سێیەم: لەخەرج کردنی ئەم بەشەدا ئەم مەرجانەی خوارەوە رەچاو دەکرێ :

* مەبەست و رامیاریە شەرعیەکان لەبەر چاو بگیرێ بۆ ئەوەی ئەو ئەنجامە شەرعی یانەی دەمانەوێ بێتە دی .

* خەرج کردن فراوان بکرێ، بەس بە گوێرەی پێویست، وە بەئەندازەیەك کە زیان بە خەرجگاکانی تر نەگەیەنێ .

* دوربینی و ووردەکاری بکرێ لە شوێنە خەرجەکاندا، تا نەبێتە هۆی دروست بوونی ئاسەواری خراپ لە روی شەرعەوە، یاخود کاردانەوەیەکی وا دروست بکات لە دەروونی نۆ مسولّماندا کە بەزیانی ئیسلامو موسلّمانان تەواو ببێ .

چوارەم: هۆو هۆکارە تازەو پێش رەفتەکان بەکار دەهێنرێن، وە پرۆژەی بە کەلّکترو زیاتر کاریگەر پەسەند دەکرێ بۆ گەیشتن بە مەبەستە شەرعیەکان لە ئەنجامی ئەم خەرج کردنەدا .

5- خەرجگای رزگار کردنی گەردنەکان لە کۆیلایەتی (وفي الرقاب) :

ئەم خەرجگایە دیلو وێنەی دیلیش دەگرێتەوە، چەند مەزنیو شانازی یە بۆ ئایینی ئیسلام کە هەشت یەکی بوجەی زەکاتی تەرخان کردووە بۆ ئازادکردنی کۆیلەکانو رزگار کردنیان لەبەندی و کۆیلە بوون .

6- خەرجگای قەرزارەکان (والمغارمین) :

کە ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە :

1- کەسانێك قەرزیان کردووەو ئێستا ئەوەندەیان نی یە قەرزەکانیان بدەنەوە.

2- کەسانێك قەرزیان وەرگرتووە بۆ مەبەستی چارەسەرکردنی نێوان دوولایەن کە ناکۆك بوون، باخۆشیان بتوانن ئەو قەرزە بدەنەوە .

3- ئەو کەسانەی کە بەهۆی رووداوی ناخۆش تووشی نەبوونیو بێ دەرامەتی بوون، چونکە کۆڕی دووەمی تاوتوێ کردنی کێشە هاوچەرخەکانی زەکات

فتوای دەرکردووە کە : لە ماڵی زەکات کۆمەکی بکرێ بۆ خوێندانی کوشتنی هەڵە، ئەگەر بکوژەکانی (**العاقلة**) نەیان توانی خوێنەکە بدەن، وە خەزێنەی (بيت المال)یش نەیتوانی خوێنەکە هەڵگرێ، ئەم یارمەتیەش راستەوخۆ دەدرێ بە خزمەکانی کوژراوەکە .

بەڵام لە ماڵی زەکات خوێن کوشتنی بە قەصدی نادرێ تەنانەت کوڕەکە راسپاردەی داوا دەکات شلگیری نەکرێ لە زەکاتدان بۆ بژاردنی خوێنەکەیان بەتایبەتی لەگەڵ زۆربوونی روداوەکانو هەبوونی پێویستی زیاتر بۆ خەرجکردنی زەکات لە خەرجگاکانی تردا .

<u>باشتر فتوایەکی گشتگیرو فراوانتر دەربارەی خەرجکردنی زەکات بۆ قەرزاران لە کۆڕی پێنجەم (**الندوة**) دەچووە کە ئەمەی خوارەوەش دەقەکەیەتی :</u>

یەکەم: ئەو قەرزارە موسڵمانە هەژارانەن کە بۆ بەرژەوەندی رەوای خۆیان قەرزار بوون، یاخود بەهی کارەساتو پێشهاتی ناخۆشەوە قەرزار بوون .

دووەم: ئەو قەرزارە موسڵمانانەن کە بۆ رێکخستنی نێوان دوو لایەنی ناکۆك قەرزار بوون، بۆ هێور کردنەوەی ئاژاوەو گیرو گرفتێ کە لەنێوان موسڵماناندا رووئەدا، یاخود بۆ خەرج کردنی لەو کێشەو کارەساتانەی کە توشی موسڵمانان دەبێ وەلەم بەشەدا هەژاری قەرزاربووە کە مەرجی نی یە .

* کەسێك بووەتە دەستەبەر (**ظامن**) ی بژاردنی ماڵێك لەبری کەسێکی نەدارا، دروستە ماڵە دەستەبەر کراوەکەی بدرێتێ ئەگەر کەسە دەستەبەرەکە نەیبوو بیبژێرێ .

* ئەو کەسەی کە بۆ بەرژەوەندی خۆی قەرزار بووە نابێ لە ماڵی زەکاتی بدرێتێ ئەگەر لەپێناوی کارێکی گوناه قەرزار بووبێ وەك مەی، یان قومار، یان سوو خواردن مەگەر تۆبەی لەو گوناهە کردبێو تۆبەکەشی بردبێتە سەر .

* دروستە قەرزی مردوو لە ماڵی زەکات جێ بەجێ بکرێت ئەگەر ماڵە میراتەکەی بەشی ئەو قەرزەی نەدەکرد، وەمیرات گرەکانیشی قەرزەکەیان بۆ نەدایەوە، ئەمیش چونکە قەرزدانەوەکە پارێزگاری لە ماڵی خاوەن قەرزەکانو رزگاربوونی ئەستۆی مردووەکەی تێدایە .

* ئەو کەسەی بۆ بەرژەوەندی خۆی قەرزار بووە، وە کەسێکی بەتواناو ساغە بۆی نی یە لە ماڵی زەکات وەربگرێ کاتێ کە بتوانێ لە دەستکەوتی خۆی قەرزەکە بداتەوە، یان خاوەن قەرز مۆڵەتی دابێ بۆ کاتێ هەیبێ .

هەروەها کەسێکیش دارایییەکەی هەبێ کەبتوانێ قەرزەکەی لێبداتەوە، چ پارە بێ یان خانوو یان هەرشتێکی تر .

* ئەو کەسەی کە بەهۆی قەرزارییەوە زەکاتی وەرگرت ئەبێ تەنها لە دانەوەی قەرزەکە خەرجی بکات .

* قەرزاری هەژار بۆ زەکات پێدان باشترە لە تەنها هەژار وە کەم دەستی قەرزار بۆ زەکات پێدان باشترە لە تەنها کەم دەست، چونکە ئەو دووانە قەرزاریو هەژاریی یان کەم دەستیان تیا کۆبووەتەوە، بەڵام رووداوەکانی تر تەنها هەژارییان تێدایە یان کەم دەستی:

* قەرز بژێر دروستە بە ئەندازەی قەرزەکەی بدرێتێ زۆربێ یان کەم، بەمەرجێ ماڵە زەکاتەکە بەقەرزەکەدا دەگەیشت، خۆ ئەگەر قەرزار بەر لەوەی قەرزەکە ببژێرێ دەوەڵەمەند بوو لەسەریەتی ئەو ماڵە کە وەریگرتووە .. ئەگەر نەیتوانی بۆیانی بگێڕێتەوە ئەوا بیدا بەیەکێ لە خەرجگاکانی زەکات .

* دروستە قەرز بژێر لە ماڵی زەکاتی بدرێتێ بۆ ئەو ساڵەی قەرزەکەی کاتی دانەوەیەتی باچەند مانگێکیشی مابێ بۆ کاتی دیاری کراوی قەرزدانەوەکە، بەڵام

نایدرێتیَ بۆ دانەوەی قەرزی سالّی ئاینده مەگەر لە حالّەتێكدا خاوەن قەرز لەگەلّیا رێك كەوتبیَ، ئێستا قەرزەكەی بداتەوە هەندیَ لەقەرزەكەی بۆ دادەشكێنیَ .

* كەسێك داهاتێكی هەبیَ كە بەشی بكات بۆی نی یە قەرز بكات بۆ دانانی كارگەیەك یان كێلّگەیەكی كشتوكالّ، یان شوێنك بە ئومێدی ئەوەی لە مالّی زەكات قەرزی بۆ بدەنەوە، چونكە بۆ پڕكردنەوەی پێداویستی هەژاران، یان بەرپاكردنی داهاتێك كە پێداویستی هەژاران یان بەرپاكردنی داهاتێك كە پێداویستیان پڕبكاتەوە هاتوەتە گۆڕیَ، وەنادریَ بە كەسیَ بەشی بەش كردووی خۆی هەبیَ بۆ ئەوەی زیاتری دەست كەویَ .

* خزمەكانی پێغەمبەر ﷺ كە قەرزار بوون لەم خەرجگایەیان دەدرێتیَ، ئەگەر ئەو مافانەی لەشەرعدا هەیانە لێیان بڕا .

7- خەرجگای لەرێگای خوادا (وفي سبيل الله):

زانایانی (تفسیر)و(فقه) بۆچوونیان لەم بارەیەوە سیَ جۆرە:

یەكەمیان: مەوداكەیان فەراوان كردووە .

دووەمیان: مەودایان كورت كردۆتەوە تەنها بۆ غەزا.

سێیەمیان: رای ناوەندییە .

فتوای كۆڕی یەكەمیش بۆ تاوتویَ كردنی كێشە هاوچەرخەكانی زەكات دەرچووە، كە ئەمە دەقەكەیەتی :

مەبەست لە (وفی سبیل الله) جیهادە بە مەبەستە فراوانەكەی جیهاد، كە زانایانی (فقه) بڕیاریان لەسەر داوە، كە ئەمەش هەموو ئەم مەودایانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

أ- پارێزگاری ئایینو بەرزكردنەوەی وشەی خوا.

ب- غەزاو جەنگ كردن لە پێناوی ئایینی ئیسلامدا .

ج- راگەیاندنی ئیسلامو بانگکردن بۆی.

د- کارکردنو هەوڵدان بۆ حاکم بوونی بەرنامەی ئیسلام.

هـ- رەتکردنـەوەی ئـەو گومـانو تانـەو تەشـەرانەی کـە دوژمنـانی ئیسـلام دژ بـە ئیسلام بڵاوی دەکەنەوە.

و- بەربەستکردنی هێرشەکانی دژ بە ئایینی ئیسلام.

بە پێی ئەم بۆچوونە جیهاد بریتی نی یـە تـەنها لـە چـالاکیی سـەربازی، جیهاد بەمانا فراوانەی ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە :

1- دابین کردنی ماڵ بۆ بزاڤە رزگاریخوازە موسڵمانەکان کە لە پێنـاو سـەربەخۆیی گەلەکانیاندا خەبات ئەکەن بۆ بەدەست هێنـانی ئـازادی، وەك بزووتنـەوەکانی فەڵەستینو کشمیرو فلیپینو کوردستانو .... هتد.

2- پشتگیری کردن لەو هەوڵە تاكو بەکۆمەڵانەی کە دەیـەوێ بەرنامـەی ئیسـلام دوبـارە بێتـەوە سەرشـانۆی ژیـانو، بەرنامـەی خـوا لـە وڵاتـانی موسـڵماندا پییادەببێو، بەرگری پیلانەکانی دوژمنانی ئیسلام بکـەن کـە دەیانـەوێ بـیرو باوەڕی ئیسلام لە ئارادا نەهێڵنو بەرنامەکانی لە فەرمانڕەوایی وەلابخەن .

3- دابین کردنی ماڵ بۆ مەڵبەندەکانی بانگکردن بۆلای ئیسلام، ئـەو بانگـەوازەی کەپیاوانی راسـتو راسـتگۆ لـە دەرەوەی وڵاتـانی ئیسـلام پێـی هەڵدەسـن بـە ئومێـدی بڵاوبوونـەوەی ئیسـلام بـەو رێگـا راسـتو دروسـتانەی کەلەگـەڵ سـەردەمدا دەگونجێـت، ئـەمیش ئـەو مزگاوتانـە دەگرێتـەوە کەلـە وڵاتـە نائیسلامیەکاندا دەکرێنەوە بۆ ئەوەی ببنە بنکەی بانگەوازی ئیسلام .

4- بەخشینی ماڵ بۆ ئەو گورجو چالاکانەی کەدەدرێت بۆ جێگیربوونی ئیسلام لـە نێوان کە مایەتی یە ئیسلامی یەکاندا لەو وڵاتانەی کەسانی نا موسـڵمان زاڵ

بوون بەسەر موسڵماناندا، هەروەها ئەو ناوچانەی کەوتوونەتە بەر نەخشەیەك کە کێشراوە بۆتواندنەوەو نەهێشتنی پاشماوەی موسڵمانان لەو وڵاتانەدا .

8- خەرجگای رێبوار (أبن السبيل) :

مەبەست رێبوارێکە لەرێ دابڕاوەو بە هیچ لایەکدا ناتوانێت بڕوات، چونکە ماڵی لە دەستدا نەماوە کە پێی بگاتە ئەو جێگایە کەبۆی دەڕوات، یان دەستی ناگاتە ماڵو دارایی خۆی.. جا لەماڵی زەکاتی دەدرێتی کە پێی بگاتە ئەو شوێنەی بۆی دەڕوات، یان ئەو جێگایەی کە ماڵی خۆی لێیە، با دەوڵەمەندیش بێت، تەرخان کردنی بەشێکەلە ماڵی زەکات بۆ رێبوار ئەوە دەگەیەنێ کە ئەم ئیسلامە چەند گرنگی بە هاتۆچۆو گەشتو گوزار دەدات، چ بۆ پەیداکردنی بژێوی، وەچ بۆ زانیاری، یان جیهادو حەجو وێنەیان، لەوانەی کەلە ئیسلامدا داوای کردنیان کراوە.. لە هەمانکاتیشدا شێوەیەکە لە دەستەبەریی ئیسلامی (التکافل الاسلامی)و، چاودێری لە وڵات دابڕاونو لەپێ کەوتوانی رێگایە، چونکە ئەوەتە دەستەبەری ماڵی بۆ کردوون کەبیانگەیەنێتە ئەو شوێنەی بۆی دەڕۆن، جێگا خەرجی (ابن السبیل) ئەوانەش دەگرێتەوە کە دەیانەوێ سەفەر بکەن بۆ بەرژەوەندی یەك کە سودو کەڵك بە ئایینی ئیسلام یان کۆمەڵێکی موسڵمان بگەیەنێ، وەك ئەوە کەسانێك بنێرین بۆ وەدەستهێنانی زانستێك، یان کارو فرمانێك کە وڵاتێکی ئیسلامی پێویستی پێی هەبێ، ئەمەیش بۆچوونی شافیعیەکانە ئەوانەی رایان وایە کە (ابن السبیل) دەستپێکردوانی سەفەریش دەگرێتەوەو، دروست کردنو شوێنو ماوەی تایبەت بۆ رێبوارانو لە وڵات دوورکەوتووان دەکەوێتە بەر گشتگیری (ابن السبیل) کە ئەمیش کارێکە خولەفای راشدین کردوویانە .

چەند بابەتێکی گرنگ :

ئایەتی هەشت خەرجگاکەی زەکات پیتی (ال)ی بۆ چوار ریزی یەکەم بەکارهێناوە، ئەمیش ئەوە دەگەیەنێ کە چوار ریزی یەکەم دەبێ زەکاتەکە بکرێتە ماڵی تایبەتی خۆیان، بەڵام چوار ریزی دووەم مەرج نی یە بکرێ بە ماڵی تایبەتی خۆیانو تەنها بەدیهێنانی بەرژەوەندییەکە مەبەستە:

1- دروست نی یە زەکات بدرێت بەبنەچەو وەچەی مرۆڤ واتە (باوكو دایكو کوڕو کوڕەزاو کچو کچەزا)، هەروەها دروست نی یە بدرێ بەبنەماڵەی پێغەمبەر ﷺ هەروەها دروست نی یە بدرێ بە دەوڵەمەندان یان بەکافرانو بێ باوەڕانو یان ئەوانەی کە لەئاییینی ئیسلام هەڵگەڕاونەتەوە (المرتدین)و یان ئەوانەی کەبەرامبەر بەئیسلام دەجەنگنو هەروەها زەکاتی مێرد بۆ هاوسەرەکەی خۆی دروست نیە.

2- ئەگەر زەکات دەر لەدوای زەکاتدانەکە بۆی دەرکەوت ئەوەی زەکاتەکەی داوەتێ شایستەی زەکات پێدان نیە دەبێ چی بکات؟

لەوەڵامی ئەم پرسیارەدا زانایانی (فقە) جیاییان هەیە، رای پشتگیری کراویان ئەوەیە کەئەگەر زەکاتدەرەکە توانای خۆی خستەکار بۆ دۆزیینەوەی پێ شیاوی زەکاتەکەو بەڵام هەڵەی کرد ئەوە هیچی لەسەر نی یە، چونکە توانای هەر ئەوەندەیە، بەڵام ئەگەر لە دۆزینەوەی پێشیاودا کەمو کوڕی کردو، لای گرنگ نەبوو زەکاتەکە بەکێ دەدا، ئینجا هەڵەی کرد، ئەوە لەسەری دەکەوێتو دەبێ زەکاتەکەی دووبارە بکاتەوە، بە کەسێکی بدات کە پێشیاوی زەکات بێ .

زەكاتی سەرفیترە

(زكاة الفطر)

ئیبن عومەر (خوای لێ ڕازی بێت) گێڕاویێتیەوە كە پێغەمبەر ﷺ زەكاتی سەرفیترەی بڕیارداوە (صاع) ێك بێ لە خورما، یان لە جۆ لەسەر هەموو موسڵمانێك، چ ئازادبێت، یان كۆیلە، نێر بێ یان مێ كە بگاتە كاتی ئاوابوونی ڕۆژ لەدواترین ڕۆژی مانگی ڕەمەزان كە دەكاتە شەوی جەژن.. جا دەبێ ئەم زەكاتە بدا لە باتی خۆیو، لە باتی ئەوانەی كە بژێوی لەسەریانە، وەك هاوسەرەكەیو منداڵەكانیو دایكو باوكی (كە ژیواریان لەسەر ئەوبێ).. كەواتە سەرفیترە لەسەر یەك بەیەكی مسوڵمانانە، بچوك بێ یان گەورە، نێربێ یان مێ، هەژاربێ یان دەوڵەمەند، .. ئەندازەكەشی (صاع) ێكە لەجۆری خواردەمەنی زۆربەی هاوڵاتیان، كەپێوانەیەكە بە كێشانەی سەردەمی ئێستامان دەكاتە (2,156 كغم) دوكیلۆو سەدو پەنجاو شەش گرام گەنم بەنرخی قەتەر و خەلیج ئێستا دەكاتە (15) ریاڵی قەتەری، واتە نزیكەی (4,5) چوار دۆلارو نیو.

بەپێی وتەی بەهێز لەوتەی زانایان دروستە لەباتی خواردەمەنی نرخەكەی بدرێو، لەشوێنێكەوە بۆ شوێنێكی تر بنێردرێ، بەرەچاوكردنی بەرژەوەندی یەك تێیدا.

سەرفترە دەبێتە هۆی پاكردنەوەی ڕۆژوو گرتنەكە لە شتی بێ سودو قسەی نابەجێو، دەوڵەمەند كردنی هەژارو كەم دەستەكان، تا پەنا نەبەنە بەر داوا (سواڵ) كردنو، خۆشی دەخاتە دڵیانەوە لە ڕۆژی جەژندا، كە ئەمیش ئاوڕدانەوەیەكی پاكو جوانە كەئاینی ئیسلام ڕەچاوی كردووە، بۆ ئەوەی هەموو كەس هەست بەخۆشیو دڵشادی بكات لەرۆژی جەژنداو، هاوبەشییو تەباییو یەكگرتنێكی ئیسلامییانەی بەهێزو پتەوە.

ئەمەو خوازاناترەو، هەرخۆیەتی کەکردەوەمان پاك دەکاتـەوە، تـا تـەنها بـۆ خـۆی بێت و بەس، دەمانپارێزێ لەهەڵەو خلیسکان لەبیرو باوەڕو وتەو کردار.

کۆتایی